

Taru Anttonen

MIKÄ MÄTTÄÄ RUOANTUOTANNOSSA

**Kysymyksiä ja vastauksia
kestävämmästä maatalouspolitiikasta**

VISIO
ajatuspaja

Vihreä Sivistysliitto ry 2018

SISÄLLYS

1 Esipuhe	4
2 EU:n maatalouspolitiikan lyhyt historia	6
Yhteinen maatalouspolitiikka on EU:n kovinta ydintä	6
Suomen maatalouspolitiikka mullistui	7
CAP on uudistunut – mutta ei tarpeeksi	7
Maatalouden rakennekehityksen suunta on selvä	8
3 Maatalouspolitiikan kipukohdat	10
Viherryttäminen on vesittynyt	10
Raskaat ilmastovaikutukset	10
Vesistöt, maaperä ja monimuotoisuus kovilla	12
Eläintuotteita kulutetaan liikaa	13
Eläinten hyvinvoinnissa on parannettavaa	14
Heikko kannattavuus ja monimutkainen tukijärjestelmä	15
Useat syyt huonon kannattavuuden takana	15
Millaiset tilat ovat kannattavia?	16
Hehtaarituet valuvat pellon hintaan	16
Byrokratia rasittaa tuottajia	17
Saavatko kuluttajat mitä haluavat?	17
Mitä on huoltovarmuus, entä omavaraisuus?	18
Maataloustuet ja globaali ulottuvuus	19
4 Suomen maataloustukijärjestelmä	24
EU:n maataloustuet viljelijöille	24
Suorat tulotuet	25
Perustuki	28
Viherryttämistuki	28
Nuoren viljelijän tuki	29
Tuotantosidonnainen tuki	29
Maaseudun kehittämistuet viljelijöille	30
Luonnonhaittakorvaus	30
Ympäristökorvaus, eläinten hyvinvointikorvaus ja ei-tuotannollisten investointien korvaus	31
Luonnonmukaisen tuotannon korvaus	33
Maatilojen neuvonta	33
Kansalliset viljelijätuet	34
Pohjoinen tuki	34
Maidon pohjoinen tuotantotuki	35
Pohjoinen kotieläintuki	35
Pohjoiset hehtaariperustaiset peltotuet	36
Porotalouden tuet	37
Muut pohjoiset tuet	37
Koko Suomessa maksettavat kansalliset viljelijätuet	38
Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki	38

Kasvihuonetuotannon tuki	38
Puutarhatuotteiden varastointituki	38
Sokerijuurikkaan kansallinen tuki ja kuljetustuki	38
Mehiläistalouden tuki	38
Maatalouden kriisituet, rakennetuet, vahingonkorvaukset, lomituspalvelut ja eläkejärjestelmä	39
Kriisituet viljelijöille	39
Maatalouden investointituet	40
Lomitusjärjestelmä	41
Eläkejärjestelmä	42
Vahingonkorvaukset	42
Tuet muille elintarvikeketjun ja maaseudun toimijoille	43
Yrittäjän, kaupan ja teollisuuden tuet	43
Koulujakelujärjestelmä	43
Yksityisen varastoinnin tuki	43
Yritystuet	44
Hedelmä- ja vihannesalan toimiala- ja tuottajaorganisaatioiden tuki	44
Interventiovarastointi	44
Kuljetusavustukset	44
Tuet muille maaseudun toimijoille	45
Viestintä- ja menekinedistämistuet järjestöille	45
Hankeavustukset	45

5 Katsaus naapuriin: Miten Ruotsissa tehdään?48

Maatalouspolitiikan eri polut	48
<i>Den svenska linjen</i> – Mitä seurauksia?	50
Luomua ja laidunlihaa	51

6 Hakukuulutus: Maatalouden tavoitetila54

Missä viljellään ja kuinka paljon?	54
Todellista omavaraisuutta	55
Mitä on tehokkuus ja kenelle tukia maksetaan?	55
Hehtaarituet oikeudenmukaisiksi	56
Ekosysteemipalvelut maatalouden keskiöön	56
Miten tuottaa ruokaa ekologisesti kestävästi?	57
Agroekologia Euroopan vihreiden ruokapolitiikan pohjana	57
Pellot hiilinieluksi	58
Miten puututaan eläintuotannon ja -kulutuksen kestävämpään tasoon?	59
Eläintuotannon tuet uusiksi	59
Huomio kulutukseen	60
Onko luomu kokonaisratkaisu?	60
Ympäristöjärjestöt ja vihreät puolueet haluavat panostaa luomuun	61
Mikä on hyväksyttävä eläinten hyvinvoinnin taso?	61
Eläinten hyvinvointi sertifikaatiksi	62
Muutos on jo käynnissä – miten maatalouspolitiikka huomioi sen?	62
Panostus kotimaisen kasviproteiinin tuotantoon ja jalostukseen	63
CAP á la carte vai jäsenmaiden autonomia?	63
Euroopan Vihreät haluavat enemmän Eurooppaa	63
Miten varmistetaan kannattavuus ja siirtymän sosiaalinen kestävyys?	64
Elintarvikevaltuutettu valvomaan ruokaketjun reiluutta	64
Kuinka paljon se saa maksaa?	65

1 ESIPUHE

Ruoka koskettaa meistä jokaista. Keskusteltaessa ruoasta keskitytään kuitenkin usein ruokaketjun loppupäähän eli kuluttajaan, jonka tulisi kulutus päätöksissään huomioida paitsi terveytensä, myös valintojensa ekologiset ja eettiset sekä työllisyysvaikutukset. Viralliset ravitsemussuositukset kehottavat niin ikään syömään monipuolisesti ja esimerkiksi vähentämään punaisen lihan ja eläinrasvojen käyttöä.

Harvalla kuluttajalla on kuitenkin tietoa koko ruokaketjusta siten, että valistuneita päätöksiä pystyisi – tai ehtisi – jokaisella kauppareissulla tekemään. Monesti hinta ja tottumus ohjaavat kulutusvalintoja enemmän kuin muut pohdinnat. Erityisesti ruokaketjun alkupää eli ruoantuotanto maataloustuotteen ja viljelymenetelmien jää kuluttajilta helposti hämärän peittoon etenkin, kun yhä harvemmalla on enää nykyisin omakohtaista kokemusta maataloudesta.

Tutkimustieto vahvistaa, että kuluttajien tiedot alkutuotannosta ovat hatarat. Heidän on hankala arvioida viljelijöiden ansiotasoa, maataloustukien vaikutuksia sekä maatalouden sääntelyä esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin osalta. Samalla enemmistö kuluttajista haluaisi, että maataloustukien ehtona olisi tiukemmat ympäristönormit. Toisaalta kuluttajat ovat myös hyvin tietoisia, että ruoantuotantoa tuetaan verovaroin ja se hyväksytään laajalti. Tuottajien halutaan saavan työstään reilu korvaus.¹

Kuluttajia askarruttavat kysymykset ovat juuri niitä, joihin liittyy useita ruokajärjestelmän kestävyysongelmia. Tilanne ei ole häävi: viljelijät kamppailevat alan huonon kannattavuuden ja hengästyttävän monimutkaisen maataloustukijärjestelmän kanssa, maatalouden ympäristö- ja ilmastovaikutukset ovat raskaat ja eläinten hyvinvoinnissa olisi parannettavaa niin Suomen kuin EU:n tasoilla. Samalla kuluttajat ylläpitävät varsin kallista maataloustukijärjestelmää verorahoillaan.

Maatalouspolitiikkaa on tavattu käsitellä niin EU:ssa kuin Suomessakin omana selkeänä politiikkasektorinaan, joka on erillinen muista politiikan aloista, kuten ympäristö-, kuluttaja- ja elinkeinopolitiikasta. Kuitenkin globaalit kysymykset kuten ilmastomuutoksen torjunta, ylittävät perinteiset politiikka-rajat. Siksi ratkaisuja tulisi lähteä etsimään niiden yli. Tulee tunnustaa, että maatalouspolitiikka on osa laajempaa ruokapolitiikkaa.

Sen tehtävä ei ole ainoastaan tuottaa ruokaa mahdollisimman tehokkaasti.

Osin sektorirajoja jo ylitetäänkin. Osana maatalouspolitiikkaa pyritään kehittämään maaseutua tukemalla maaseudun yritys-toimintaa, ja toisaalta maataloustuista saavat osansa myös elintarviketeollisuus. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan viljelijätuissa on mukana myös ympäristön tilan kohentamiseen tarkoitettuja tukia. Tukia ei siis jaeta pelkästään peltohehtaarien tai tuotantomäärien mukaan. Näkökulma on kuitenkin turhan suppea, eikä nykyisillä tuilla ja säädöksillä ole kyetty ehkäisemään ruoantuotannon haitallisia vaikutuksia.

Näihin ongelmiin tässä selvityksessä pureudutaan. Vaikka laajempaa kehyksenä on maatalouspolitiikka osana ruokapolitiikkaa, keskitytään selvityksessä ruokaketjun alkupäähän ja erityisesti Suomen tilanteeseen osana EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa. Tähän liittyvät ongelmat kun heijastuvat koko ruokaketjuun aina kuluttajalle saakka.

Selvityksellä on kaksi tarkoitusta. Se on tuottanut tietoa toisaalta Vihreän liiton maatalouspoliittista ohjelmaa valmistelevalle työryhmälle, joka on työskennellyt syksystä 2017 saakka. Työryhmä on valmistellut Vihreän liiton uuden maatalouspoliittisen ohjelman, joka hyväksytään puoluevaltuuskunnan kokouksessa alkusyksyllä 2018. Toisaalta selvityksellä halutaan tuoda julkiseen keskusteluun nykyisen maatalouspolitiikan kipukohtia, joihin tulee pikaisella aikataululla löytää kestäviä ratkaisuja. **Maataloudella on runsaasti potentiaalia globaaleiden haasteiden kuten ilmastomuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden hupenemisen ratkaisuisissa – sen sijaan, että se olisi jouduttamassa näitä kehityskulkuja, kuten nyt tapahtuu.**

Selvityksen ensimmäisessä osassa käydään lyhyesti läpi EU:n yhteisen maatalouspolitiikan historia eli se, miten nykytilanteeseen on päädytty. Seuraavassa osassa käsitellään niitä

¹ Jutila 2013.

haasteita, joihin suomalaisen ja eurooppalaisen maatalouspolitiikan tulisi vastata: mitä nykyjärjestelmässä on pielessä? Kolmannessa osassa pyritään antamaan lukijalle kokonaiskuva Suomen maataloustukijärjestelmästä, jonka muodostavat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tuet ja kansallisesti maksettavat tuet. Osio osoittaa tukijärjestelmän monimutkaisuuden ja sen, kuinka paljon erilaisia tukia onkaan olemassa.

Tämän jälkeen Suomen maatalouspolitiikkaa verrataan naapurimaa Ruotsiin, jonka maatalouspolitiikka ja maatalouden rakenne on muodostunut hyvin erilaiseksi

kuin Suomen. Lopuksi esitetään lista kysymyksiä, joihin maatalouden tavoitetilan luomiseksi on vastattava. Samalla esitetään myös eri kansalaisjärjestöjen, tutkijoiden ja vihreiden puolueiden esittämiä ratkaisuja kestävämpään maatalous- ja ruokajärjestelmään siirtymiseen.

Taru Anttonen

Tutkija, Ajatuspaja Visio

Ajatuspaja Visio on Vihreä Sivistysliitto ry:n ylläpitämä ajatuspaja, joka tuottaa tietoa ja avauksia poliittisen keskustelun ja päätösten tueksi.

2 EU:N MAATALOUSPOLITIIKAN LYHYT HISTORIA

Yhteinen maatalouspolitiikka on EU:n kovinta ydintä

Suomen maatalouspolitiikka on osa Euroopan unionin yhteistä maatalouspolitiikkaa (Common Agricultural Policy – CAP). Yhteinen maatalouspolitiikka luotiin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin sodan ja nälänhädän runtelemassa Euroopassa oli vaikeuksia tuottaa ruokaa tarpeeksi kaikille. Uuden järjestelmän tavoitteet kirjattiin EU:n edeltäjän Euroopan yhteisön perustamissopimukseen eli Rooman sopimukseen vuonna 1957. Maatalouspolitiikka oli ensimmäisiä asioita, joista sovittiin yhdessä. Siitä tuli yksi tukijaloista, jonka ympärille koko EU rakentui ja kehittyi.¹

Maatalouspolitiikan tavoitteiksi kirjattiin Rooman sopimukseen maatalouden tuottavuuden parantaminen ja sen kautta maatalousväestön kohtuullisen elintason turvaaminen, yhteisön jäsenmaiden elintarvikemarkkinoiden vakauttaminen, elintarvikehuollon turvaaminen sekä kohtuullisten elintarvikehintojen varmistaminen kuluttajille.² Tarkoituksena oli toisin sanoen vauhdittaa eurooppalaista maataloutta minimihintojen avulla.

Yhteinen maatalouspolitiikka syntyi virallisesti vuonna 1962. Rooman sopimukseen kirjattujen tavoitteiden saavuttamiseksi luotiin tukijärjestelmä, jolla taattiin viljelijöille tietty perustoimeentulo, sekä maksettiin tukea tuotetun sadon mukaan. Rahat päätettiin ottaa yhteisestä maatalousrahastosta eli EU:n budjetista. Samalla sovittiin myös yhteisistä markkinoista, joilla maataloustuotteet saavat liikkua vapaasti yhteisön sisällä.³ EU-maiden ja niin sanottujen kolmansien maiden välisen kaupan pelisäännöistä sovittiin käytännössä siten, että päätettiin suosia yhteisön sisällä tuotettuja tuotteita yhteisön ulkopuolelta tuotujen sijasta. Tätä kutsutaan EU:ssa yhteisöpreferenssiksi.⁴

Keskeinen lähtökohta EU:n maatalous-

politiikalle 1960-luvulta lähtien oli, että unionin sisäisten hintojen aleneminen tavoitetaso alapuolelle estettiin julkisin interventioin. Tuontielintarvikkeiden hintatasoa puolestaan nostettiin tullien avulla EU-hintojen tasolle samalla, kun tuotannon ylijäämät vietiin vientituen avulla kolmansiin maihin. Samaa periaatetta noudatettiin myös Suomessa kansallisten maataloustulolakien aikaan ennen EU-jäsenyyttä.⁵

Järjestelmän ongelma kuitenkin oli, että se toimi tavallaan liian hyvin: tuotannon tehostuessa ruokamäärä ylitti nopeasti oman tarpeen. 1980-luvulle tullessa Länsi-Euroopassa lähes kaikilla maatalouden aloilla pysyvää ylituotantoa, josta osa vietiin vientitukien avulla unionin ulkopuolelle, osa varastoitiin tai jopa tuhottiin. Tilannetta kritisoitiin sen ympäristöhaitoista, kalleudesta sekä epäreilyydestä kehittyviä maita kohtaan, mihin ylituotantoa vietiin. Vielä 1990-luvun alussa suurin osa maatalouspolitiikan varoista käytettiin maataloustuotteiden vientitukiin ja muihin markkinainterventioihin.⁶

Muutosta tilanteeseen alettiin hakea Rion ympäristökokouksen 1992 jälkeen. 1990-luvulla yhteiseen maatalouspolitiikkaan asetettiin tuotantorajoituksia ja ympäristöystävälliseen maanviljelyyn kiinnitettiin aiempaa enemmän huomiota. Tukijärjestelmän portaittaisissa uudistuksissa on siirrytty tuotantomäärään sidoksissa olleesta hintatuesta hehtaariperusteiseen tilatukeen, joka edelleen muodostaa perustan EU:n maksamille suorille maataloustuille.

Huomionarvoista kuitenkin on, että tilatuen taso laskettiin alun perin viljan hehtaarisatojen perusteella. Mitä suuremmat sadot, sen suuremmat menetykset. Niinpä edelleen tuen taso on korkein niissä vanhoissa jäsenmaissa, joissa saatiin kovimmat viljan hehtaarisadot ennen politiikka-uudistusten aloittamista vuonna 1992. Vuoden 2013 CAP-uudistuksessa tukitasoja tasattiin maittain ensimmäisen kerran, mutta

1 Euroopan parlamentti 2013.

2 Niemelä 2008, 224.

3 Euroopan komissio.

4 Kettunen, Niemi & Knuutila 2012, 417.

5 Kettunen, Niemi & Knuutila 2012, 417.

6 Kettunen, Niemi & Knuutila 2012, 417; Niemi, Liesivaara, Lehtonen, Huan-Niemi, Kettunen, Kässi & Toikkanen 2017, 8.

edelleen esimerkiksi Hollannissa tulotuki hehtaarilta on historiallisista syistä yli kaksi kertaa niin suuri kuin Romaniassa. Suomessa tuki on hieman alle EU-maiden keskiarvon.⁷

Keskeinen osa uudistuksia oli, että varsinaisen maatalouden lisäksi alettiin tukea myös elinkeinojen monipuolistamista. Yhteiselle maatalouspolitiikalle asetettiin myös budjettikatto, jotta kustannukset eivät nousisi rajatta. Maatalouspolitiikkaa on ylipäänsä kehitetty markkinalähtöisemmäksi.⁸

Suomen maatalouspolitiikka mullistui

Ennen liittymistä Euroopan unioniin vuonna 1995 Suomi suojausi maatalousmarkkinoitaan tulleilla, kiintiöillä ja tuontimaksuilla. Maatalouden tuotantokustannukset ovat pohjoisen ilmaston vuoksi korkeammat kuin lähes kaikissa muissa EU-maissa, joten maataloustuotteiden hintataso pidettiin maailmanmarkkinahintoja korkeammalla. Tärkeimpien maataloustuotteiden tavoitehinnat asetettiin maataloustuloneuvotteluissa ja suljetuilla kotimarkkinoilla pyrittiin kulutusta vastaavaan tuotannon määrään. Lisäksi maataloustuottajien välisiä tuloeroja pyrittiin tasoittamaan tuilla. Vientituella korvattiin viejälle tavoitehinnan ja vientihinnan erotus tavoitehinnan takaamiseksi.⁹

Ennen EU-jäsenyyttä Suomen maatalous oli hyvin pientilavaltaista. Tuotantoa ei haluttu tehostaa esimerkiksi tilakokoa kasvattamalla, koska maataloutta vaivasi muutoinkin ylituotanto. Niinpä tukea maksettiin ennen muuta pientilallisille, ja esimerkiksi lypsykarjatilojen koolla oli yläraja.¹⁰ Käytännössä Suomi pyrki omalla maatalouspolitiikallaan jarruttamaan maatalouden rakennemuutosta, joka oli alkanut Suomessa toisen maailmansodan jälkeen maatalouden koneellistumisen myötä.

Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 oli Suomen maatalouspolitiikalle nopea mullistus. Maan, jonka pohjoisosissa ei nouse aurinko talviaikaan ollenkaan, tuli tuottaa elintarvikkeita pääosin yhteisillä pelisäännöillä ja yhteisille markkinoille Etelä-Euroo-

pan maiden kuten Italian ja Espanjan kanssa.

Suomen tavoitteena jäsenyysneuvotteluissa olikin vallitsevan tilanteen muuttaminen mahdollisimman vähän: Suomi pyrki saamaan jäsenyyssehtoihin pysyviä poikkeuksia EU:n maatalouspolitiikkaan pohjoisen sijaintinsa vuoksi.¹¹ **Suomi neuvotteli jäsenyysneuvotteluissa itselleen oikeuden maksaa kansallisesti rahoitettavaa pohjoista tukea, joka kirjattiin Suomen EU-liittymissopimuksen artiklaan 142. Lisäksi artiklaan 141 neuvoteltiin oikeus maksaa Etelä-Suomen kansallista tukea niin sanottuna ”vakavien vaikeuksien” tukena vuoteen 2013 saakka.** Vakavia vaikeuksia ei kuitenkaan artiklassa määritelty eikä tuen kestoaikaa rajattu. Suomi tulkitsi tämän mahdollistavan tuen pitkäaikaisen maksun, mutta EU:n komission näkemys oli tuen olevan lähinnä määräaikainen ratkaisu. Pitkällisten neuvottelujen tuloksena merkittävä osa Etelä-Suomen tuotantosidonnaisista tuista on siirretty osaksi EU:n kokonaan rahoittamia suoria tukia. Sen myötä Etelä-Suomen maidon- ja naudanlihatuotantoa, lammas- ja vuohitaloutta sekä tärkkelysperunan ja avomaanvilhannesten viljelyä tuetaan pääosin EU-tukiin pohjautuvalla järjestelmällä (ks. luku Suomen maataloustukijärjestelmä, s. 24).¹²

Nämä neuvottelut kiteyttävät paljon Suomen linjasta läpi EU-jäsenyyden: Maatalouspolitiikan pelisääntöihin vaikuttamisen lisäksi Suomi on myös pyrkinyt hyödyntämään liittymisehtojen mahdollistamat kansalliset toimenpiteet oman tuotannon suojelemiseksi, käytännössä maksamalle omalle tuotannolle lisätukia kansallisesti.

Suomi sai liittymisneuvotteluissa haluaansa laajan maataloustukijärjestelmän. Suuri muutos oli, että Suomen aiempi hallinnollinen ohjaus korvautui yhteisessä maatalouspolitiikassa markkinaohjautuvuudella, eikä hintoja voinut enää säädellä rajasuojalla ja vientituella.

CAP on uudistunut – mutta ei tarpeeksi

Yhteistä maatalouspolitiikkaa on uudistettu useaan otteeseen. Vuosina 1992 ja 1999 tehtiin politiikkauudistuksia, joiden myötä maa-

7 Arovuori 2017; DG Agriculture 2017, 6; Euroopan unioni: Yhteinen maatalouspolitiikka (YMP) ja Euroopan maatalous – Usein kysytyä.

8 Kettunen, Niemi & Knuuttila 2012, 417; Niemi, Liesivaara, Lehtonen, Huan-Niemi, Kettunen, Kässi & Toikkanen 2014, 8.

9 Niemelä 2008.

10 Niemelä 2008, 202–203.

11 Niemi & Väre 2017, 41; Kettunen, Niemi & Knuuttila 2012, 419.

12 Niemi & Väre 2017, 48–49.

taloustuotteiden interventiohintoja alennettiin EU:ssa kohti maailmanmarkkinahintoja. Interventiohinnalla tarkoitetaan hallinnollisesti määriteltyä hintaa, jolla EU sitoutui ostamaan markkinoille ylijäämäksi tulevat maataloustuotteet julkisiin varastoihin. Samalla interventiohintaa oli alin mahdollinen viljelijän saama hinta markkinoilta.¹³

Jälkimmäisessä uudistuksessa, ns. *Agenda 2000* -uudistuksessa maaseudun kokonaiskehittäminen otettiin samalla yhdeksi maatalouspolitiikan keskeisistä tavoitteista. Hintojen alennukset kompensoitiin lähes kokonaan EU:n maksamalla suorilla tuilla. Tästä seurasi se, että eläin- ja pinta-alaperusteiset tuet muodostuivat EU:n maatalouspolitiikassa erittäin keskeiseksi. Samoin vientitukia on poistettu asteittain.¹⁴

Vuoden 2003 politiikkauudistuksessa olennainen muutos oli kotieläintukien irrottaminen tuotannosta ja siirtyminen koko EU:n laajuiseen rahoitusjärjestelmään, jota kutsutaan tilatukijärjestelmäksi. Samalla tukeen liitettiin uusia ehtoja, jotka liittyivät ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin sekä työturvallisuuteen. Vuoden 2008 uudistuksessa, niin sanotussa CAP:n terveystarkastuksessa, päätettiin edelleen laajentaa tuotannosta irrotettujen tukien määrää ja purkaa tuotantorajoitteita. Tarkoitus oli, että viljelijät voisivat vastata entistä paremmin markkinoiden kysyntään.¹⁵

Yhteisen maatalouspolitiikan tuoreimman, vuonna 2013 päätetyn uudistuksen tavoitteena oli vahvistaa maataloussektorin taloudellista ja ekologista kilpailukykyä tukemalla innovaatioita, taistella ilmastonmuutosta vastaan sekä tukea maaseutualueiden työllisyyttä ja kasvua. Suoria tukia päätettiin niin sanotusti viherryttää ja tukia jakaa aiempaa tasaisemmin eri jäsenvaltioiden kesken.

Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen PTT:n tutkimuksen (2017) mukaan toteutuneet muutokset olivat kuitenkin pieniä alkuperäisiin tavoitteisiin nähden. Tutkimuksessa listataan useita syitä viherryttämisen vesittymiseen. Paineet uudistuksille vähenivät, koska EU:n budjettikehykseen ei tullut merkittäviä leikkauksia ja myös yhteisen maatalouspolitiikan budjetti pysyi ennallaan.

Myös EU-parlamentin mukaantulo päätöksentekoon ja uudistustyöhön vaikutti. Parlamentissa esimerkiksi maatalouden etujärjestöillä on suurempi mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, ja viljelijöiden intressit ovat vahvemmin esillä verrattuna esimerkiksi ympäristöjärjestöihin.¹⁶

Myös Luonnonvarakeskuksen Elintarviketalous 2016/2017 -raportissa todetaan, että merkittävien muutosten sijaan viimeisin CAP-uudistus säilytti käytännössä kaikki yhteisen maatalouspolitiikan keskeiset elementit ja jopa vahvisti niitä.¹⁷

Maatalouden rakennekehityksen suunta on selvä

Vaikka EU-jäsenyys muutti Suomen maatalouspolitiikkaa, on tärkeää huomata, että maatalouden rakennekehitys alkoi jo aiemmin, 1960-luvulla maatalouden koneellistumisen myötä. **EU-jäsenyys käytännössä vauhditti jo käynnissä olevaa muutosta. Vaikka rakennekehityksen suunta on selvä, on kehitys kuitenkin ollut Suomessa hitaampaa kuin EU-maissa keskimäärin. Syynä tähän on ollut paitsi historialliset tekijät, myös rakenne-
muutosta jarruttava maatalouspolitiikka.**¹⁸

Suomessa rakennekehitys näkyy erityisesti maatalojen määrän laskussa. Maatalojen määrä on vuodesta 1995 laskenut vuosittain keskimäärin kolmen prosentin vauhtia ja kotieläintaloudessa tätä selvästi nopeammin. Esimerkiksi maidontuotantoon erikoistuneiden tilojen määrä on laskenut lähes seitsemän prosentin vuosivauhtia.¹⁹ Maataloustuotanto on myös keskittynyt suurimmille tiloille: puolet Suomen maatiloista tuottaa jopa 95 prosenttia koko maan maataloustuotannosta, ja suurimmat 25 prosenttia tuottavat 75 prosenttia tuotannosta. Monet pienimmistä tiloista harjoittavat maatalouden rinnalla myös muuta yritystoimintaa.²⁰

Tuotantorakenteen muuttuessa kotieläintilojen määrä on laskenut ja niiden osuus kaikista tiloista on myös pienentynyt. Kehitys kertoo tuotannon tehostumisesta ja tila-kohtaisten eläinmäärien kasvusta, ei eläin-

13 Arovuori & Toikkanen 2017, 14; Niemi & Väre 2017, 42.

14 Niemi & Väre 2017, 42.

15 Niemi & Väre 2017, 42.

16 Toikkanen & Arovuori 2017

17 Niemi & Väre 2017, 42–43.

18 Niemi 2018, Niemi

19 Niemi ym. 2014.

20 Niemi 2018.

peräisten tuotteiden tuotannon vähenemisestä. Vuonna 2016 tukea hakeneista tiloista noin neljännes oli kotieläintiloja ja 70 prosenttia kas-

vintuotantotiloja, kun vielä vuonna 1995 hie-
man yli puolet tiloista oli kotieläintiloja.²¹

Lähteet:

Arovuori Kyösti 2017: Maatalouspolitiikan visio ja keinot hukassa. Esitys tilaisuudessa EU:n maatalouspolitiikka uudistuu – mitä se merkitsee Suomelle? Luonnonvarakeskus ja PTT 25.10.2017. <https://www.slideshare.net/LukeFinland/arovuori-kysti-esitys-25102017-tilaisuus-eun-maatalouspoliikka-uudistuu-mit-se-merkitsee-suomelle>

DG Agriculture 2017: Facts and figures on direct payments. <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/direct-payments.pdf>

Euroopan komissio: The history of the Common Agricultural Policy. https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history_fi

Euroopan parlamentti 2013: Maatalouspolitiikan lyhyt historia: Elintarvikepulasta voivuorten kautta kestävään kehitykseen. <http://www.europarl.europa.eu/sides/get-Doc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+-20110526FCS20313+0+DOC+XML+Vo//FI#title6>

Euroopan unioni: Yhteinen maatalouspolitiikka (YMP) ja Euroopan maatalous – Usein kysytyä. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_fi.htm#footnote-1

Kettunen, Lauri; Niemi, Jyrki & Knuuttila, Marja 2012: Suomen maatalouspolitiikka ja sen asema kansantaloudessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 4/2012. http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK42012/kak42012kettunen_etal.pdf

Luke & PTT 2017: Yhteiskunnalliset muutokset piiskaavaat maatalouspolitiikkaa uudistumaan. Tiedote 25.10.2017. <http://www.ptt.fi/ajankohtaista/uutiset/tiedote-yhteiskunnalliset-muutokset-piiskaavat-eun-maatalouspolitiikka-uudistumaan.html>

Niemelä, J. 2008. Talonpoika toimessaan – Suomen maatalouden historia. Hakapaino.

Niemi, Jyrki & Väre, Minna (toim.) 2017: Suomen maa- ja elintarviketalous 2016/2017. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 17/2017. Luonnonvarakeskus, Helsinki 2017. https://www.luke.fi/wp-content/uploads/2017/04/luke-luobio_17_2017.pdf

Niemi, Jyrki; Liesivaara, Petri; Lehtonen, Heikki; Huan-Niemi, Ellen; Kettunen, Lauri; Kässi, Pellervo & Toikkanen, Heini 2014: EU:n yhteinen maatalouspolitiikka vuosina 2014–2020 ja Suomen maatalous. MTT Raportti 130. <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti130.pdf>

²¹ Niemi 2018.

3 MAATALOUSPOLITIIKAN KIPUKOHDAT

Viherryttäminen on vesittynyt

Euroopan unionin maatalouspolitiikkaa on sen jokaisessa uudistuksessa pyritty viherryttämään eli kehittämään ympäristö- ja eläinystävällisemmäksi. Nykyisin osa EU:n maksamista tuista on sidottu tiettyjen ympäristöön ja eläinten hyvinvointiin liittyvien ehtojen täyttämiseen, ja tukea voi myös saada myös lisää perustason ylittävistä ympäristötoimenpiteistä sekä eläinten hyvinvointia parantavista toimista.

Vaikka viherryttämisellä on saatu aikaan myös tuloksia, on toimia kuitenkin kritisoitu varsin tehottomaksi. Esimerkiksi Euroopan tilintarkastustuomioistuimen uusimman CAP-uudistuksen viherryttämistoimien tehokkuutta arvioineessa raportissa (2017) todetaan, että ympäristöystävällisiin toimiin kannustavilla tuilla tuskin merkittävästi edistetään yhteisen maatalouspolitiikan tuloksellisuutta ympäristön ja ilmaston kannalta. Uudet tukimaksut ovat pikemminkin lisänneet järjestelmän monimutkaisuutta. **Ne ovat johtaneet viljelykäytäntöjen muutokseen vain noin viidellä prosentilla EU:n maatalousmaasta.**¹

Keskeisimmät maatalouden ympäristövaikutukset liittyvät ruoantuotannon ilmastovaikutuksiin, ravinnekuormitukseen sekä luonnon monimuotoisuuden hupenemiseen. Eläinten hyvinvoinnissa ei myöskään ole kehumista; EU:ssa on edelleen sallittua eläinten pitotavat, jotka aiheuttavat tuotantoeläimille kärsimystä.

Raskaat ilmastovaikutukset

Maatalouden ilmastovaikutukset ovat hyvin tiedossa. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n mukaan kotieläintuotanto vastaa globaalisti noin 18 prosentista kaikista ihmisen aiheuttamista kasvihuonekaasupäästöistä. Tietokirjailija Risto Isomäki (2016) on arvioinut todellisen luvun suuremmaksi, sillä FAO:n

laskelmissa ei ole hänen mukaan huomioitu eräitä päästölähteitä. Näitä ovat tekoaltaiden, järvien, jokien ja matalien merien rehevöitymisestä johtuvat metaani- ja typpioksiduulipäästöt sekä laidunmaiden ja laitumina käytettyjen metsien ilmaan vapauttama hiili-dioksidi.² Koska maaperässä on lähes kaksinkertainen määrä hiiltä ilmakehään nähden, voi maaperän hiilen määrän pienikin muutos olla merkittävä tekijä kokonaispäästöissä. Worldwatch-instituutti onkin arvioinut maatalouden päästöjen osuudeksi jopa 50 prosenttia kaikista kasvihuonepäästöistä.³

Ilmastonmuutoksen torjuminen, tai edes sen hidastaminen on valtava globaali haaste. Se kytkeytyy suoraan ruoantuotantoon, sillä ilmastonmuutos heikentää ruoan tuotantomahdollisuuksia juuri siellä, missä ruoantuotannon lisäämistarve on suurin. Useat ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat ongelmat heikentävät globaalia ruokaturvaa; sään ääri-ilmiöihin liittyvät katastrofit heikentävät ruokaturvaa välittömästi, ja esimerkiksi muutokset kasvukausissa ja vedensaannin muutokset vaikuttavat ruoantuotantomahdollisuuksiin myös pidemmällä aikavälillä.⁴

Maailman talousfoorumi WEF arvioi vuosittain maailman niiden toteutumisen todennäköisyyden sekä niiden mahdollisten vaikutusten perusteella. Tuorein vuoden 2018 riskiraportti listaa tärkeimmiksi maailmanlaajuisiksi riskeiksi todennäköisyyden perusteella sään ääri-ilmiöt, luonnonkatastrofit ja kyberturvallisuuden. Listan kärjessä on myös epäonnistuminen ilmastonmuutoksen hillitsemisessä. Vaikutusten osalta kärkisijoilla ovat niin ikään sään ääri-ilmiöt, luonnonkatastrofit, epäonnistuminen ilmastotyössä, vesikriisit sekä joukkotuhoukset.⁵ Useat kärkipään riskeistä kytkeytyvät toisiinsa: molempien listojen kärjessä olevat sään ääri-ilmiöt lisääntyvät ilmastonmuutoksen edetessä. Kuivuus ja heikko ruokaturva puolestaan voi johtaa konflikteihin ja ilmastopakolaisuuteen.

Kotimaisessa mittakaavassa ruoantuotanto ja -kulutus aiheuttavat reilun viidenneskulutuksen ilmastovaikutuksista

1 Euroopan tilintarkastustuomioistuin 2017, 7–9.

2 Isomäki 2016.

3 Goodland, R. & Anhang, J. 2009.

4 FAO 2016.

5 WEF 2018.

eli hiilijalanjäljestä. Vain suomalaisten asuminen kuormittaa ilmastoa heidän syömäänsä ruokaa enemmän.⁶ Osa päästöistä syntyy ulkomailla tuontiruoan tuottamisesta, ja vastaavasti osa Suomessa tuotetusta ruoasta viedään ulkomaille.

Maatalouden ilmastopäästöt syntyvät pääosin eläintuotannon päästöistä, joissa on kuitenkin paljon vaihtelua eläinlajeittain ja myös tuotantotavoittain. Keskimäärin naudanlihan ilmastovaikutus vastaa noin 15 kilon hiilidioksidipäästöjä (lihakiloa kohti CO₂-ekvivalentteina), sianlihan ilmastovaikutus on 5 kg CO₂/lihakilo ja broilerin 4 kg CO₂/lihakilo. Juuston ilmastovaikutus on lähes yhtä suuri kuin naudanlihan (13 kg CO₂/lihakilo). Talvella kasvihuoneessa kasvatettavan kurkun tai tomaatin ilmastopäästö vastaa siantuotannon päästöjä. Vastaavasti esimerkiksi soijan ilmastopäästö on vain noin 1 kg CO₂/soijapapukilo.⁷ Eläintuotannon ilmastopäästöt aiheutuvat joko suoraan eläinten tuottamista kaasuista ja lannasta, tai epäsuorasti eläinten rehujen tuotannon ja varastoinen sekä lannan varastoinen aika syntyvistä päästöistä.⁸

Maatalouden kasvihuonepäästöistä olennaisimmat ovat hiilidioksidin lisäksi dityppioksidi ja metaani. Pelloilta vapautuu hiilidioksidin lisäksi myös dityppioksidia ja märehitijöiden ruoansulatusjärjestelmässä vapautuu metaania, joka on hiilidioksidia monikymmenkertaisesti voimakkaampi kasvihuonepäästö. Kun lantaa varastoidaan ja levitetään pelloille, ilmaan nousee sekä metaania että dityppioksidia.⁹

Naudanlihan, juuston ja muiden maitotuotteiden kovat päästöt johtuvat erityisesti nautojen aiheuttamista metaanipäästöistä.

Sikojen ja broilereiden päästöt ovat pienempiä, koska ne eivät yksimahaisina tuota metaania ja niiden tuotanto on nautoja tehokkaampaa: ne elävät keskimäärin ahtaammin, ovat kooltaan pienempiä ja niiden kasvaminen teurasikään kestää lyhyemmän ajan. Niidenkin ilmastopäästöt ovat kuitenkin keskimäärin reilusti suuremmat kasvisproteiinin tuotantoon nähden.

Luonnonvarakeskus (2016) selvitti vastikään FootprintBeef -tutkimushankkeessa naudanlihatuotannon ympäristövaikutuksia ja niiden vähentämismahdollisuuksia yhteistyössä alan yritysten kanssa. Hankkeessa tarkasteltiin naudanlihan eri tuotantotapojen (yhdistetty maidon- ja naudanlihantuotanto sekä pihvikarja) ilmastovaikutuksia sekä rehevöittäviä ja happamoittavia vaikutuksia. Yhtenä johtopäätöksensä oli, että tuotannon ilmastopäästöjä on mahdollista vähentää jopa neljänneksellä, mutta se vaatii esimerkiksi viljelyä kivennäismailla (ei turvemilla), hyvää satotasoa sekä eläinten kasvun nopeuttamista. Turvemilla viljelyn välttämällä on tutkimuksen mukaan erityisen suuri päästövähennyspotentialiaali.¹⁰

MTT:n tutkimuksessa (2014) selvitettiin maatalouden kasvihuonepäästöjen vähentämisen mahdollisuuksia tilanteessa, jossa kotimaista tuotantoa ei vähennetä tai sen keskeisiä rakenteita muuteta. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että tässä tilanteessa mahdollisuudet vaikuttaa maatalouden kasvihuonekaasupäästöihin ovat suhteellisen pienet.¹¹ **Suuria muutoksia ei siis voida saada aikaan ilman eläintuotannon vähentämistä tai maatalouden rakenteiden merkittäviä muutoksia.**

Hiili ei pysy Suomen pelloissa

Maatalousmaa voi olla päästöjen lähde tai se voi toimia hiilinieluna. Riippuu pitkälti viljelykäytännöistä, kumpana näistä pelto toimii. Koska maaperässä on lähes kaksinkertainen määrä hiiltä ilmakehään nähden, ja lähes 38 prosenttia maapallon pinta-alasta on peltokäytössä, on maatalousmaiden hiilipäästöihin – tai hiilensidontaan – tärkeää kiinnittää huomiota.¹²

Suomessa suunta on ollut kauan väärä: MTT:n (2013) 35-vuotisen tutkimuksen mukaan Suomen peltojen hiilivarastot ovat jatkuvasti pienentyneet. Kun maaperä vahingoittuu maanmuokkauksen myötä, olipa kyse uuden pellon raivaamisesta tai olemassa olevan pellon muokkauksesta, vapauttaa se hiilidioksidia ilmakehään. Suomen peltojen hiilipäästöjen syinä ovat vilje-

6 Luonnonvarakeskus 2017.

7 Ilmasto-opas.fi.

8 Seppänen 2012, 74.

9 Seppänen 2012, 74.

10 Pulkkinen 2016.

11 Regina, Lehtonen, Palosuo, & Ahvenjärvi 2014, 33.

12 Luke 2016.

lyssä tapahtuneet muutokset (vähemmän monivuotisia kasveja, vähemmän lantaa ja kasvintähteitä uusista lajikkeista), ilmastomuutoksen eteneminen sekä Suomen peltojen nuori ikä. On myös mahdollista, että huolimatta paranevista viljelykäytännöistä maaperästä vapautuu vielä peltojen aiemman metsävaiheen hiiltä.¹³

Suomessa keskeisin maaperän päästöjen lähde ovat turvemaiden pellot – muissa EU-maissa eloperäisten maiden viljely on harvinaisempaa. Myös globaalisti turvemaiden merkitys maaperän päästöissä on valtava. Turvemaat varastoivat globaalisti noin 30 prosenttia koko planeetan maaperän hiilestä, ja niiden osuus kaikista hiilidioksidipäästöistä on kuusi prosenttia.¹⁴

Suomessa tehokkain tapa puuttua peltojen hiilipäästöihin olisikin turvemaiden pellonraivauksen lopettaminen, ja toisaalta hiilensidontakeinojen kohdistaminen peltokäyttöön raivatuille turvemaille.

Valoa on kuitenkin näköpiirissä: Luonnonvarakeskuksen (2017) tekemän Manner-Suomen kehittämissuunnitelman ympäristöarvioinnin mukaan viljelysmaan päästöt ovat kokonaisuudessaan laskeneet vuodesta 2010 alkaen, mikä johtuu turvemaiden vähentyneestä raivauksesta ja nurmen osuuden lisääntymisestä.¹⁵ Hiilensidontaa edistäviä viljelykäytäntöjä tulisi kuitenkin ottaa käyttöön monipuolisemmin ja tehokkaammin, mikäli pelloista halutaan hiilinieluja hiilen lähteen sijaan.

Vesistöt, maaperä ja monimuotoisuus kovilla

Maatalousluonto on muokkaantunut viime vuosikymmeninä runsaasti muun muassa maatilojen yksikkökoon kasvun, tuotannon tehostumisen ja lypsykarjatilojen sekä laidun- tamisen vähenemisen myötä. Seurauksena on ollut maatalousluonnon yksipuolistuminen ja lajien monimuotoisuuden köyhtyminen, vaikkakin tilanteessa on suuria alueellisia eroja.¹⁶ Yhden kasvin viljelyyn perustuvien monokulttuurien yleistymisen myötä peltomaan humus on vähentynyt merkittävästi. Humus toimii muun muassa pitkäikäisenä hiilinieluna, joten sen väheneminen monokulttuurien ja maanmuokkauksen myötä on suuri ekologinen ongelma.

Maaperän kuntoon voidaan vaikuttaa usean kasvin viljelykierrolla, jolla on positiivisia vaikutuksia myös eliölajien monimuotoisuuteen sekä vesistöjen kuntoon. Viljelykierto eli vuoroviljely on keskeistä luomuviljelyssä, ja viljelykierron vaatimus on mukana myös EU:n maksaman suoraan tukeen kuuluvassa viher- ryttämistuessa, tosin varsin tehottomana.¹⁷

Maatalouden muutoksessa laidunnus on vähentynyt ja karjatalous keskittynyt. Tällä on ollut suuri vaikutus perinnebiotoopeista riippuvaan eliöstöön, joka on uhanalaistunut

nopeasti. Perinnebiotoopit ovat maanviljelyksen muovaamia niittyjä ja laitumia, joille on kehittynyt omaleimainen eliöstö. Esimerkiksi niityt, kedot, ahot ja metsälaitumet ovat erittäin monimuotoisia elinympäristöjä. Näiden luontotyyppeiden määrä on kuitenkin vähentynyt Suomessa radikaalisti. Nykyisin aiempaa harvinaisempi laidunnus tapahtuu useimmiten kylvönurmilla, ja suuri osa avoimista niityistä ja hakamaista on metsittyä. **Tällä hetkellä noin 90 prosenttia perinnebiotooppien luontotyypeistä on luokiteltu joko äärimmäisen tai erittäin uhanalaiseksi.**¹⁸ Eliöstön köyhtymiseen ovat vaikuttaneet myös kemialliset lannoitteet ja kasvinsuojeluaineet, kasvi- ja eläintuotannon alueellinen eriytyminen sekä avo-ojien pientareiden vähentyminen salaojituksen ja suurempien peltolohkojen myötä.¹⁹

Vaikka märehtijöiden ilmastopäästöt ovat kovat, niillä on siis kuitenkin puolensa luonnon monimuotoisuuden kannalta – mutta vain siinä tapauksessa, että laiduntaminen tapahtuisi kylvönurmien ohella myös luonnonlaitumilla kuten niityillä, hakamailla ja metsälaitumilla, ja että eläinmäärä olisi alueelle sopiva. Lisäksi on syytä huomioida, että märehtijät pystyvät monimahaisina hyödyntämään ravintona nurmea, joka ei kelpaa ihmisravinnoksi ja joka on myös hyväksi maa-

13 Heikkinen, Ketoja, Nuutinen, Regina 2012.

14 Regina 2018.

15 Regina & Heikkinen 2017, 71.

16 Luonnonvarakeskus: Tietopaketit: Monimuotoisuus.

17 Toikkanen & Arovuori 2017, 11.

18 Ympäristöhallinnon verkkopalvelu: Perinnebiotoopit.

19 Luonnonvarakeskus: Tietopaketit: Monimuotoisuus.

perän hiilensidontakyvylle.

Lanta on tärkeä ja orgaaninen lannoite pelto- ja puutarhakasvien viljelyssä, mutta ongelmia on aiheuttanut se, että **kasvinviljely ja eläintuotanto ovat Suomessa ja monissa muissa maissa eriytyneet maantieteellisesti eri alueille**. Eläintuotantoon keskittyneillä alueilla lannassa on kasvien tarpeisiin nähden liikaa ravinteita, ja kasvintuotantoon erikoistuneilla alueilla lannasta on puutetta. Sitä puolestaan korvataan mineraalilannoitteilla, johon tarvittava fosfori louhitaan maaperästä ja typpi tuotetaan maakaasusta ja ilmakehän typestä menetelmällä, joka kuluttaa runsaasti fossiilista energiaa.²⁰

Liiallinen ravinnemäärä kuormittaa luontoa ja vesistöä. Maataloudesta aiheutuu Suomessa nykyisin noin puolet sekä fosforin että typen kuormasta, joka päättyy Itämereen. Vaikka viljelyä on kehitetty ja lannoitusmäärät ovat pienentyneet huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana, Luonnonvarakeskuksen (2017) mukaan merkejä maatalouden ravinnekuormituksen vähenemisestä ei silti ole näkyvissä.²¹

Rehu- ja ruokakasvien tuotannossa käytetään lisäksi tuholaisten ja rikkakasvien hävittämiseen tarkoitettuja torjunta-aineita, jotka rasittavat maaperää ja vesistöä. Torjunta- tai kasvinsuojeluaineita levitetään pellolle yleensä ruiskuttamalla tai käyttämällä aineella käsiteltyjä siemeniä. Maasta torjunta-aineet voivat kulkeutua pinta- ja pohjavesiin, ja ruiskutuksessa osa aineesta jää puolestaan leijumaan ilmaan ja voi kulkeutua suoraan vesistöön. Maaperän ja vesistöjen kuormitukseen voi vaikuttaa viljelymenetelmällä ja maan muokkauksella.²²

Vaikka pinta- ja pohjavesien kasvinsuojeluainepitoisuudet ovat Suomessa kansainvälisesti verraten alhaisia, ylittävät pohjaveden pitoisuudet kuitenkin monin paikoin juomavedelle asetetut raja-arvot, ja pintavesienkin osalta havaitaan välillä yksittäisten aineiden kohdalla liian suuria pitoisuuksia.²³ Toisaalta kerran ympäristöön päätyneet torjunta-aineet pysyvät siellä kauan, ja jopa vuosikymmeniä sitten myrkyllisyyden vuoksi käytöstä poistettuja aineita löytyy sieltä edelleen.²⁴

Eläintuotteita kulutetaan liikaa

Maatalouden ympäristövaikutuksia tarkastellessa ei voida ohittaa eläintuotannon suurta roolia. Päästöjä syntyy eläimistä itsestään, mutta myös niiden ravinnoksi kasvatettavien rehukasvien viljelystä. SYKE:n erikoistutkija Seppo Knuutilan arvion (2016) mukaan ainakin 70 prosenttia Suomen peltopinta-alasta on eläintuotannon käytössä²⁵, mutta siitä huolimatta rehua joudutaan myös tuomaan ulkomailta erityisesti valkuaisen osalta.

Lihan ja muiden eläintuotteiden kulutus on lisääntynyt elintason kasvun myötä vuosikymmenten saatossa kaikkialla. Maataloustukijärjestelmän voimin 28 jäsenmaan EU-alueella tuotetaan vuosittain esimerkiksi noin kahdeksan miljoonaa kiloa naudanlihaa ja 13 miljoonaa kiloa broilerinlihaa.²⁶ Osa tuotetusta lihasta ja muista eläintuotteista vieetään EU:n ulkopuolelle, ja vastaavasti unionin jäsenmaihiin myös tuodaan lihaa ja muita eläintuotteita.

Suomessa lihan ja muiden eläintuotteiden kulutus on niin ikään kasvanut viime vuosikymmeninä: kuluneen viidenkymmenen vuoden aikana suomalaisten lihankulutus on kaksinkertaistunut. Ravitsemuksellisia perusteita runsaalle kulutukselle ei kuitenkaan ole, vaan valtion viralliset ravitsemussuositukset kehottavat päinvastoin vähentämään etenkin punaisen lihan kulutusta niin terveydellisistä kuin ekologisista syistä.²⁷

Suomalaisten kulutustottumuksissa ja koko ruokaketjussa olisi parannettavaa myös ruokahävikin ehkäisyn osalta. Suomessa kaikesta syömäkelpoisesta ruoasta haaskataan koko elintarvikeketjussa 10–15 prosenttia. Se tarkoittaa 120–160 miljoonaa kiloa ruokaa roskiin. Eiten ruokaa menee hukkaan kotitalouksissa. Alttiita hävikille ovat etenkin helposti pilaantuvat ja katkeamattomasta kylmäketjusta riippuvaiset tuotteet kuten liha- ja maitotuotteet. Koko maailmassa ruokahävikki on jopa 30 prosenttia elintarvikeketjusta.²⁸

20 Seppänen 2012: 71–72.

21 Luonnonvarakeskus 2017: Ruoantuotannon ja -kulutuksen vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon.

22 SYKE: Torjunta- ja kasvinsuojeluaineet.

23 SYKE: Torjunta- ja kasvinsuojeluaineet.

24 Kerminen 2017.

25 Anttonen & Vornanen 2016, 110.

26 Eurostat: Agricultural production.

27 Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014, 22.

28 Luke: Ruokahävikki ja ruokajärjestelmän kiertotalous.

Antibioottiresistenssi on valtava globaali ongelma

Antibioottiresistenssi eli antibiooteille vastustuskykyisten bakteerien leviäminen on valtava globaali ongelma. Näiden bakteerien aiheuttamiin infektioihin kuolee Euroopassa vuosittain jo 25 000 henkilöä, ja ne aiheuttavat sairaaloissa 2,5 miljoonaa ylimääräistä hoitopäivää.²⁹ Ongelma pahenee jatkuvasti.

Syynä on antibioottien liiakäyttö niin ihmisillä kuin eläimillä. Antibiooteilla hoidetaan eläinten sairauksia, mutta niitä lisätään myös tuotantoeläinten rehuun ennaltaehkäisemään tauteja ja edistämään eläinten lihaskasvua. Mitä enemmän antibiootteja käytetään, sitä varmemmin kehittyvät niille vastustuskykyisiä bakteereita. Ihmiseen bakteerit puolestaan voivat tarttua suoraan eläimistä tai huonosti kypsennetyistä ruoista.

EU:ssa kiellettiin vuonna 1998 antibioottien käyttö rehun lisäaineena kasvun edistämiseen. Hoitotarkoituksessa antibiootteja kuitenkin voidaan käyttää. Mikä puolestaan tulkitaan hoidoksi, vaihtelee eri maiden käytäntöjen, eläinlääkäreiden ja tuottajien mukaan. Monet lääkitsevät eläimiään ennaltaehkäisevästi, sillä sairaudet ovat tuottajalle taloudellinen riski.³⁰

Yksi syy massiiviseen lääkintään on teollinen kasvatustapa, jossa eläimet elävät ahtaasti. Esimerkiksi suurissa broilerikasvattamoissa jylläävät monet lintuvirukset, ja suojautuakseen taudeilta linnut läpikäy-

vät useita rokotusohjelmia, jotka kuormittavat niiden puolustusjärjestelmää. Myös huono hygienia lisää infektioita. Tartuntavaaran vuoksi suuret eläinparvet lääkitään yleensä ryhmässä.³¹

Suomessa superbakteereilta ollaan paremmin turvassa kuin monissa muissa maissa. Siipikarjantuotannossa hygienia näkyy Suomessa käytössä olevassa kaikki sisään, kaikki ulos -mallissa, jossa kasvatamo tyhjenetään ja desifoidaan pohjapehmiä myöten ennen uutta lintuerää. Tämä vähentää lääkintätarvetta merkittävästi. Suomessa antibioottien syöttäminen terveille eläimille on kiellettyä, ja eräiden ihmisten lääkinnässä kriittisiksi katsottujen antibioottien käyttö eläinten lääkintään on kiellettyä tai käyttö on rajoitettu. Eläinten lääkinnässä suositaan kapeakirjoisia antibiootteja, eli antibiootteja jotka vaikuttavat vain harvoihin bakteereihin. Lisäksi käytetään paljon yksilölääkintää – koko karjaa ei siis hoideta samalla kertaa yhden sairastuttua.³²

Verrattain hyvästä tilanteesta huolimatta antibioottiresistenssiltä ei ole syytä sulkea silmiä Suomessakaan: myös suomalaisilta eläintiloilta on löytynyt antibiooteille vastustuskykyisiä bakteereja³³, ja toisaalta viidennes Suomessa syödystä lihasta tuodaan ulkomailta. Bakteerit leviävät Suomeen myös ihmisten kantamana muista maista.

Eläinten hyvinvoinnissa on parannettavaa

Periaatteessa EU määrittelee eläinsuojelun minimistandardit, joiden lisäksi jäsenmaat voivat säätää tiukempaa kansallista lainsäädäntöä. Ongelmia kuitenkin on paitsi olemassa olevan lainsäädännön noudattamisessa, myös lainsäädännön tasossa. Keskeinen ongelma on se, ettei EU:ssa ole yhtä, kaikkia eläimiä koskevaa eläinten hyvinvointia, vaan lainsäädäntö on hajautunut koskemaan

erillisiä lajeja. Euroopan parlamentin tuoreen (2017) tutkimuksen mukaan **nykyinen EU-lainsäädäntö jättää ulkopuolelle jopa 35 prosenttia alueen eläimistä**, sisältäen esimerkiksi kalkkunat, lihakanit ja ankat.³⁴ Näiden lajien suojelu on siis kokonaan jäsenmaiden lakien varassa.

Eläinten hyvinvointi määritellään yleisesti eläinten omaksi kokemukseksi hyvinvoinnistaan, ja sen mittaamiseen on useita tieteellisiä menetelmiä. Hyvinvoinnin arvioinnissa sovelletaan esimerkiksi EU:n rahoittaman Welfare

29 Bush, Courvalin, Dantas ym 2011.

30 Anttonen & Vornanen 2016, 92.

31 Dahms, Hübner, Kossov, Mellman, Dittman & Kramer 2015.

32 Evira: Eläinten mikrobilääkehoidon periaatteet.

33 Evira: Antibioottiresistenssin seuranta.

34 Euroopan parlamentti 2017, 49, 54-56.

Quality -järjestelmän kriteereillä. Menetelmän puitteissa arvioidaan eläintä itseään neljän hyvinvoinnin osa-alueen pohjalta. Järjestelmässä pyritään myös mittaamaan eläimen positiivisia tunteita.³⁵ Tuotantoeläinten hyvinvoinnista on olemassa runsaasti tutkimusta.

EU-maissa on kuitenkin käytössä tuotantotapoja, joissa hyvinvoinnin toteutumisessa on selkeitä puutteita, riippumatta siitä mitä tieteellistä mittaria käytetään. Esimerkiksi laajalti käytössä olevat emakkohäkit, joissa emakkosiat viettävät Suomessa jopa noin puolet tuotantokierrostaan, rajoittavat voimakkaasti eläimen tarvetta liikkua ja estävät myös emakkojen sisäsyntyisen pesänrakennustarpeen toteuttamisen.³⁶ Monet EU-maat ovat rajoittaneet häkkien käyttöä eläinten hyvinvoinnin vuoksi, mutta EU-tasolta asiaan ei ole puututtu.

Euroopan parlamentin tutkimus eläinten hyvinvoinnin toteutumisesta EU:ssa nostaa kuitenkin vakavimmaksi hyvinvointiongelmaiseksi broilereiden olot niiden kasvukauden jälkimmäisellä osalla. Nopeakasvuisiksi jalostetut linnut kasvavat suurissa laumoissa ja kärsivät yleisesti jalkasairauksista ja muista vaivoista. Koska ongelma koskee miljoonia eläimiä, se on tutkimuksen mukaan suurin eläinten hyvinvointiongelma koko maailmassa.³⁷ Vastakkaisiakin esimerkkejä on: EU esimerkiksi kielsi häkkikanalat direktiivillä vuoden 2012 alusta alkaen. Jäsenmaat ovat kuitenkin toimeenpanneet kiellon vaihtelevasti, osa pahasti myöhässä.

EU:n maataloustukijärjestelmään kuuluva eläinten hyvinvointikorvaus on parantanut eläinten oloja tiloilla, joissa se on käytössä. Korvaus on kuitenkin tuottajille vapaaehtoinen, eikä kuluttaja pysty elintarviketta ostaessaan tietämään, onko tilalla ollut käytössään hyvinvointikorvaus vai ei.

Heikko kannattavuus ja monimutkainen tukijärjestelmä

Maatalous ei ole Suomessa erityisen kannattavaa yritystoimintaa. Maatalous- ja puutarhayritysten kannattavuus on myös heikentynyt koko 2000-luvun ajan, vaikkakin

kannattavuudessa on ollut vuotuista vaihtelua aloittain. **Suomessa maatalouden kokonaistuotosta jopa kolmanneksen muodostaa maataloustuet**, toisin sanoen tuotanto nyky-muodossaan on erittäin riippuvaista tuista. Tuen merkitys viljelijöiden tulonmuodostuksessa on myös selvästi suurempi kuin muissa EU-maissa.³⁸ Heikon kannattavuuden lisäksi viljelijöitä rasittaa maataloustukijärjestelmän monimutkaisuus ja raskas työ, jonka tukien hakeminen ja raportointi aiheuttaa.

Useat syyt huonon kannattavuuden takana

Maatalousalan kannattavuutta mitataan kannattavuuskertoimella, jossa 1,00 viittaa tavoitteina oleviin tuottoihin: yrittäjän tuntipalkkatavoite työstään on 15,8 euroa ja oman pääoman koron tavoite 3,88 prosenttia. Vuonna 2016 maa- ja puutarhatalouden kannattavuus oli koko 2000-luvun heikoin. Kannattavuuskerroin aleni edellisvuoden 0,34:sta 0,26:een. Kokonaispääoman tuotto prosentti oli reilut kolme prosenttia negatiivinen. **Tämä tarkoitti keskimäärin 4,1 euron tuntipalkkaa omalle työlle sekä 1,0 prosentin korkoa omalle pääomalle.**³⁹

Kannattavuutta voidaan myös tarkastella maatilojen saamien tukien suhteella maatilojen tuottamaan nettoarvonlisäykseen. Nettoarvonlisäys on maatilojen saama korvaus omalle työlle ja pääomalle. EU:ssa maataloustukien suhde nettoarvonlisäykseen on keskimäärin noin 37,6 prosenttia. Maataloustuki vastaa EU:ssa siis keskimäärin yli kolmannesta maatilojen tuloksesta. Suomessa osuus on koko EU:n korkein, jopa 142,9 prosenttia. Toisin sanoen, markkinoilta saatavat maataloustuotteiden myyntitulot kattavat Suomessa vain osan tuotantokustannuksista. Suuri osa tuesta kuluu tuotantokustannuksiin ja vain osa jää maatalouden tulokseksi. Lisäksi on huomioitava, että laskelmassa ovat mukana ainoastaan EU:n maksamat maataloustuet, joiden lisäksi Suomi maksaa tuotannolle kansallista tukea merkittävän määrän.⁴⁰

Sytä maatalouden heikkoon kannattavuuteen on useita. Suomi on jo lähtökohtaisesti sijaintinsa vuoksi haastava paikka tuottaa elintarvikkeita. Heikon kannattavuuskehityksen taustalla on kuitenkin ennen muuta se,

35 Eläinten hyvinvointikeskus: Hyvinvoinnin määrittely.

36 Eläinten hyvinvointikeskus: Sika.

37 Euroopan parlamentti 2017, 49.

38 Niemi 2018.

39 Lunnnonvarakeskus 2018.

40 Niemi & Väre 2018, 43-44.

että pitkällä aikavälillä maatalouden kustannukset ovat kohonneet tuottoja nopeammin. Tuotantopanosten hinnat, erityisesti energian ja lannoitteiden hinnat ovat nousseet voimakkaasti.⁴¹

Tuottajahinnat, eli hinnat joita tuottajille maksetaan heidän tuottamistaan raaka-aineista, kääntyivät selvään laskuun vuosina 2013–2014. Viljatilojen tulokset kääntyivät laskuun jo vuonna 2013 ja kotieläintiloilla vastaavat muutokset näkyivät etenkin vuosina 2015–2016.⁴² Toisaalta tämän jälkeen hinnat ovat jälleen nousseet, ja vuonna 2017 lihan tuottajahintojen taso on lähes sama kuin kolme vuotta sitten. Myös viljan tuottajahintojen suunta on kääntynyt hienoiseen nousuun, poikkeuksena kuitenkin ruis. Maidon osalta EU:n maitokiintiöiden vapauttaminen romahdutti tuottajahinnat vuonna 2015, minkä jälkeen hinnat ovat vaihdelleet.⁴³

Yhtenä syynä heikkoon kehitykseen on ollut myös ulkopolitiittiset muutokset, jotka ovat heiluttaneet hintoja. Venäjän pakotteiden seurauksena asettama tuontikielto vaikutti etenkin lihan ja maidon hintoihin ja markkinoihin koko EU-alueella. Myös vaihtelevat sadot ovat vaikuttaneet osaltaan vuosittaiseen kannattavuusvaihteluun.⁴⁴

Millaiset tilat ovat kannattavia?

Kannattavuudessa on runsaasti eroja tuotantosuunnittain ja tilatyypeittäin. Kaikki tuotanto ei suinkaan ole kannattamatonta, ja toisaalta osa etenkin pienistä tiloista toimii käytännössä nollatuotolla tilanpitäjien harastustoimintana. Eri tuotantosuunnista kannattavinta on kasvihuoneviljely, jonka kannattavuuskerroin vuonna 2016 oli lähes tavoiteltu eli 0,95. Alhaisin kannattavuus oli puolestaan viljatililla (0,03).⁴⁵

Eläintuotannon osalta parhaiten ovat pärjänneet siipikarjatilat, joiden kannattavuus vuonna 2016 oli 0,78. Sen sijaan maitotilojen ja sikatilojen kannattavuus on laskenut voimakkaasti: kun vielä vuonna 2014 maitotilojen kannattavuuskerroin oli 0,60, oli se vuonna 2016 enää 0,30. Sikatiloilla kannat-

tavuus on pudonnut kahden vuoden aikana 0,48:sta 0,33:een. Toisaalta tuotantosuuntien sisällä on hyvin suurta vaihtelua: esimerkiksi maitotiloista parhaimmat pääsevät yli 0,70 kannattavuuskertoimeen, kun heikoimmat jäävät lähes nolllille.⁴⁶

Yleisesti suuremmat tilat kannattavat paremmin kuin pienemmät. Kun kannattavuutta tarkastellaan tuotantosuunnittain, trendi ei ole tuoreimmissa Luken kannattavuusluvuissa (2018) yhtä selkeä kuin aiemmin, sillä usein suurten tilojen taloutta rasittavat laajennusinvestoinneista aiheutuvat kustannukset. Laajentaminen on yksi tapa vastata alan talousvaikeuksiin.⁴⁷ Pienemmillä tiloilla kannattavuutta haetaan esimerkiksi suoramyyynnillä ja tilojen oheiselinkeinoilla kuten matkailulla ja tuotteiden jatkojalostuksella.⁴⁸ Yksin tilan koko ei kuitenkaan määrittele vielä kannattavuutta, ja pienet tilat voivat kannattaa siinä missä suuretkin.

Tukialueittain tarkasteltuna kannattavuudessa ei ole ollut suuria muutoksia eri vuosina. Pohjois-Suomen tukialueilla C2-, C2p- ja C3, joilla harjoitetaan tukirakenteen vuoksi vahvaa maito- ja nautakarjataloutta, kannattavuus on keskimäärin parempaa. Vaikka keskimäärin hyvin kannattavat siipikarjatilat sijaitsevat pääosin eteläisellä AB-tukialueella, pudottaa kasvinviljelyn heikko kannattavuus AB-alueen pohjoista heikommaksi.⁴⁹

Kaikissa tuotantosuunnissa luomutuotanto on tavanomaista kannattavampaa. Eron selittävät tukien suurempi osuus, korkeammat tuotehinnat sekä tilakoko; luomutilat ovat yleensä tavanomaisia tiloja suurempia.⁵⁰

Hehtaarituet valuvat pellon hintaan

EU:n maataloustukijärjestelmää on kehitetty entistä markkinaehtoisemmaksi siten, että valtaosa tuista on nykyisin sidottu peltohehtaareiden määrään – ei siis siihen, mitä viljelijä pellolla viljelee tai mitä eläimiä navetassa on. Tämä on ollut vastaus ylituotantoon, jota tuotantomääriin, esimerkiksi maitolitroihin, sidotut tuet olivat aiemmin aiheuttaneet.

41 Niemi & Väre 2017,

42 Niemi & Väre 2017, 56.

43 Tilastokeskus 2018.

44 Niemi & Väre, 57

45 Luke Taloustohtori: Maatila- ja puutarhatalous.

46 Luke Taloustohtori: Maatila- ja puutarhatalous.

47 Luonnonvarakeskus 2018.

48 Esim. Suomen Gallup Elintarviketieto 2016, 27.

49 Niemi & Väre 2017, 60.

50 Luonnonvarakeskus 2018.

Hehtaareihin sitomisen tarkoitus on ollut myös antaa viljelijöille vapauksia reagoida markkinoiden muutoksiin. EU:n maksamat suorat tulotuet irrotettiin pääosin tuotannosta vuodesta 2006 alkaen ja muutettiin hehtaaritueksi. Myös monet kansalliset tuet perustuvat pellon hehtaarimäärään. (ks. 4 Suomen maataloustukijärjestelmä, s. 24).

Yksi seuraus hehtaaritukiin siirtymisestä on ollut pellon hinnan nousu, sillä tuki kohdistuu pellon omistamiseen ja pääomittuu ainakin osin pellon hintaan.⁵¹ Pellon hinnan nousun myötä tuotantoon laajentavien tilojen on ollut vaikea ostaa lisäpeltoa. Suomessa kolmannes kaikista peltoalasta on vuokrattua ja peltojen vuokrahinnat ovat niin ikään viime vuosina nousseet⁵², jolloin pellon hintaan osin kapitalisoitunut tuki valuu pellon omistajalle tuottajan sijaan.

Vuonna 2017 suomalaisen maatalon keskimääräinen koko oli 47 hehtaaria. Verrattuna 28 EU-maan keskiarvoon, reiluun 16 hehtaariin (vuonna 2013) suomalaistilojen keskikoko on siis verrattain suuri. Toisaalta vaihteluväli on laaja niin Suomessa kuin EU:ssakin. EU:ssa suurin keskimääräinen tilakoko on Tsekin tasavallassa (133 ha), ja pienimmät keskimäärin alle 10 hehtaarin tilat puolestaan sijaitsevat Romaniassa, Kyproksella ja Maltalla.⁵³

Byrokratia rasittaa tuottajia

EU:n ja Suomen maataloustukijärjestelmät ovat muodostuneet historian saatossa monimutkaiseksi ja monin osin hankalaksi ymmärtää. Vaikka viljelijöille on tarjolla neuvontaa ja oppaita, on järjestelmän hallinta ja tukien hakeminen hankalaa ja työllistävää – etenkin kun uhkana on virheen sattumassa tukien menettäminen. Suomessa käytössä oleva maataloustukijärjestelmä ja sen eri tuet on kuvattu luvussa 4 Suomen maataloustukijärjestelmä.

Vaikka eri intressiryhmillä on erilaisia näkemyksiä siitä, mihin suuntaan yhteistä maatalouspolitiikkaa pitäisi viedä, ollaan järjestelmän yksinkertaistamisesta melko samaa mieltä.⁵⁴ Toisaalta lisääntyvän byrokratian uhkalla on myös kritisoitu – ja vesitetty – yhteisen maatalouspolitiikan viherryttämistavoitteita ja -toimenpiteitä.⁵⁵

Saavatko kuluttajat mitä haluavat?

Ruokapolitiikkaa on tavattu niin Suomessa kuin EU:ssakin käsitellä tuottajalähtöisesti. EU:ssa päätöksiä tekevät maatalouskomissaari ja Euroopan parlamentin maatalousvaliokunta ja monissa EU-maissa maatalousministerit omassa ministeriössään. Kun Suomesta on vielä perinteisesti puuttunut vahva kuluttajaliike, ovat kuluttajien näkemyksen ruoantuotannosta jääneet päätöksenteossa paitsioon.

Tutkimustietoa siitä, millaista ruokaa kuluttajat haluaisivat syödä, on olemassa. PTT:n, MTT:n ja Kuluttajatutkimuskeskuksen yhteisen tutkimuksen (2013) mukaan kuluttajien ja tuottajien näkemykset ruokaketjusta ovat monin osin yhteneväiset. Kuluttajat haluavat ostaa herkullista ja terveellistä ruokaa, jonka alkuperä ja tuotantotavat ovat tiedossa.⁵⁶ Tuottajat puolestaan haluavat tuottaa tällaista ruokaa kuluttajille. Kuluttajien päätöksiä ohjaa selvästi tuotteen hinta, mutta samalla he haluavat tuottajan saavan kunnan korvauksen työstään. Molemmat ryhmät toivovat maataloustuotannon säilyvän Suomessa. Kuluttajat ovat tutkimuksen mukaan myös kiinnostuneita asioimaan suoraan tuottajien kanssa, samoin kuin tuottajat kuluttajien.⁵⁷ Mahdollisuudet tähän ovat kuitenkin rajatut, vaikka erilaiset suoramyynnin tavat kuten ruokapiirit ja verkkokaupat ovatkin kasvattaneet suosiotaan.

Kuluttajien näkemyksissä on vahvistunut toive ruoantuotannon eettisyydestä. Kuluttajatutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan (2012) kuluttajista 62 prosenttia piti ruoan valintatilanteessa tärkeänä asiana eläinten kasvatusolosuhteita. Tämä oli peräti 28 prosenttiyksikköä enemmän kuin vastaavassa tutkimuksessa viisi vuotta aiemmin. Myös lähi- ja luomuruokaa sekä ruoan kotimaisuutta arvostetaan entistä enemmän.⁵⁸ Ajatuspaja e2:n, MTK:n ja Maaseudun Sivistysliiton tutkimuksen (2013) mukaan **63 prosenttia suomalaisista on sitä mieltä, että ympäristönsuojelun pitäisi olla nykyistä vahvemmin maataloustuen saamisen ehto koko EU-alueella.** Samassa tutkimuksessa

51 Kässi, Niskanen & Lehtonen 2015, 31.

52 Luonnonvarakeskus 2017; Kässi, Niskanen & Lehtonen 2015, 14–15.

53 Eurostat: Farm structure statistics.

54 Toikkanen 2016.

55 Toikkanen & Arovuori 2017, 11.

56 Jutila 2013.

57 Luke 2013.

58 Peltoniemi & Yrjölä 2012, 11–12.

todetaan, että kuluttajien tiedot nimenomaan alkutuotannosta ovat varsin hatarat.⁵⁹

Asemaansa ruokaketjussa ovat vahvistaneet kauppa ja elintarviketeollisuus. Kuluttajatutkimus, PTT ja Luke (2014) ovat selvittäneet lihasektorin hintarakenteita ja muutoksia vuosina 2008 ja 2012. Tutkimuksen mukaan kuluttajan tuotteesta maksama hinta jakautuu elintarviketietojen toimijoiden välille siten, että tuottajan osuus on vajaa kolmannes, ja kaupan ja elintarviketeollisuuden osuus reilusti yli puolet. Tutkimus osoittaa, että kaupan ja elintarviketeollisuuden osuudet ovat kasvaneet lihatuotteiden kuluttajahinnoissa, ja tuottajan ja verottajan osuus vastaavasti pienentynyt. Kuluttajahintojen nousu vertailujakson aikana on valunut etenkin kaupalle. Syiksi kaupan roolin vahvistumiseen mainitaan kaupan vahva asema sopimusneuvotteluissa ja toisaalta myös sopeutumiskyky markkinatilanteen muutoksiin.⁶⁰ Myös viljan ja maidon hintarakenteissa näkyy sama kehitys: kaupan osuus on vahvistunut niin maito-, kuin mylly- ja leipomotuotteiden kuluttajahinnoissa.⁶¹

Suomessa markkina-alue on pieni ja kauppa on kansainvälisesti verrattuna hyvin keskittynyttä, mikä kaventaa alan kilpailua. Tilanne on ongelmallinen paitsi tuottajien ja kuluttajien, myös maataloustukien oikean kohdentumisen kannalta. MTT:n tutkimus (2009) maataloustuen ja tuottavuuden vaikutuksista elintarvikkeiden hintamarginaaleihin ja hinnanmuodostukseen osoittaa, että kaupan ja elintarviketeollisuuden markkinavoima alentaa tuottajien saamaa osuutta ruoan hinnasta, jolloin myös osa maataloudesta vuotaa niiden katteisiin.⁶²

Mitä on huoltovarmuus, entä omavaraisuus?

Huoltovarmuudella tarkoitetaan Suomen Huoltovarmuuskeskuksen mukaan ”kykyä sellaisten yhteiskunnan taloudellisten perustoimintojen ylläpitämiseen, jotka ovat välttämättömiä väestön elinmahdollisuuksien, yhteiskunnan toimivuuden ja turvallisuuden

sekä maanpuolustuksen materiaalien edellytysten turvaamiseksi vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissa”.⁶³ Ruoan osalta huoltovarmuuteen voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi kyky ja mahdollisuudet tuottaa ruokaa kansalaisille erilaisten kriisien, kuten energiakriisin tai sotilaallisen kriisin oloissa.

Suomessa huoltovarmuus on tavattu ottaa vakavasti ja se myös ymmärretään laajalaisemmin kuin monissa muissa maissa ja kansainvälisissä organisaatioissa.⁶⁴ Huoltovarmuusajattelulla, käytännössä viljan varastoinnilla pahan päivän varalle, on pitkät perinteet, ja lakiin huoltovarmuuden turvaaminen on perustunut vuodesta 1992.⁶⁵ Vertailun vuoksi, EU:ssa eikä liioin suurimmassa osassa sen jäsenmaissa ole yhtenäistä huoltovarmuusstrategiaa, eivätkä huoltovarmuusasiat kuulu EU:n yhteisölaainsäädännön piiriin. Toimivaltaa huoltovarmuuden saralla voidaan nähdä kuitenkin olevan unionin yhteisvastuun ja solidaarisuusvelvoitteiden kautta.

Huoltovarmuuden tavoitteet vahvistetaan hallituskausittain. Elintarvikehuollon osalta tavoitteeksi on säädetty väestön normaalioloja vastaava ravintoenergiansaanti kaikissa olosuhteissa. Tarkoitus ei ole siis turvata samaa ruokavaliota, ainoastaan taata energiantarve. Perustaksi on asetettu kansallinen maataloustuotanto ja mukaan otettu kaikki elintarviketietojen osat alkutuotannosta jalostukseen ja jakeluun. Huoltovarmuuskeskus ylläpitää tätä varten valtion varmuusvarastoja tuotannolle ja elinkeinoelämän toiminnalle välttämättömistä raaka-aineista.⁶⁶

Huoltovarmuudella on tavattu perustella Suomen maatalouspolitiikassa jo 1920-luvulta lähtien korostettua omavaraisuutta. Kun Suomen EU-jäsenyydestä sovittiin, tämä aiheutti neuvotteluissa kitkaa, sillä EU:n sisällä ei tunneta kansallista omavaraisuutta. **EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa omavaraisuutta tarkastellaan koko alueen näkökulmasta, ei yksittäisen jäsenmaan.**⁶⁷

Omavaraisuudella perustellaan edelleen Suomen oman tuotannon korkeaa tasoa ja sen tukemista. Omavaraisuuden käsite jää kuitenkin helposti avaamatta. Esimerkiksi sianlihan tuotannon osalta Suomen katso-

59 Maaseudun Sivistyliitto, Ajatuspaja e2 & MTK 2014, 28.

60 Peltoniemi, Arovuori, Niemi & Pyykkönen 2014a

61 Peltoniemi, Arovuori, Karikallio, Niemi & Pyykkönen 2014b; Peltoniemi, Arovuori, Karikallio, Niemi & Pyykkönen 2015.

62 Kuosmanen, Niemi & Sipiläinen 2009.

63 Huoltovarmuuskeskus: Mitä on huoltovarmuus?

64 Aaltola, Fjäder, Innola, Käpylä & Mikkola 2016, 14.

65 Niemi, Knuuttila, Liesivaara & Vatanen 2013, 52.

66 Huoltovarmuuskeskus: Elintarvikehuolto.

67 Niemelä, Jari 2008, 224–225; Niemi, Knuuttila, Liesivaara & Vatanen 2013, 17.

taan olevan täysin omavarainen, toisin sanoen sianlihaa tuotetaan Suomessa saman verran kuin kulutetaan.⁶⁸ Laskelmassa ei kuitenkaan ole huomioitu elintarvikkeen tuotantoon tarvittavia tuotantopanoksia kuten energiaa, polttoainetta, rehujen raaka-aineita eikä liioin pelloilla käytettyjä lannoitteita raaka-aineineen. Mikäli nämä huomioidaan, omavaraisuudesta ollaan kaukana.

Esimerkiksi kaiken Suomessa käytetyn kasviperäisen valkuaisen omavaraisuusaste on 80–85 prosenttia, mutta kotimaisen viljan ja muiden rehuaineiden puutteiden korvaamiseen käytettävän täydennysvalkuaisen omavaraisuusaste on vain 15 prosenttia ja koko EU:ssakin vain 23 prosenttia. Tärkeimmät täydennysvalkuaisen lähteet ovat sikojen ja siipikarjan ruokinnassa käytettävä soija ja etenkin nautojen ruokinnassa käytettävä rapsi.⁶⁹

Omavaraisuuden puutteita on huomioitu elintarvikehuollon varmuusvarastoinnissa. Esimerkiksi kasvipohjaista valkuaista, käytännössä soijaa, varmuusvarastoidaan määrä, jolla voidaan turvata kotieläintuotannon rehuhuollon sopeuttaminen saatavuushäiriöiden varalle. Leipäviljaa on myös varastoitu eri puolille Suomea teollisuuden tarpeisiin vuoden ajalle.⁷⁰ Tuontipolttoaineita puolestaan varastoidaan siten, että maassa on käytettävissä keskimäärin viiden kuukauden normaalkulutusta vastaavat tuontipolttoainevarastot.⁷¹ Yleisesti varmuusvarastoinnin tavoitteena on maataloustuotteiden saatavuuden varmistaminen yhden heikon kotimaisen satokauden varalta.⁷²

On siis selvää, että ruokahuollon näkökulmasta teollinen, lannoitteisiin ja fossiilisten polttoaineiden kulutukseen perustuva ruoantuotantomalli on varsin haavoittuvainen. Ruokaturvan näkökulmasta myöskään sianlihan tai minkä tahansa muun eläinproteiinin korkea omavaraisuusaste ei ole olennaista. Mahdollisessa kriisitilanteessa suomalaisten elintärkeän ravinnontarpeen tyydyttämiseen ei tarvita nykyistä kulutusta vastaavaa määrää eläinproteiinia. **Tuotantotasojen tärkeimmäksi MTT:n tutkimus nostaa maatalouden tuotantokyvyn eli infrastruktuurin ja osamisen ylläpitämisen.**⁷³

Ruokaturvaa tarkastellessa ei myöskään voida sivuuttaa globaalia näkökulmaa: esimerkiksi etenevä ilmastonmuutos haavoittaa useiden alueiden kykyä tuottaa ruokaa, mikä vaikuttaa myös Suomeen ja muuhun Eurooppaan lisääntyvien konfliktien ja pakolaisuuden myötä. Maailman kasvava väestö puolestaan tarvitsee ruokaa, mikä lisää entisestään kestävien viljelykäytäntöjen edistämisen ja niukkojen resurssien mahdollisimman järkevän käytön tärkeyttä.

Maataloustuet ja globaali ulottuvuus

Globaalissa mittakaavassa teollisuuden maataloustukia on kritisoitu useasta näkökulmasta. Säätlemättömän vapaakaupan puolustajat ovat arvostelleet maataloustukia siitä, että ne vääristävät markkinoita ja estävät globaalin vapaan kaupankäynnin. Tätä näkemystä puoltaa myös Maailman kauppajärjestö WTO, jonka kauppapoliittiset sopimukset määrittävät kehykset EU:n maatalouspolitiikalle. WTO pyrkii globaalisti tuontisuojaan sekä tukien alentamiseen tai poistamiseen.⁷⁴

EU:lle WTO:n pyrkimykset ovat hankalia erityisesti siksi, että jäsenmaiden tuotannon asettaminen etusijalle suhteessa kolmansien maiden tuotantoon, unionipreferenssi, on ollut yksi EU:n yhteisen politiikan keskeisiä periaatteita. EU:n nykyiset tullit estävät tehokkaasti markkinoille pääsyn, koska useimpien tuotteiden tullilla lisätty maailmanmarkkinahinta on selvästi EU:n sisämarkkinahinnan yläpuolella. Toisaalta EU itse haluaa parantaa teollisuustuotteidensa ja palveluidensa asemaa unionin ulkopuolisissa maissa, joten sen on oltava valmis myös myönnytyksiin.⁷⁵ Yksi myönnytys on ollut maataloustuotteiden vientitukien poisto: Kehittyneet maat sitoutuivat vuonna 2015 Nairobissa pidetyssä WTO-kokouksessa luopumaan maatalouden vientituista.

Maataloustukia on kritisoitu vuosikymmeniä myös globaalin oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.⁷⁶ Rikkaiden maiden on arvioitu tukevat maataloussektoreitaan vuosit-

68 Ruokatieto Yhdistys ry 2017, 50.

69 Niemi 2016.

70 Niemi, Knuuttila, Liesivaara & Vatanen 2013, 52.

71 Finlex 857/2013.

72 Niemi, Knuuttila, Liesivaara & Vatanen 2013, 52.

73 Niemi, Knuuttila, Liesivaara & Vatanen 2013, 54–55.

74 Kettunen, Knuuttila & Niemi 2012, 416.

75 Kettunen, Knuuttila & Niemi 2012, 416.

76 Kepa & al 2017.

tain noin 250 miljardilla dollarilla, eli noin 220 miljardilla eurolla. Vaikka summa on vuosien saatossa hieman pienentynyt, on sillä edelleen merkittäviä vaikutuksia kehitysmaiden ruoantuotantoon.⁷⁷

Teollisuusmaiden maataloustukia pidetään epärealistisena kehitysmailla etenkin siksi, sillä niiden sanotaan lisäävän ja pitävän yllä kehitysmaiden köyhyyttä. **Maataloustukien ja ylituotannon vientitukien avulla elintarvikkeiden hintoja on laskettu keinotekoisesti alas, jolloin kehitysmailla on ollut edullisempaa ostaa ruokaa teollisuusmaista kuin kehittää omaa maatalouttaan.** Tämä on ollut erityisen haitallista kehitysmailla, joiden pääelinkeino on maatalous. Toisaalta etenkin vientitukien osalta EU on myös reagoinut tilanteeseen: se poisti omat maatalouden vientitukensa jo ennen kuin kaikki kehittyneet maat sitoutuivat

samaan tavoitteeseen vuonna 2015.⁷⁸ Ilman vientitukiakin teollisuusmaiden oman tuotannon raskas tukeminen sekä alueen tuontitullit ovat merkinneet sitä, että kehitysmaiden viljelijöiden pääsy maataloustuotteiden markkinoille vaikeaa.⁷⁹

Yhdysvaltalaisen tutkimuslaitoksen Brookings Instituten maaseudun nälkää (2016) käsittelevän tutkimuksen mukaan OECD:n kehitysapukomitean 29 jäsenmaata käyttävät omien viljelijöidensä tukemiseen vuosittain noin 35 kertaa enemmän rahaa kuin ruoka- ja ravitsemusturvaa tukevaan kehitysyhteistyöhön, kun humanitaarista apua ei lasketa mukaan. Tutkimuksen mukaan jo neljän prosentin maataloustukien leikkaus tuplasi ruokaturvaa vahvistavaan kehitysyhteistyöhön käytettävissä olevat varat.⁸⁰

77 Kharas, McArthur, Gertz & Noe 2016.

78 Maaseutuvirasto 2016.

79 Kapa & al 2017.

80 Kharas, McArthur, Gertz & Noe 2016.

Lähteet:

- Aaltola, Mika; Fjäder, Christian; Innola, Eeva; Käpylä, Juha & Mikkola, Hannu 2016: Huoltovarmuus muutoksessa: Kansallisen varautumisen haasteet kansainvälisessä toimintaympäristössä. FIIA report 49. Ulkopoliittinen instituutti.
https://storage.googleapis.com/upi-live/2017/04/fiia-report49_huoltovarmuus_muutoksessa.pdf
- Arovuori, Kyösti & Toikkanen, Heini 2017: Vuoden 2014 CAP-uudistus maatalouspolitiikan pitkän aikavälin kehityksen valossa. PTT Työpapereita 183.
<http://www.ptt.fi/media/img/nostot/tp183.pdf>
- Bush K, Courvalin P, Dantas G ym. 2011: Tackling antibiotic resistance. *Nature Rev Microbiol* 2011;doi:10.1038/nrmicro2693.
- Dahms, Carmen; Hübner, Nils-Olaf; Kossov, Annelene; Mellman, Alexander; Dittman, Kathleen & Kramer, Alex 2015: Occurrence of ESBL-Producing *Escherichia coli* in Livestock and Farm Workers in Mecklenburg-Western Pomerania, Germany. *PLoS One*; 10(11).
www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4659621/
- Eläinten hyvinvointikeskus: Hyvinvoinnin määrittely.
<http://www.elaintieto.fi/hyvinvointi/>
- Eläinten hyvinvointikeskus: Sika.
<http://www.elaintieto.fi/sika/>
- Euroopan parlamentti 2017: Animal Welfare in the European Union. Directorate general for internal policies department C: Citizen's rights and constitutional affairs.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU\(2017\)583114_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583114/IPOL_STU(2017)583114_EN.pdf)
- Euroopan tilintarkastustuomioistuin 2017: Viherryttäminen: monimutkaisempi tulotukijärjestelmä ei ole vielä ympäristön kannalta vaikuttava. Erityiskertomus 21/2017.
<https://www.eca.europa.eu/fi/Pages/DocItem.aspx?did=44179>
- Eurostat: Agriculture.
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/data/database>
- Evira: Antibioottiresistenssin seuranta.
<https://www.evira.fi/elaimet/elainten-terveys-ja-elaintaudit/laakitseminen/antibioottiresistenssin-seuranta/>
- Evira: Eläinten mikrobilääkehoidon periaatteet.
<https://www.evira.fi/elaimet/elainten-terveys-ja-elaintaudit/laakitseminen/mikrobilaakehoidon-periaatteet/>
- FAOstat: <http://www.fao.org/faostat>
- Finlex 857/2013 Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130857>
- Goodland, R. & Anhang, J. 2009. Livestock and Climate Change. Worldwatch Institute.
<http://www.worldwatch.org/files/pdf/Livestock%20and%20Climate%20Change.pdf>
- Heikkinen, Jaakko; Ketoja, Elise; Nuutinen, Visa; Regina, Kristiina (2012): Maaperän hiili vähenee Suomen peltomailla. *Maaseudun tiede* 4/2012.
<https://jukuri.luke.fi/handle/10024/480363>
- Huoltovarmuuskeskus 2017: Riittääkö ruoka energiakriisissä? Uutinen.
<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/riittaako-ruoka-energiakriisissa/>
- Huoltovarmuuskeskus: Mitä on huoltovarmuus?
<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/tietoa-huoltovarmuudesta/mita-on-huoltovarmuus/>
- Ihmisoikeusliitto, Kepa, Pelastakaa Lapset ry, Plan International Suomi, Sininauhaliitto, Soste, Suomen luonnonsuojeluliitto, Suomen Olympiakomitea, Suomen Punainen Risti & WWF Suomi 2017: Suomi ja Agenda 2030 – Kansalaisjärjestöjen seurantaraportti.
<https://www.kepa.fi/uutiset-media/julkaisut/suomi-ja-agenda-2030-kansalaisjarjestojen-seurantaraportti-2017>
- Isomäki, Risto 2016: Meat, milk and climate. Why it is absolutely necessary to reduce consumption of animal products. Into.
- Jutila, Karina 2013: Lähiruokaa, kiitos! Tutkimus suomalaisten ruoka- ja maatalousasenteista. Ajatuspaja e2.
<https://www.mtk.fi/maatalous/tutkimus-ruoka-maatalous/fi-FI/tutkimus-suomalaisten-ruoka-ja-maatalousasenteista-tukea-kotimaiselle-ruualle-ja-ympariston-huomioimiselle/-files/89178698806331402/default/LAHIRUOKAA,%20KIITOS.pdf>
- Kerminen, Kaisa 2017: Dissipation of herbicides in surface soils and subsurface sediment slurries and development of treatment methods. Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/195055>
- Kharas, Homi; McArthur, John; Gertz, Geoffrey & Noe, Lorenz 2016: Ending rural hunger. 2016 Update: Progress Toward SDG 2. October 2016. Global Economy and Development, Brookings Institution.
https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/10/global_2016117_ending-rural-hunger.pdf
- Kuosmanen, Timo; Niemi, Jyrki & Sipiläinen, Timo 2009: Maataloustuen ja tuottavuuden vaikutukset elintarvikkeiden hintamarginaaleihin ja hinnanmuodostukseen. MTT Taloustutkimus.
<http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu3.pdf>
- Kässi, Pellervo; Niskanen, Olli & Lehtonen, Heikki 2015: Pellonhankinnan vaihtoehdot, kustannukset ja peltomarkkinoiden toimivuus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 30/2015.
https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/486037/luke-luobio_30_2015.pdf?sequence=4
- Luke Taloustohtori: Maa- ja puutarhatalous.
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/kannattavuuskirjanpito/aikasarja>

- Luonnonvarakeskus: Ruoantuotannon ja -kulutuksen vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitsemus/ruoan-ilmastovaikutukset/>
- Luonnonvarakeskus: Ruokahävikki ja ruokajärjestelmän kiertotalous. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/ruoka-ja-ravitsemus/ruokahavikki/>
- Luonnonvarakeskus: Tietopaketit: Monimuotoisuus. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/www/Tietopakettit/Monimuotoisuus/Monimuotoisuuden%20merkitys%20ja%20ohjauskeinot/Monivaikutteiden%20omaatalous/Lajit%20omaatouden%20omuu-toksessa>
- Luonnonvarakeskus 2017: Pellon vuokrahinnat 2016. Uutinen 2.6.2017. <https://www.luke.fi/uutiset/pellon-vuokrahinnat-2016/>
- Luonnonvarakeskus 2018: Maatalouden kannattavuus heikkeni edelleen vuonna 2016. Uutinen 2.3.2018. <https://www.luke.fi/uutiset/maatalouden-kannattavuus-heikkeni-edelleen-vuonna-2016/>
- Maaseutuvirasto 2016: WTO:n päätös maataloustuotteiden vientituista luopumisesta. Tiedote 23.3.2016. <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/yrityksija-kauppa-teollisuus/vienti-eun-ulkopuolelle/Sivut/default.aspx>
- Metsäntutkimuslaitos 2011: Pellonmetsitys ja pellonraivaus vaikuttavat maaperän hiilivarastoon. Uutinen 16.8.2011. <http://www.metla.fi/uutiskirje/metpro/2011-4/uutinen-3.html>
- Niemelä, Jari 2008: Talonpoika toimessaan. Suomen maatalouden historia. Tietolipas 225 / SKS. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Niemi, Jarkko 2016: Hyvä valkuaisomavaraisuus turvaa huoltovarmuutta. Blogikirjoitus 13.6.2016. <https://www.luke.fi/blogi/hyva-alkuvalkuaisomavaraisuus-turvaa-huoltovarmuutta/>
- Niemi, Jyrki; Knuuttila, Marja; Liesivaara, Petri & Vatanen, Eero 2013: Suomen ruokahuollon ja elintarvikehuollon nykytila ja tulevaisuuden näkymät. MTT Raportti 80. <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti80.pdf>
- Niemi, Jyrki & Väre, Minna (toim.) 2017: Elintarviketalous 2016/2017. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimuskeskus 17/2017. https://www.luke.fi/wp-content/uploads/2017/04/luke-luobio_17_2017.pdf
- Niemi, Jyrki 2018: EU:n maatalouspolitiikka ja Suomi. Luonnonvarakeskus. Esitys Vihreiden maatalouspoliittisen työryhmän koulutuksessa syksyllä 2017.
- Pulkkinen, Hannele 2016: Naudanlihan tuotannon ympäristövaikutukset ja niiden vähennyskeinojen mahdollisuudet. FootprintBeef-hankkeen loppuseminaari 21.4.2016. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/footprintbeef/Naudanlihantuotannon%20ymparistovaikutukset%20ja%20niiden%20vahentamiskeinojen%20mahdollisuudet.pdf>
- Regina, Kristiina; Lehtonen, Heikki; Palosuo, Taru; Ahvenjärvi, Seppo 2014: Maatalouden kasvihuonekaasupäästöt ja niiden vähentäminen. MTT Raportti 127. <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/481727>
- Regina, Kristiina 2018: Hiilensidonta peltomaalla. Esitelmä, Luonnonvarakeskus. <http://jukuri.luke.fi/handle/10024/542056>
- SYKE: Ilmasto-opas: Ilmastomyönteinen ruoka. <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/ab196e68-c632-4bef-86f3-18b5ce91d655/ilmastomyotainen-ruoka.html>
- SYKE: Torjunta- ja kasvinsuojeluaineet. Ymparisto.fi. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Kemikaalien_ymparistoriskit/Ymparistoon_paatyvat_haitalliset_aineet/Torjunta_ja_kasvinsuojeluaineet
- Peltoniemi, Ari; Arovuori, Kyösti; Karikallio, Hanna; Niemi, Jyrki & Pyykkönen, Perttu 2014a: Lihasektorin hintarakenteet. Kuluttajatutkimuskeskus 8/2014. <http://hdl.handle.net/10138/152363>
- Peltoniemi, Ari; Arovuori, Kyösti; Karikallio, Hanna; Niemi, Jyrki & Pyykkönen, Perttu 2014b: Viljasektorin hintarakenteet. PTT työpapereita 166. Pellervon taloustutkimus.
- Peltoniemi, Ari; Arovuori, Kyösti; Karikallio, Hanna; Niemi, Jyrki & Pyykkönen, Perttu 2015: Maitosektorin hintarakenteet. Kuluttajatutkimuskeskus 1/2015. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155095/Maitosektorin_hintarakenteet_Kuluttajatutkimuskeskus_2015_1.pdf?sequence=1
- Ruokatieto Yhdistys ry 2018: Ruokaketju: Ruuan matka pellolta pöytään. Lyhyt kasvukausi. <https://www.ruokatieto.fi/ruokakasvatus/ruokaketju-ruuan-matka-pelloilta-poytaan/luonto/ilmasto/lyhyt-kasvukausi>
- Ruokatieto Yhdistys ry 2018: Tietohaarukka. Tilastotietoa elintarvikealasta 2017. https://www.ruokatieto.fi/sites/default/files/Ruokafakta/tietohaarukka_2017_suomi.pdf
- Seppänen, Mervi (toim.) 2012: Maailma muuttuu, muuttuuko maatalous? Helsingin yliopisto.
- Suomen Gallup Elintarviketieto 2016: Maatilojen kehitysnäkymät 2022. Valmius lähiruokapalveluihin ja suoranmyyntiin. 31.8.2016. Esitys tutkimustulosten pohjalta. http://mmm.fi/documents/1410837/1890227/Maatilojen+Kehitys%202022+-+Valmius+I%20A-4kym%20A4t+2022+-+Valmius+I%20A-4hiruokapalveluihin+ja+suoramyyntiin_MMM.pdf/a9553796-82a4-45de-809f-3aa2692e3e91

Toikkanen, Heini & Arovuori, Kyösti 2017: Vuoden 2014 CAP-uudistus maatalouspolitiikan pitkän aikavälin kehityksen valossa. PTT Työpapereita 183. <http://www.ptt.fi/julkaisut-ja-hankkeet/kaikki-julkaisut/183.-toikkanen-h.-ja-arovuori-k.-2017.-vuoden-2014-cap-uudistus-maatalouspolitiikan-pitkan-aikavalin-kehityksen-valossa.html?p58=2>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta 2014: Terveyttä ruoasta! Suomalaiset ravitsemussuositukset 2014. https://www.evira.fi/globalassets/vrn/pdf/ravitsemussuositukset_terveytta-ruoasta_2014_fi_web_v4.pdf

Regina, Kristiina & Heikkinen, Jaakko 2017: Hiilen sitominen ja talteenotto maataloudessa. Teoksessa Yli-Viikari & Aakkula, Jyrki: Maaseutuohjelman ympäristöarviointi. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 54/2017, Luonnonvarakeskus. Sivut 61–71. http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/540249/luke-luobio_54_2017.pdf?sequence=1

Ymparisto.fi, Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu: Perinnebiotoopit. [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luontotyypiryhmat/Perinnebiotoopit/Perinnebiotoopit_kedot_haat_ja_niityt\(7584\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luontotyypiryhmat/Perinnebiotoopit/Perinnebiotoopit_kedot_haat_ja_niityt(7584))

WEF 2018: The global risk report 2018. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2018>

4 SUOMEN MAATALOUSTUKI- JÄRJESTELMÄ

Suomen maatalouspolitiikan perustan muodostavat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joiden lisäksi tukia maksetaan myös kansallisista varoista. **EU käyttää maatalouteen noin 39 prosenttia koko talousarviostaan.** Vaikka osuus on kokonaisbudjetista merkittävä, on se kuitenkin pienentynyt paljon vuosien saatossa; vielä 1970-luvulla maatalouden osuus budjetista oli noin 70 prosenttia.¹

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus jaetaan kahteen pilariin. Ensimmäinen pilari koostuu lähinnä EU:n tuottajille maksamista suorista tulotuista ja markkinatuista, ja siihen ohjataan kolme neljäsosaa kokonaisrahoituksesta. Loput käytetään toiseen pilariin eli maaseudun kehittämistoimenpiteisiin. Tulotuki ja markkinatoimenpiteet rahoitetaan kokonaan EU:n talousarviosta toisin kuin maaseudun kehittämistoimenpiteet, joissa käytetään monivuotista ohjelmasuunnittelua ja jotka rahoitetaan yhteisrahoituksella EU-maiden kanssa.² Suomen kansallinen tukiosuus koostuu toisin sanoen osin EU-tukien kansallisista osuuksista, ja osin kokonaan kansallisesti maksettavista tuista. Kansallisten tukien tavoitteena on maa- ja puutarhatalouden toimintaedellytysten ja kannattavuuden turvaaminen ja sekä maaseudun elinvoimaisuuden säilyminen.³

Vuonna 2018 viljelijätukia on budjetoitu maksettavan yhteensä 1 728 miljoonaa euroa Suomessa. Tästä EU:n maksuosuus on noin 45 prosenttia. Kansallisten tukien osuus Suomen maatalousbudjetista on noin 55 prosenttia eli yli puolet kokonaispotista. Kansallisten tukien osuus koostuu EU-tukien kansallisesti maksettavista osista ja Suomen kokonaan itse maksamasta kansallisesta tuesta.⁴

Suomi on jaettu tukijärjestelmässä kahteen alueeseen: Etelä-Suomen AB-tukialueeseen ja pohjoisen Suomen C-tukialueeseen, joka puolestaan on jaettu vielä viiteen pienempään osa-alueeseen. Erityisesti kansallisissa tuissa on tukimuotoja, joita maksetaan vain osassa alueista. Myös tukien taso voi vaihdella tukialueittain.

EU:n maataloustuet viljelijöille

EU:n yhteisestä maatalouspolitiikasta maksetaan kaikille jäsenmaille **suoraa tulotukea**, joka jakautuu jäsenmaille pakollisiin ja vapaaehtoiisiin tukimuotoihin. Suora tuki rahoitetaan maatalouspolitiikan I pilarista, josta maksetaan myös erilaisia **markkinatukia** elintarvikeketjun toimijoille. Molemmat tukimuodot rahoittaa kokonaisuudessaan EU.

Lisäksi unioni maksaa maatalouspolitiikan II pilarista osan maaseudun kehittämistuista, joista rahallisesti merkittävimmät ovat epäsuotuisten maatalousalueiden **luonnonhaittakorvaus** ja maatalouden **ympäristökorvaus**. Kehittämistuista maksetaan myös erilaisia **hanke-, yritys- ja rakennetukia** sekä **varaintointiin ja menekinedistämiseen tarkoitettuja tukia**. Muiden kuin viljelijätukien osuus on kuitenkin pieni kokonaispotista. Vuonna 2016 maatalouden ja maaseudun tukien kokonaismäärä koko EU:ssa oli noin kaksi miljardia euroa, josta **viljelijätukien** osuus oli noin 1,9 miljardia.⁵ Tuet maksetaan Euroopan maatalouden tukirahastosta ja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta.

Vuonna 2017 EU:n yhteisestä maatalouspolitiikasta maksettiin Suomeen 1 377 miljoonaa euroa. Tästä summasta viljelijöiden suoraa tulotukea oli 525 milj. euroa, epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvausta 552 milj. euroa ja ympäristökorvausta 300 milj. euroa. Näistä suora tulotuki on kokonaan EU:n maksamaa, ja luonnonhaittakorvaus ja ympäristökorvaus maksetaan osin EU:n varoista ja osin kansallisesti.

Yhteisen maatalouspolitiikan II pilarista maksettavat tuet on aina sidottu ohjelmakausiin, joista viimeisin on meneillään oleva 2014–2020. Tämä ohjelmakausi oli ensimmäinen, jona EU:n maatalousbudjetti on vähentynyt edellisestä ohjelmakaudesta.⁶ Toisaalta pudotusta on Suomessa kompensoitu kansallisia tukia lisäämällä.

¹ Euroopan unioni: Maatalous.

² Euroopan komissio 2017, 7.

³ Maa- ja metsätalousministeriö: Kansalliset maataloustuet.

⁴ Valtiovarainministeriö: Valtion talousarvioesitys 2018.

⁵ Euroopan komissio 2017, 7.

⁶ Niemi, Liesivaara, Lehtonen, Huan-Niemi, Kettunen, Kässi & Toikkanen 2014, 10–12.

Vuosien 2016–2018 viljelijätuet ja tukien EU-osuudet (milj. euroa) ⁽¹⁾	2016 ⁽²⁾	2017 arvio	2018 arvio
Eläinten hyvinvointikorvaukset	68	68	68
• valtion osuus	39	39	39
• EU:n osuus	29	29	29
Maa- ja puutarhatalouden kansallinen tuki	322	326	325
EU-tulotuki	532	535	525
Peltoalaperusteiset ympäristökorvaukset, luonnonmukainen tuotanto ja ei-tuotannolliset investoinnit yhteensä	278	290	291
• valtion osuus	161	168	169
• EU:n osuus	117	122	122
Luonnonhaittakorvaukset yhteensä	547	552	519
• valtion osuus	450	455	422
• EU:n osuus	97	97	97
Yhteensä viljelijätuet	1 747	1 771	1 728
• valtion osuus	972	988	955
• EU:n osuus	775	783	773
• EU:n osuus, %	44	44	45

¹⁾ Taulukossa on tarkasteltu vuosiin 2016–2018 kohdistuvaa tukea. Tuen maksu voi jakautua tukivuodelle ja sitä seuraavalle vuodelle.

²⁾ Vuoden 2016 lisätalousarvioissa budjetoitiin kertaluonteisesti 35 milj. euroa momentille 30 10 44 maatalouden poikkeuksellisten taloudellisten kriisien helpottamiseen.

Lähde: Valtion talousarvio 2018

Suorat tulotuet

EU:n viljelijöille maksamat suorat tulotuet ovat kokonaan EU:n rahoittamia. Niitä maksetaan viljelypinta-alan, eläimen tai teuras-tetun eläimen ruhon perusteella edellyttäen, että tukien saamisen ehdot täyttyvät. **Tukien saamiseksi edellytetään, että aktiiviviljelyn ehdot sekä ns. täydentävät ehdot täyttyvät.**

Aktiiviviljelyn ehdon täyttääkseen viljelijän on pitänyt saada EU:n suoria tukia edellisenä vuonna yhteensä enintään 5 000 euroa. Aktiiviviljelijän määritelmää sovelletaan EU:n kokonaan rahoittamiin suoriin tukiin, luonnonhaittakorvaukseen, ympäristökorvaukseen ja eläinten hyvinvointikorvaukseen sekä luonnonmukaisen tuotannon korvaukseen. Ehdot otettiin mukaan vuoden 2013 CAP-uu-

distuksen yhteydessä, sillä aiemmin suoria tukia oli maksettu toimijoille, jotka eivät ole harjoittaneet aktiivista maataloustoimintaa, esimerkiksi lentokentille ja urheilu- ja virkistysalueille. Näidenkin toimijoiden on mahdollista saada aktiiviviljelijän status, mikäli ne täyttävät tietyt tarkemmat ehdot.⁷

Täydentävät ehdot puolestaan ovat perusvaatimuksia, joiden noudattaminen on useimpien viljelijätukien ehtona. Ne koostuvat viljelyyn liittyvistä hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksista sekä lakisääteisistä hoitovaatimuksista. Lakisääteiset hoitovaatimukset pohjautuvat jo ennestään viljelijöitä sitovaan lainsäädäntöön, ja ne liittyvät ympäristöasioihin, kansanterveyteen, kasvien terveyteen sekä eläinten terveyteen ja hyvinvointiin.⁸

⁷ Maaseutuvirasto: Tuenhakijan perusopas 2018.

⁸ Maaseutuvirasto: Tuenhakijan perusopas 2018.

Täydentävien ehtojen kokonaisuus
Hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimukset
Pientareet, suojakaistat ja maaperän kunto
Hukkakauran ja jättiputken torjunta
Viljely hyvän maatalouskäytännön mukaisesti
Kesantojen hoito
Maisemapiirteiden säilyttäminen
Kasteluveden otto
Pysyvien nurmien ja laitumien hoito
Pohjaveden suojelu
Lakisääteiset hoitovaatimukset
Ympäristö
Lannan ja lannoitteiden käyttö ja varastointi
Luonnon suojeleminen maatalousmaalla
Kansanterveys sekä eläinten terveys ja kasvien terveys
Eläinten merkitseminen ja rekisteröinti
Kasvinsuojeluaineiden käyttö
Elintarvikkeiden turvallisuus
• Alkutuotannon hygieniä • Tuotantoeläimiltä kielletyt aineet, lääkejäämät, lääkityskirjanpito
Rehut
Eläintaudit
• Tuonti ja vienti • TSE-taudit
Eläinten hyvinvointi

Lähde: Maaseutuvirasto, Täydentävät ehdot

Viimeisimmän yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen seurauksena vuosina 2015–2020 **Suomessa sovellettavia suoria tukia ovat perustuki, viherryttämistuki, nuoren viljelijän tuki sekä tuotantosidonnainen tukikokonaisuus**. Näistä kolme ensimmäistä ovat kaikille EU:n jäsenmaille pakollisia. EU:n vapaaehtoisista tukimuodoista Suomi ei ole ottanut käyttöönsä pienille ja keskiuurille tiloille kohdennettua uudelleenjakotukea, ensimmäisen pilarin tukea luonnonhaitta-alueille eikä pienten tilojen tukijärjestelmää.

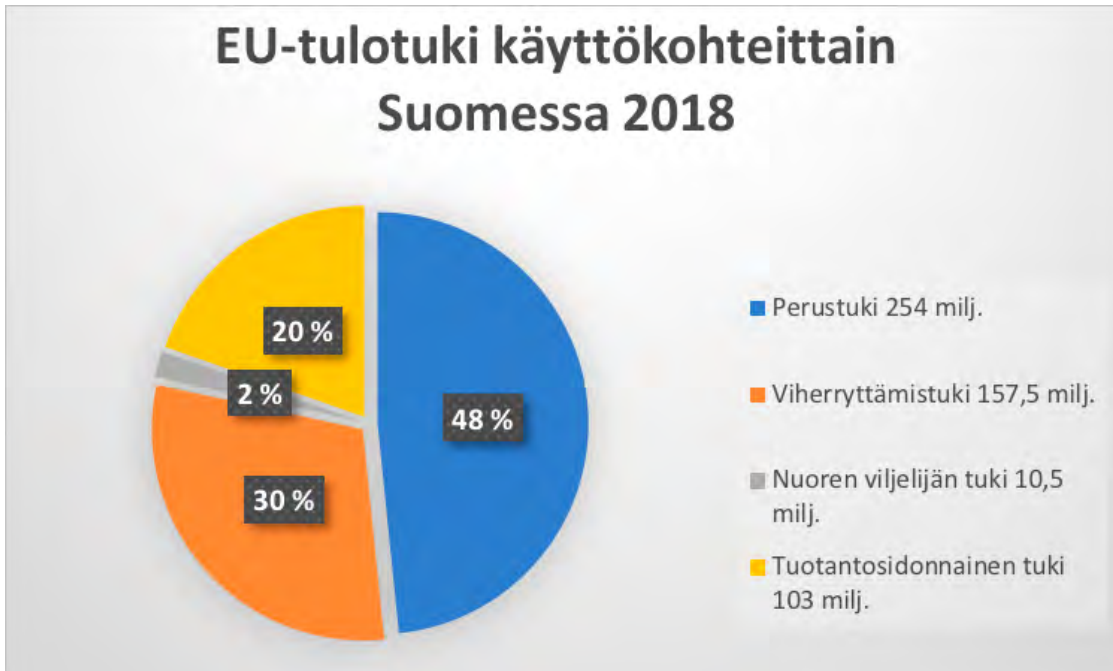
Pienten ja keskiuurten tilojen uudelleen-

jakotuki on ylimääräinen tuki ensimmäisille peltohehtaareille, ja pienten tilojen tukijärjestelmä puolestaan on oma, pienille tiloille suunnattu yksinkertaistettu tukijärjestelmä, joka on vaihtoehtoinen suorien tukien kokonaisuudelle.⁹ Järjestelmässä pienet tilat on esimerkiksi vapautettu tietyistä ympäristö- ja raportointivelvoitteista. Tukimuoto on tällä hetkellä käytössä 15 EU-maassa: Itävallassa, Bulgariassa, Kroatiassa, Virossa, Kreikassa, Unkarissa, Italiassa, Latviassa, Puolassa, Maltalla, Portugalissa, Romaniassa, Espanjassa ja Sloveniassa.¹⁰

⁹ Euroopan komissio: Direct payments.

¹⁰ Euroopan komissio 2017.

EU-tulotuki vuonna 2018 käyttökohteittain	milj. euroa
EU-tulotuki yhteensä	525
• Perustuki	254
• Viherryttämistuki	157,5
• Nuoren viljelijän tuki	10,5
• Tuotantosidonnainen tuki	103

Lähde: Valtioneuvoston talousarvio 2018

EU:n suoran tuen taso vaihtelee hyvin paljon maittain ja myös alueittain. Tukien maa-kohtainen taso on ollut jäsenmaiden välillä kiistakapula koko EU:n historian ajan. Siinä missä kreikkalaiselle viljelijälle maksettiin vuonna 2016 yli 500 euroa hehtaarilta, sai latvialainen viljelijä tukea vain noin 100 euroa/ha. Suomen tukitaso jäi hieman alle EU-maiden keskiarvon 259 euroa/ha. Syy vaihteluun on historiallinen: tuen taso asetettiin hehtaarisatojen perusteella ennen maatalouspolitiikan uudistusten aloittamista vuonna 1992. Niinpä niissä vanhoissa jäsenmaissa, joissa saatiin tuolloin kovimmat viljasadot, on edelleen korkeampi tukitaso. Etenkin uudet jäsenmaat ovat pitäneet esillä vaatimusta, että tuki-

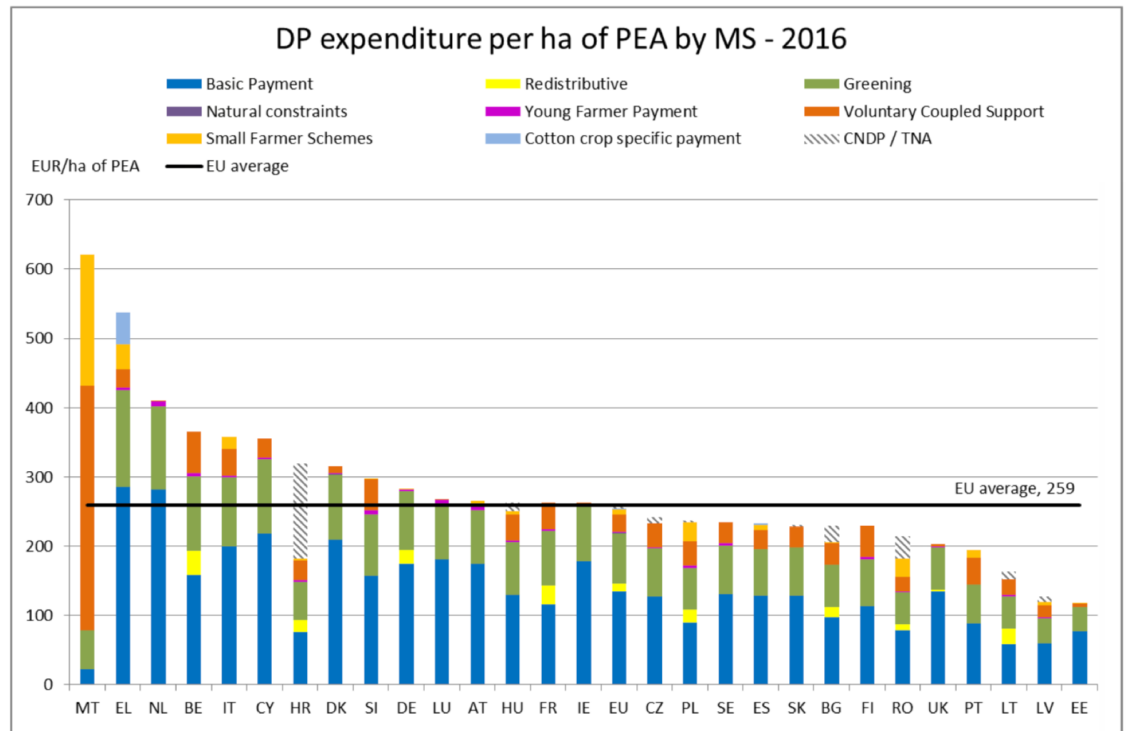
tason tulisi olla sama kaikkialla.¹¹

Epäsuhtaan on puututtu päätöksellä kaventaa suorien tukia määrällisiä eroja eri jäsenvaltioissa. Vuonna 2013 CAP-uudistuksen yhteydessä päätettiin, että yhteisen maatalouspolitiikan talousarviosta annettava tuki on vuonna 2019 kaikissa jäsenvaltioissa vähintään 75 prosenttia EU:n keskiarvosta. Myös samassa jäsenvaltiossa tai samalla alueella sijaitsevien tilojen tukien välisiä eroja kavennettiin: hehtaarituki ei voi olla alle 60 prosenttia niiden tukien keskiarvosta, jotka myönnetään päätöksentekohetkestä vuoteen 2019 samalla hallinnollisella tai agronomisella alueella.¹²

¹¹ Euroopan komissio 2018, 6.

¹² Euroopan unioni: Yhteinen maatalouspolitiikka (YMP) ja Euroopan maatalous – Usein kysytyä.

Suoran tuen määrä per korvauskelpoinen hehtaari jäsenmaissa 2016

PEA: Potentially Eligible Area - the total area declared by beneficiaries and potentially eligible for payment.

CNDP: Complementary National Direct Payments.

TNA: Transitional National Aids.

The Small Farmer Scheme (SFS) is financed by a share of the envelope of each other scheme. Those amounts do not take into account the amounts transferred to Rural Development further to the flexibility between pillars (but they do include the amounts transferred from Rural development to Direct Payments). The data do not cover the POSEI programmes for outermost regions (POSEI), the measures in favour of the smaller Aegean islands nor the reimbursement of financial discipline (some 400 million EUR at EU level).

Lähde: Euroopan komissio 2018 : Facts and figures on direct payments

Perustuki

Perustukea maksetaan pinta-alan perusteella sen mukaan, kuinka paljon viljelijällä on hallinnassaan joko omistamia tai vuokratuja tukioikeuksia. Yksi tukioikeus oikeuttaa yhden hehtaarin perustuen määrään. Koska tukea maksetaan maatalousmaan pinta-alan mukaan eikä tuotantomäärän mukaan, sitä kutsutaan myös tuotannosta irrotetuksi tueksi.

Perustuen suuruus on Etelä-Suomessa eli AB-tukialueella 123 euroa ja Pohjois-Suomessa C-tukialueella 110 euroa hehtaarilta. **Perustuen tukitaso on siis Etelä-Suomessa suurempi kuin pohjoisessa.** Tukitasot vahvistetaan aina vuoden lopulla valtioneuvoston asetuksella, kun perustukseen oikeutettu kokonaispinta-ala on tiedossa.¹³

Viherryttämistuki

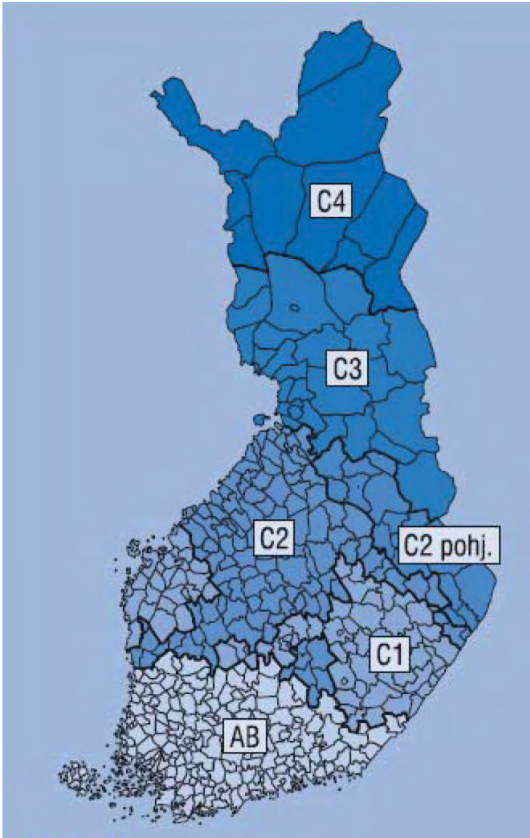
Viherryttämistuki on perustuen tapaan hehtaari-perustainen tuki, jonka tarkoitus on kannustaa ilmastoon ja ympäristöön kannalta suotuisiin maatalouskäytäntöihin. Sen osuus EU:n suorasta tulotuesta on noin 30 prosenttia. Viherryttämistuki on suuruudeltaan eteläisellä AB-alueella 75 €/ha ja pohjoisella C-alueella noin 65 €/ha.¹⁴ Perustuen tapaan se on siis Etelä-Suomessa suurempi kuin pohjoisessa.

Viherryttämistukeen liittyy kolme ehtoa: viljelyn monipuolistaminen, pysyvän nurmen säilyttäminen ja ekologinen ala. Ehdoista voi kuitenkin vapautua tietyin edellytyksin. Esimerkiksi ekologisen alan ehtoa sovelletaan Suomessa hyvin vähän. Ehdon mukaan kesantoa, palkokasveja ja lyhytkiertoisien energiapuun alaa, tulee olla vähintään 5 prosenttia peltoalasta. Vaatimus koskee Suomessa kuitenkin ainoastaan tiloja, jotka

¹³ Maa- ja metsätalousministeriö: Perustuki.

¹⁴ Maaseutuvirasto: Viherryttämistuki.

Tukialueet

Lähde: Niemi & Väre 2017, 45

sijaitsevat Uudellamaalla, Varsinais-Suomen tai Ahvenanmaan maakunnissa. Muu Suomi on vapautettu vaatimuksesta, koska metsäpinta-ala suhteessa peltopinta-alaan on suuri.

Lisäksi Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Ahvenanmaallakin vaatimuksesta voi vapautua tietyin ehdoin.

Pysyvän nurmen säilyttämisvelvoite koskee tiloja, joilla pysyvää nurmea ylipäänsä on. Pysyväksi nurmeksi katsotaan pelto, jota käytetään pelkästään nurmen tuotantoon eikä sitä uudisteta vähintään joka viides vuosi viljelemällä vähintään yhden vuoden ajan muuta kasvilajia kuin nurmea.

Viljelyn monipuolistaminen tarkoittaa sitä, että yli 10 peltohehtaarin tilojen on viljeltävä kahta tai kolmea kasvia tilan sijainnista ja peltoalasta riippuen. Monipuolistamisesta voi saada vapautuksen tietyin ehdoin, esimerkiksi silloin, kun yli 75 % maatilän peltoalasta on nurmella, kesannolla tai näiden käyttötapojen yhdistelmänä, edellyttäen että näiden käyttötapojen ulkopuolelle jäävä peltoala on enintään 30 hehtaaria.

Luonnonmukaista viljelyä noudattava tila on vapautettu joistakin viherryttämistuen vaatimuksista, koska sitä koskee omat säädöksensä.

Nuoren viljelijän tuki

Nuoren viljelijän tukea voivat saada korkeintaan 40-vuotiaat aktiiviviljelijät, joilla on tilaan määräysvalta ja jotka ovat aloittaneet tilanpidon ensimmäistä kertaa pääasiallisena yrittäjänä. Nuoren viljelijän tukea saadakseen viljelijän tulee saada myös EU:n perustukea. Nuoren viljelijän tukea maksetaan enintään viisi vuotta, joista jokaisena kaikki tukiehdot on täytyttävä. Tukea maksetaan perustuessa aktivoitujen tukioikeuksien perusteella enintään 90 hehtaariin asti. Tuen suuruus on noin 50 €/peltohehtaari.¹⁵ Suomi maksaa lisäksi kansallisesti nuorten viljelijöiden tukea pohjoisella C-alueella sekä investointitukena nuoren viljelijän aloitustukea (ks. s. 36–37).

Tuotantosidonnainen tuki

Tuotantosidonnainen tuki on EU-jäsenmaille vapaaehtoinen tukimuoto. **Tuen tavoitteena on ylläpitää raaka-aineen tarjontaa paikalliselle elintarvike- ja eläinrehuteollisuudelle**, Suomessa käytännössä teurastamoille ja meijereille sekä kasviöljy- ja perunatärkkelysteollisuudelle ja eläinrehuja jalostavalle teollisuudelle.¹⁶ Kaikki EU-maat Saksaa lukuun ottamatta ovat ottaneet käyttöön tuotantosidonnaisen tukiosuuden.¹⁷

EU:n maatalouspolitiikassa on yleisesti pyritty siihen, että kaikki tuet maksettaisiin tuotannosta irrotettuna tilatukena. Suomi sai kuitenkin vuoden 2008 yhteisen maatalouspolitiikan terveystarkastuksessa neuvoteltua osan suorasta tuesta maksettavan tuotantosidonnaisena tukena maidon ja naudanlihan tuotantoon, sillä pelkona oli ennen muuta naudanlihan tuotannon romahtaminen, jos tuet olisi kokonaan irrotettu tuotannosta.¹⁸

Vuoden 2013 CAP-uudistuksessa vahvistettiin edelleen tuotantoon sidottua tukikokonaisuutta.

Tämä kytkeytyy kompromissiratkaisuun Suomen AB-tukialueen kansallisen tuen jatkosta. Koska Suomi ei saanut enää maksaa kansallista tukea Etelä-Suomeen, neuvotteli Suomi vastaavan tuotantosidonnaisen tuki-

¹⁵ Maa- ja metsätalousministeriö: Nuoren viljelijän tuki.

¹⁶ Maa- ja metsätalousministeriö: Tuotantosidonnainen tuki.

¹⁷ Euroopan komissio 2017, 9.

¹⁸ Kettunen, Knuutila & Niemi 2012, 419.

osuuden siirron EU:n maksamiin suoriin tukiin. Niinpä tuotantoon sidottujen tukien osuus CAP-tuen kokonaispotista nousi Suomessa 20 prosenttiin vuonna 2015, josta se alenee 18 prosenttiin rahoituskauden 2014–2020 lopulla. Koska sika- ja siipikarjantuotanto eivät kuulu EU:n tuotantosidonnaisen tuen piiriin, sai Suomi luvan jatkaa näiden tuotantoalojen tukemista kansallisesti.¹⁹

Suomen tuotantosidonnaiset tukimuodot ovat **lypsylehmäpalkkio, nautapalkkio, uuhipalkkio, kuttupalkkio, teuraskaritsa- ja kilipalkkio sekä peltokasvipalkkio**. Peltokasvipalkkion tavoitteena on ylläpitää rehuikäyttöön ja ihmisravinnoksi tarkoitettujen valkuaiskasvien, rukiin, tärkkelysperunan ja sokerijuurikkaan tuotantoa Suomessa. Peltokasvipalkkio maksetaan myös Etelä-Suomessa ihmisravinnoksi tarkoitettulle avomaan vihannesviljelylle.²⁰

Eläinpalkkioita voi hakea eläimistä, jotka ovat merkitty ja rekisteröity nauta- tai lammas- ja vuohirekisteriin. Palkkion määrä määräytyy eläinrekistereissä olevien eläinten perusteella. Suorien tukien ehtojen lisäksi eläinpalkkioilla on myös eläinkohtaisia ehtoja. Esimerkiksi lypsylehmä on palkkiokelpoinen, kun se on maitorotuinen ja poikunut vähintään keran tukivuonna tai kahtena sitä edeltävänä vuonna, ja tilan on tuotettava maitoa myyntiin.²¹ Uuhipalkkiota puolestaan maksetaan uuhien keskimääräisen eläinmäärän perusteella siten, että palkkiokelpoisten uuhien enimmäismäärä voi olla enintään samana vuonna syntyneiden karitsoiden määrä.

Tuen määrät vaihtelevat eläimillä riippuen siitä, missä päin Suomea tukea hakevan maatila sijaitsee. **Etelä-Suomessa tuotantosidonnaista tukea kohdennetaan lehmän ja kutun maidolle, ja koko Suomessa naudan-, lampaan- sekä vuohenlihalle**. Peltoviljelyssä tukea maksetaan koko maassa tärkkelysperunalle, valkuaiskasveille, rukiille ja sokerijuurikkaalle sekä Etelä-Suomessa avomaanvihanneksille.

Esimerkiksi sonnin tai härän palkkio vaihtelee siten, että eteläisen AB-tukielueen ulkoosaristossa yhdestä eläimestä maksetaan 1000 euroa, Manner-Ahvenanmaalla 450 euroa, muulla AB-alueella 490 euroa ja pohjoisella C-alueella 160 euroa. Vaihtelu on siis suurta.

Maaseudun kehittämistuet viljelijöille

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan II pilarista maksettavat maaseudun kehittämistuet on sidottu monivuotiseen ohjelmakauteen ja sen paikallisiin kehittämisohjelmiin. Suomessa sovelletaan Euroopan komission hyväksymää Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa ja Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmaa, jotka ovat voimassa ohjelmakauden 2014–2020. EU-tuet kanavoidaan niiden kautta.²²

Kehittämistuista merkittävimmät ovat **luonnonhaittakorvaus, ympäristökorvaus ja eläinten hyvinvointikorvaus**. Lisäksi kehittämisohjelmasta maksetaan **luonnonmukaisen tuotannon tukea**, ja siihen kuuluu myös muita tukia maatalousyrittäjille, pienille ja keskisuurille yrityksille, maaseudun asukkaille sekä kehittämisorganisaatioille ja kunnille. Tuet rahoitetaan osin EU:n maaseudun kehittämisrahastosta ja osin kansallisesti. Vähintään 30 prosenttia kehittämisohjelman määrärahoista on käytettävä ympäristö- ja ilmastomuutostoimiin ja vähintään 5 prosenttia Leader-aloitteen toimiin.²³

Ohjelman rahoituksen hyödyntämisessä neuvovat käytännössä kuntien maaseutuhal- linnon yhteistoiminta-alueet, ELY-keskukset ja paikalliset Leader-ryhmät, jotka myöntävät rahoitusta omien kehittämispainotustensa mukaisesti. Tuet maksetaan Maaseutuviraston kautta.

Luonnonhaittakorvaus

Luonnonhaittakorvausta maksetaan maaseutualueille, jotka on EU:ssa luokiteltu epäsuotuisiksi alueiksi. Tyypillisesti luonnonhaitta-alueita ovat vuoristoiset ja kuivat alueet, mutta Suomi onnistui liittymisneuvotteluissa sopimaan, että 85 % suomen viljelyalasta kuuluu luonnonhaittakorvauksen piiriin. Vuonna 2000 komissio hyväksyi Suomen esityksen laajentaa aluetta myös eteläiseen Suomeen, ja nykyisin koko Suomi onkin oikeutettu luonnonhaitta-alueeksi.²⁴

Tuen tarkoitus on turvata maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Tuesta

19 Niemi & Väre 2017, 46.

20 Maa- ja metsätalousministeriö: Tuotantosidonnainen tuki.

21 Maaseutuvirasto 2017: EU:n eläinpalkkiot – vuoden 2017 hakuohjeet.

22 Maa- ja metsätalousministeriö: Maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020.

23 Euroopan komissio: Maaseudun kehittäminen kaudella 2014–2020.

24 Kettunen, Knuuttila & Niemi 2012, 418.

20 prosenttia maksaa EU ja Suomi maksaa kansallisesti loput.²⁵ Luonnonhaittakorvausta saadakseen hakijan tulee olla aktiiviviljelijä, noudattaa täydentäviä ehtoja ja pitää maatalousmaa avoimena, eli laitumena tai viljelyyn soveltuvassa kunnossa.²⁶

Tuki maksetaan viljelijän hallinnassa olevan korvauskelpoisen peltopinta-alan mukaan, eli se on useiden muiden tukien tapaan sidottu peltohehtaareihin. Vähimmäisala korvauksen maksamiseksi on 5 hehtaaria korvauskelpoisia lohkoja, mutta saaristoalueella riittää, että korvauskelpoisia lohkoja on 3 hehtaaria. Maksettava hehtaariohtainen korvaus alenee tilakoon kasvaessa. Korvaus maksetaan alennet-

tuna vain tietyn portaan ylittävien hehtaarien osalta.

Luonnonhaittakorvauksessa on kaksi osaa, jotka maksetaan erikseen. Osarahoitteen osuuden maksavat unioni ja Suomi yhdessä, ja tuki on tarjolla kaikille tiloille. Eläintilat voivat lisäksi saada kansallista kotieläintilan korotusta. Tuen määrä riippuu jälleen alueesta: niin sanotulla vuoristoalueella, johon Suomen pohjoinen C-alue lukeutuu, osarahoitteen osuus on 242 euroa hehtaarilta ja eteläisellä AB-tukialueella 217 €/ha. Kansallinen kotieläintilan korotus on molemmilla alueilla 60 €/ha.²⁷

Luonnonhaittakorvauksen oikeuttavat kasvit

Korvaukseen oikeuttavat seuraavat kasvit/kasviryhmä ja niiden pinta-alat: Viljat, öljykasvit, valkuaiskasvit, perunat, avoimaanvihannekset, mauste- ja lääkekasvit, hedelmä- ja marjakasvit sekä puutarhaimistot, nurmet ja kesannot, erityistukisopimusalat (pelto ja pysyvä laidun), suoja-vyöhykenurmi, maisemapiirteet sekä eräät erikoiskasvit. **Korvaukseen eivät ole oikeutettuja:** Lyhytkiertoiset energiapuut,

punontatarkoitukseen käytettävät koritapajut, metsäpuiden taimitarhat pellolla, metsälaitumet, puustoiset hakamaat, 20 v. erityistukisopimukset (pelto ja muu ala), erityistukisopimusalat (muu ala ja metsämaa), ympäristösopimusalat (muu ala ja metsämaa), kasvihuonealat, kasvimaat, tilapäisesti viljelemättömät alat ja viljelemättömät alat.

Lähde: Maaseutuvirasto

Ympäristökorvaus, eläinten hyvinvointikorvaus ja ei-tuotannollisten investointien korvaus

Ympäristökorvausten (ennen vuotta 2015 ympäristötuki) tavoitteena on edistää luonnon biologista monimuotoisuutta sekä vähentää maatalouden päästöjä ilmaan ja vesistöihin. **Tuki korvaa tuotannon vähenemistä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneita tulonmenetyksiä viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.** Korvausjärjestelmä perustuu viljelijöiden tekemiin sitoumuksiin kyseiselle aikavälille.

Ympäristönsuojelun perustaso asetetaan tukijärjestelmässä täydentävissä ehdoissa. Näiden ohella ympäristökorvaukseen kuuluu kaikille pakolliset ravinteiden tasapainoisen

käytön toimenpiteet sekä valinnaiset lohkokohtaiset toimet. Viljelijöille pakollinen toimenpide sisältää rajat tyyden ja fosforin käytölle peltoviljelyssä. Tilakohtaiset vapaaehtoiset toimet koskevat muun muassa lannan käyttöä ja luonnon monimuotoisuuden lisäämistä.

Kuten luonnonhaittakorvaus, ympäristökorvauskin on vain osittain EU:n maksama. EU:n rahoitusosuus ympäristötuesta on ollut keskimäärin 28 prosenttia, ja loput maksetaan kansallisesti.

Noin kuudennes ympäristökorvauksen kokonaissummasta maksetaan eläinten hyvinvointikorvauksena. Sen tarkoitus on korvata viljelijöille eläinten hyvinvointia lisääviä, eläinsuojelulainsäädännön ylittäviä toimia. Tuottajat voivat valita tilalleen sopivat toimenpiteet, ja tukea saa tietyn summan toimenpiteittäin. Tuotantoeläimistä korvausjärjestelmän piirissä ovat naudat, siat,

²⁵ Niemi & Väre 2017, 47.

²⁶ Maaseutuvirasto 2017: Luonnonhaittakorvaus.

²⁷ Maaseutuvirasto 2017: Luonnonhaittakorvaus.

siipikarja, lampaat ja vuohet. Eläinten hyvinvointikorvausta varten tilalla täytyy kuitenkin olla vaadittu vähimmäismäärä eläimiä. Broileritilalla lintuja on oltava vähintään 70 000. Se on selvästi enemmän kuin keski-

määräinen 60 000 linnun tilakoko Suomessa, joten korvausta voi saada vain suurimmat tilat. Nautojen ja sikojen lukumääräksi sen sijaan riittää 15 eläinyksilöä.²⁸

Eläinten hyvinvointikorvaus broilereille

Mikäli broileritilalla on vähintään 70 000 lintua, voi eläinten hyvinvointikorvausta saada seuraavista toimista:

Ruokintaja hoito (8 €/1000 lintua): Tilan tulee tehdä kirjallinen eläinryhmäkohtainen ruokintasuunnitelma, jossa on huomioitu eläinten kasvu, tuotostaso ja tuotantovaihe. Ruokinnassa käytettävästä viljasta on analysoitava valkuainen. Analysointi on tehtävä ruokintasuunnitelman vaihtuessa, jos viljaerä vaihtuu. Valkuaisanalyysin tulos tulee olla ruokintasuunnitelman osana. Vähintään viikon ikäisille broilereille on tarjottava rehun joukossa kokonaisia jyviä virikerehuina tai käytettävä kaupallista rehuseosta, johon sisältyy kokonaisia jyviä. Ensimmäisinä kasvatuspäivinä tulee lihasiipikarjalla käyttää ruokintamenetelmää, jossa ravinto levitetään paperille, pahville tai kartongille.

Pito-olosuhteiden parantaminen (10 €/1000 lintua): Kasvattamon lämmityksestä, ilmanvaihdosta, kosteudesta ja muista olosuhteista on jatkuvasti huolehdittava. Broileriparven teuraseräraportin lihantarkastuksessa vesipöhön vuoksi hylättyjen ruhojen prosenttiosuus ei saa ylittää yhtä prosenttia, ja jalkapohjatulehdusarvioinnin tuloksen on oltava alle 40 pistettä. Mikäli jalkapohjatulehdusarvioinnin tulos on alle 30 pistettä, vesipöhön vuoksi hylättyjen ruhojen osuutta ei huomioida. Lisäksi tuottajan tulee toimittaa teuraseräraportit sitomusvuodelta kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle määräaikaan mennessä eläinmääräilmoituksen liitteinä. Ne tulee säilyttää sitomusvuoden ajan sekä neljä seuraavaa vuotta.

Virikkeet (7 €/1000 lintua): Siipikarjan virike-esineinä on käytettävä ketjussa riippuvia puupaloja tai muoviesineitä, joita linnut voivat pyöritellä, riippuvia köysiä tai muita vastaavia esineitä, esim. irrallaan olevat puubriketit, sähly- ja golfpallot tai riittävän kestävät muoviset mehupullot. Broilerihalleissa virikkeitä on oltava osastoittain vähintään neljä alkavaa 100 m² kohden. Virikkeiden ei tarvitse sijaita tasaisesti osastoissa. Virikkeet voidaan poistaa aikaisintaan kolme vuorokautta ennen lintujen keräilyä. Virikkeitä asetettaessa ja valittaessa tulee viljelijän kiinnittää erityistä huomiota hygieni- ja huoltotoimenpiteiden sujuvuuteen, sekä varmistua virikkeiden turvallisuudesta.

Tasot, rampit ja orret (34 €/1000 lintua): Lintujen käytössä on oltava tasoja, rampeja tai orsia, jotka on oltava asennettuna määräaikaan mennessä. Orsia on oltava vähintään 10 %:lle broilereista niin, että yhtä lintua kohden on vähintään 15 cm ortta. Tasoja tai rampeja on oltava vähintään 10 % osaston pinta-alasta. Jos tilalla on sekä tasoja, rampeja että orsia, voidaan niiden määrän laskea yhteen, esim. 5 % osaston pinta-alasta rampeja ja 5 % osaston pinta-alasta tasoja. Tasojen, ramppien tai orsien materiaalina voidaan käyttää puuta, muovia tai metallia. Niiden on oltava kestäviä ja linnuille turvallisia. Lisäksi orsien tulee olla pyöreitä ja lintujen tulee voida kiertää varpaansa niiden ympärille.

Mikäli 70 000 linnun broileritila toteuttaa kaikki hyvinvointikorvauksen toimet, saa se vuodessa korvausta 4 130 euroa.

Lähde: Maaseutuvirasto.

Ympäristökorvausjärjestelmää on täydennetty myös **ei-tuotannollisten investointien tuella**, jota on maksettu kosteikkojen perustamiseen sekä perinnebiotooppien ja luonnolaidunten alkuraivaukseen ja aitaamiseen.

Tukia voivat hakea aktiiviviljelijät ja rekisteröidyt yhdistykset, ja kosteikkojen perustamiseen lisäksi vesioikeudelliset yhteisöt. Vuonna 2018 tuki ei kuitenkaan ole ollut haettavissa.²⁹

Ei-tuotannollisten investointien korvauk-

²⁸ Maaseutuvirasto: Eläinten hyvinvointikorvaus. Sitomusehdot 2018.

²⁹ Maaseutuvirasto: Ei-tuotannollisten investointien tuki.

sen määrä on kosteikkoinvestoinneissa enintään 11 669 euroa/ha, mutta mikäli kohde on kooltaan 0,3–0,5 hehtaaria, voi korvausta saada enintään 3 325 euroa/kohde. Perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten tuki on tasattu ja nykyään se on 450 euroa/ha riippumatta hehtaarimäärästä.³⁰

Luonnonmukaisen tuotannon korvaus

Kasvi- tai eläintilalle voidaan maksaa luonnonmukaisen tuotannon korvausta, mikäli tila sitoutuu viisivuotiseen luomusitoumukseen. Pääsääntöisesti sitoumus annetaan tilan koko korvauskelpoisesta pinta-alasta, poikkeuksena kuitenkin avomaanvihannekset, joiden osalta sitoumus voi kohdistua vain näiden viljelypinta-alaan. Luomukorvaus on korvausta tuotantotavan noudattamisesta aiheutuvista kuluista ja tulonmenetyksistä.³¹ EU:n rahoitusosuus luomukorvauksesta on noin 42 prosenttia, ja Suomi maksaa kansallisesti loput.³²

Luomutuotannon tavoite on edistää turvallisten orgaanisten lannoitusainesten kierrätystä ja lisätä kasvi- ja eläinlajien monimuotoisuutta. Luomukasvien viljelyssä pellon ravintotase ja kasvinsuojelu turvataan muun muassa käyttämällä eloperäisiä lannoitteita sekä monivuotisella viljelykierrolla vuorotellen eri kasvilajeja. Keskeisessä osassa on myös eläinten tavanomaista tuotantoa lajinnukaisemmat elinolosuhteet. **Esimerkiksi kaikkien luomutuotannossa kasvatettavien eläinten tulee päästä ulkoilemaan.**³³

Luomusitoumus rajoittaa tietyiltä osin muiden korvausjärjestelmien hyödyntämistä. Koska eläinten hyvinvointiin liittyvät standardit ovat tavanomaista tuotantoa tiukemmat, eivät kaikki eläinten hyvinvointikorvauksen toimenpiteet ole luomutilojen käytössä. Samoin ympäristökorvauksen käytettävissä olevat toimenpiteet ovat rajoitetut. Luomu-

tilan on myös automaattisesti vapautettu perustuen viherryttämistuen vaatimuksista, koska nämä vaatimukset täyttyvät luomussa muutoinkin.³⁴

Luomukorvauksen suuruus on kasvitiloilla 160 euroa/ha vuodessa. Eläintilalla maksetaan lisäksi korotusta 134 euroa/ha, jolloin kokonaistuki on 294 euroa/ha. Eläintila ei voi olla luomussa ilman, että sen pellot ovat luomutuotannossa myös. Jotta kotieläintilan korotusta voi saada, on tilalla oltava korvauskelpoista sitoumushehtaaria kohden vähintään 0,3 eläinyksikköä luonnonmukaisesti kasvatettuja eläimiä. Jokaisella eläinlajilla on oma eläinyksikkökertoimensa, jonka mukaan vähimmäismäärä lasketaan. Avomaan vihanesten viljelyyn korvausta voi saada 600 euroa/ha.³⁵

Suomessa oli vuonna 2017 luomutiloja noin 4 640 ja luomuviljeltyä peltoa 263 000 hehtaaria eli 11,7 % koko viljelyalasta. Kokonaisuudessaan tiloja oli sama vuonna 48 554, eli luomutilojen osuus kaikista tiloista on noin 9,6 prosenttia. Euroopan unionin jäsenvaltioissa vuonna 2015 yhteensä 11,2 miljoonaa hehtaaria eli 6,2 % maatalouden koko tuotantoalasta oli luomua.³⁶

Maatilojen neuvonta

Maatilojen neuvonta on tukimuoto, johon on varattu koko ohjelmakaudelle 2014–2020 yhteensä 34 miljoonan euron määräraha, josta EU-rahoituksen osuus on 42 prosenttia. Neuvonnalla pyritään esimerkiksi vastaamaan viljelijöiden neuvontatarpeeseen uusista tukijärjestelmistä, lisäämään heidän tietoisuuttaan maatilojen ympäristökysymyksistä sekä siitä, kuinka täydentäviä ehtoja käytännön työssä toteutetaan.³⁷

Yksittäinen tila voi käyttää ohjelmakauden aikana korkeintaan 7000 euron edestä neuvontapalveluita. Vastaavasti yhden neuvontakerran kustannus voi olla korkeintaan 1500 euroa.³⁸

30 Maaseutuvirasto: Ei-tuotannollisten investointien tuki.

31 Maaseutuvirasto: Päätukihau tuet 2017 – Luonnonmukaisen tuotannon korvaus.

32 Valtioneuvoston talousarvioesitys 2017.

33 Maaseutuvirasto: Päätukihau tuet 2017 – Luonnonmukaisen tuotannon korvaus.

34 Maaseutuvirasto: Päätukihau tuet 2017 – Luonnonmukaisen tuotannon korvaus.

35 Maaseutuvirasto: Luonnonmukainen tuotanto.

36 Pro Luomu ry, Luomuliitto ry & Luomuinstituutti: Luomu.fi -sivusto.

37 Maaseutuvirasto 2015.

38 Maaseutuvirasto: Maatilojen neuvonta.

Kansalliset viljelijätuet

Suomen kansallisista varoista maksamat maataloustuet koostuvat pohjoisesta tuesta, Etelä-Suomen kansallisesta tuesta sekä EU-tukien kansallisista lisäosista. Kansallisesti maksetaan myös osa maatalouden kriisi- ja rakennetuista sekä lomituspalveluista ja maataloyrittäjien eläkejärjestelmästä (ks. s. 39).

Kansallisten tukien määräraha valtion talousarviossa vuonna 2018 on yhteensä noin 325 miljoonaa euroa, mikä on hieman vähemmän

kuin edellisenä vuonna. Kansallisten tukien kokonaismäärästä valtaosa eli noin 91 prosenttia on pohjoista tukea ja noin seitsemän prosenttia on Etelä-Suomen kansallista tukea. Vajaan kahden prosentin osuus tukimäärästä on muuta kansallista tukea.³⁹ Jos otetaan huomioon myös EU-tukien kansallisesti maksettavat lisäosat, on kansallisten tukien kokonaissumma vuonna 2018 valtion talousarviossa 955,4 miljoonaa euroa. Vain kansallisesti maksettavien tukien osuus on kokonaissummasta noin kolmannes.

Maa- ja puutarhatalouden kansallisen tuen ja EU:n viljelijätukien kansallisten osuuksien arvioitu jakautuminen eri kohteisiin vuosina 2016–2018 (milj. euroa) ¹⁾			
	2016 ²⁾	2017	2018
	toteutuma	arvio	arvio
Maa- ja puutarhatalouden kansallinen tuki yhteensä ao vuoden tuotannolle	316,4	327,9	325,4
• Etelä-Suomen kansallinen tuki	27,1	25,1	23,3
• Pohjoinen tuki	284	294,7	296,4
• Muu kansallinen tuki	5,3	8,1	5,7
EU-viljelijätukien kansalliset osuudet yhteensä	650	662	630
• Eläinten hyvinvointikorvaukset	39	39	39
• Peltoalaperusteiset ympäristökorvaukset, luonnon mukainen tuotanto ja ei-tuotannolliset investoinnit	161	168	169
• Luonnonhaittakorvaus	450	455	422
Kansalliset tuet yhteensä	966,4	989,9	955,4

¹⁾ Taulukossa on tarkasteltu vuosiin 2016–2018 kohdistuvaa tukea. Tuen maksu voi jakautua tukivuodelle ja sitä seuraavalle vuodelle.

²⁾ Vuoden 2016 lisätalousarvioissa budjetoitiin kertaluonteisesti 35 milj. euroa momentille 30 10 44 maatalouden poikkeuksellisten taloudellisten kriisien helpottamiseen.

Lähde: Valtion talousarvio 2018

Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallista tukea maksettiin vuoteen 2013 asti Suomen liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella, unioniin liittymisestä aiheutuvien ”vakavien vaikeuksien” vuoksi. Komission tulkinnan mukaan kyse oli väliaikaisesta tuesta, mutta Suomi tulkitsi tukea voivan maksaa pidempiaikaisesta tuesta. Neuvotteluissa päädyttiin kompromissiratkaisuun, jossa merkittävä osa AB-alueen tuotantosidonnaisista kansallisesta tuesta siirrettiin vuonna 2015 osaksi EU:n maksamaa tulotukea, osaksi suoran tuen tuotantoon sidottua osuutta.⁴⁰

Etelä-Suomen kansallinen tuki ei perustu enää liittymissopimuksen artiklaan 141, vaan

Suomelle sorvattiin uudelle ohjelmakaudelle ns. Suomi-pykälä, artikla 149a.⁴¹ Tukea saa maksaa vain ohjelmakauden loppuun eli vuoteen 2020 saakka. Koska uusi EU-tuki ei kattanut sika- ja siipikarjataloutta eikä puutarhatuotantoa, sai Suomi luvan tukea näitä tuotantoaloja kansallisesti. Nykyisin Etelä-Suomen kansallinen tuki koostuikin ainoastaan tuesta näille aloille.

Pohjoinen tuki

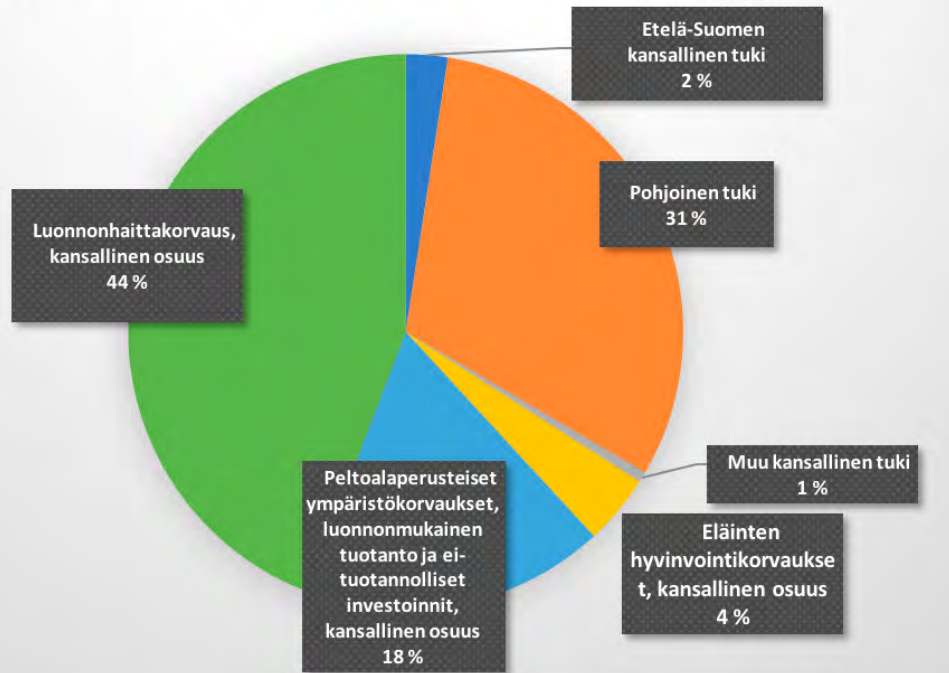
Koko Suomea koskevat kansalliset tukimuodot maksetaan C-alueella osana pohjoista

³⁹ Maa- ja metsätalousministeriö 2018.

⁴⁰ Niemi & Väre 2017, 49.

⁴¹ Niemi & Väre 2017, 49.

Maa- ja puutarhatalouden kansallisen tuen ja EU:n viljelijätukien kansallisten osuuksien arvioitu jakautuminen eri kohteisiin 2018 (%)

Lähde: Valtion talousarvio 2018

tukea. Pohjoisen tuen järjestelmään kuuluvat lisäksi **maidon tuotantotuki, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavat tuet ja viljelyalaa perustuvat tuet**. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös **porojen eläin-kohtaisen tuen sekä puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen**. Osana pohjoista tukea maksetaan myös kuljetusavustusta lihan ostajalle ja meijereille, sekä eräiden kotieläintalouden palveluiden tukea keinosiemennysalan toimijoille (ks. Tuet muille elintarvikeketjun ja maaseudun toimijoille, s. 43).

Vuonna 2017 pohjoista tukea maksettiin yhteensä lähes 297 milj. euroa. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot ovat maidon pohjoinen tuotantotuki (161,2 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (76 milj. €).⁴²

Maidon pohjoinen tuotantotuki

Maidon pohjoinen tuotantotuki on tuotantosidonnainen tuki, joka maksetaan maitolitrojen perusteella C-tukialueen maidontuottajille. Se maksetaan meijerimaidon tukena tai suoramyyntimaidon tukena. Meijerimaidon tuki

maksetaan tuotantotukijärjestelmään sitoutuneihin meijereihin toimitetusta ja siellä hyväksytystä maidosta, ja suoramyyntimaidon tuki maksetaan tuottajalle suoraan myydyin maitomäärän perusteella.⁴³

Tuen määrään vaikuttaa alue. Tuessa on kahdeksan eri tasoa, joista alin on vuonna 2018 Etelä-Savon C1-alueen 7,3 senttiä/litra ja ylin pohjoisimman C4-P5-alueen 30,2 senttiä/litra.⁴⁴ Tuki vaihtelee siis merkittävästi alueittain ja on sitä korkeampi, mitä pohjoisemmassa tila sijaitsee.

Pohjoinen kotieläintuki

C-tukialueella maksetaan myös kotieläimistä pohjoista kotieläintukea eläinyksikköjen määrän mukaan. Tukea maksetaan emolehmistä, emolehmähiehoista, sonneista, häristä, teurastetuista hiehoista, uuhista sekä kutuista. C3- ja C4-alueilla maksetaan lisäksi eläin-kohtaista tukea tukivuonna teurastetuista sonneista ja häristä. Kansallisia kotieläintukia saadakseen hakijalla on oltava hallinnassaan vähintään viisi hehtaaria viljelykseen soveltuvaa peltoa.⁴⁵

Tuki maksetaan hakijan nauta- tai lammas-

⁴² Valtion talousarvio 2018.

⁴³ Maaseutuvirasto: Maidon tuotantotuki.

⁴⁴ Maaseutuvirasto: Maidon tuotantotuki.

⁴⁵ Maaseutuvirasto: Pohjoinen kotieläintuki – vuoden 2017 ohjeet.

ja vuohirekisteriin ilmoittaman tai samana vuonna teurastettujen eläinten lukumäärän perusteella. Tuki maksetaan pääsääntöisesti eläinyksikkökohtaisena tukena (euroa/ey), eli tukia laskettaessa käytetään eläinyksikkökertoimia. Tukeen oikeuttava eläinyksikkömäärä saadaan kertomalla eläinryhmän eläinmäärä kullekin eläimelle määritetyllä kertoimella. Teurastetun sonnin ja härän tuki on kuitenkin eläinkohtainen (euroa/teurastettu eläin).⁴⁶

Tuen määrä vaihtelee C-alueen sisäisesti. Esimerkiksi emolehmän tuki on C1-alueella 315 €/ey, kertoimen ollessa 1,0, ja C4-P5-alueella vastaava summa on 651 €. Vastaavasti teurastetun hiehon tukisumma on 0,6-kertomalla C1-alueella 500 €/ey ja koko C4-alueella 800 €. ⁴⁷

Pohjoiset hehtaariperustaiset peltotuet

Suomi tukee pohjoisen alueen maatalouttaan kansallisesti myös hehtaariperusteisten peltotukien avulla. Vain C-alueella maksettavia hehtaaritukia ovat **pohjoinen hehtaarituki, yleinen hehtaarituki ja nuorten viljelijöiden tuki**. Koko Suomessa maksetaan lisäksi hehtaariperusteista sokerijuurikkaan tukea. Kansallisia peltotukia saadakse viljelijän on noudatettava täydentävien ehtojen hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksia.

Pohjoista hehtaaritukea maksetaan C-alueella viljeltäville tietyille peltokasveille: ruis, sokerijuurikas, tärkkelysperuna, avomaanvihannekset, öljy- ja valkuaiskasvit, öljy-

ja kuitupellava, tattari, maissi, tietyt valkuaiskasvustot ja tietyt hampukkakasvustot.

Tuen määrä vaihtelee kasveittain ja alueittain. Esimerkiksi tukialueilla C1, C2 sekä tukialueiden C saaristoalueilla rukiin tuki on 75 €/ha ja sokerijuurikkaan 100 €/ha, ja tukialueilla C1-C4 avomaanvihannekset tuki on 350 €/ha. Avomaanvihannekset viljelyyn myönnetään tukea ainoastaan, jos kyseessä on ihmisravinnoksi tarkoitettut vihannekset.⁴⁸

Yleistä hehtaaritukea maksetaan tukialueilla C2-C4 ja saaristossa. Tukikelpoisia kasveja ovat maatalous-, puutarha- ja energiakasvit. Energiakasveilla tarkoitetaan yksivuotisia tai lyhytkiertoisia energiatarvikekasveja viljeltäviä kasveja. Tukeen ei kuitenkaan ole oikeutettu mm. viljelemätön lohko, kesantopelto, suojakaista, kaikki suojavyöhykkeet, luonnolaidun ja -niitty, kasvimaat eikä kasvihuoneala. Tukialueilla C3 ja C4 yleistä hehtaaritukea maksetaan avomaanvihanneksille, mutta ei muille pohjoista hehtaaritukea saaville kasveille. Tuen määrä vaihtelee C2-alueen 10 eurosta/ha aina C4-alueen 55 euroon/ha.⁴⁹

Myös **nuorten viljelijöiden tuki** on kansallinen C1-C4-alueilla maksettava peltihehtaareihin perustuva tuki. Tuenhakija saa olla ensimmäisen hakemuksen jättämisenä vuonna korkeintaan 40-vuotias, jonka jälkeen hän voi saada tukea korkeintaan neljä vuotta. Tuen määrä oli vuonna 2017 enintään 40 €/ha.⁵⁰ Tuensaaja voi saada samanaikaisesti myös EU:n maksamaa nuoren viljelijän tukea, sekä tuotantoa aloittaessaan rakennetukena nuoren viljelijän aloitustukea.

46 Maaseutuvirasto: Pohjoinen kotieläintuki – vuoden 2017 ohjeet.

47 Maaseutuvirasto: Pohjoinen kotieläintuki – vuoden 2017 ohjeet.

48 Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus vuodelta 2017 maksettavasta pohjoisesta tuesta.

49 Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus vuodelta 2017 maksettavasta pohjoisesta tuesta.

50 Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus vuodelta 2017 maksettavasta pohjoisesta tuesta.

Nuorten viljelijöiden tuet

Viljelijöiden ikäjakauma on korkea kaikkialla EU:ssa. Tilannetta on pyritty parantamaan helpottamalla sukupolvenvaihdoksia siten, että nuorille viljelijöille kohdennetaan erityistukia. Suomessa alle 41-vuotiaat viljelijät voivat saada ikänsä puolesta kolmea tukea, joista kaksi on hehtaariperustaisia ja yksi on suunnattu tilan-

pidon aloitusinvestointeihin.

Nuoren viljelijän tuki = EU:n maksama

suora hehtaariperustainen tuki, n. 50 €/ha

Nuorten viljelijöiden tuki = Kansallinen

pohjoinenhehtaariperustainen tuki, 40 €/ha

Nuoren viljelijän aloitustuki = EU:n osittain rahoittaman, koko maassa sovellettava rakennetuki aloittaville viljelijöille.

Porotalouden tuet

Suomi tukee porotaloutta kansallisesti maksamalla porotalouden harjoittajille eläin-kohtaista **eloporotukea**. Tukea maksetaan poronhoitoalueella poroluetteloon merkittyjen eloporojen lukumäärän perusteella. Valtioneuvosto asettaa vuosittain vähimmäiseloporomäärän, jota pienemmällä poromäärällä tukea ei ole mahdollista saada.⁵¹ Vähimmäismäärä on kasvanut vuosien saatossa, ja vuonna 2017 se oli 80 eloporoa. Tukea ei kuitenkaan myönnetä, mikäli hakijan eloporomäärä ylittää poronhoitolain nojalla vahvistetun paliskunnan suurimman sallitun osakaskohtaisen poromäärään.⁵² Vuonna 2017 tuen määrä oli 28,50 euroa eloporoa kohden.⁵³

Kuten muutkin maatalousyrittäjät, voivat porotaloutta aloittavat alle 41-vuotiaat saada toimintaan aloitustukea. Lisäksi alle 41-vuotiaille poronomistajille, joilla on 50–79 poroa, voidaan uutena tukimuotona myöntää tukea porojen ja maastoajoneuvojen hankintaan. Jotta tuen voi saada, on poronomistajan sitouduttava tekemään 60 paliskunnan hyväksymää työpäivää kolmen poronhoitovuoden aikana.⁵⁴ Paliskunnat ovat poronhoitoalueen paikallisorganisaatioita, jotka hoitavat poron-

hoitolain mukaisia tehtäviä alueellaan. Paliskunnat muodostavat yhdessä Paliskuntain yhdistyksen, jonka toimintaa rahoittaa ja ohjaa valtio.

Muut pohjoiset tuet

Osana pohjoista tukea maksetaan myös sika- ja siipikarjatuotannon tuotannosta irrotettua tukea, kasvihuonetuotannon tukea sekä puutarhatuotteiden varastointitukea, joita maksetaan myös AB-tukialueella osana Etelä-Suomen kansallista tukea (ks. seuraava luku).

Lisäksi osana pohjoista tukea maksetaan **varastointitukea metsämarjoille ja sienille**. Metsämarjojen ja sienten varastointitukea voi saada C-alueella poimittujen ja varastoitujen sienten ja metsämarjojen pitkäaikaiseen varastointiin. Tuki myönnetään tuorepainokiloa kohti.⁵⁵

Varastointitukea maksetaan tuorepainokiloa kohti enintään seuraavasti: lakka 34 senttiä/kg, muut metsämarjat (esim. juolukka, puolukka, mustikka, karpalo ja variksenmarja) 10 senttiä/kg ja metsäsienet 42 senttiä/kg. Tukea ei makseta, jos sen määrä tuensaajaa kohti jää alle 100 euroon.⁵⁶

51 Maaseutuvirasto: Porotalous.

52 Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuista.

53 ELY-keskus 2017.

54 Maaseutuvirasto: Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuet.

55 Maaseutuvirasto: Metsämarjojen ja sienten varastointituki.

56 Maaseutuvirasto: Metsämarjojen ja sienten varastointituki.

Koko Suomessa maksettavat kansalliset viljelijätuet

Koko Suomessa maksettavia kansallisia tukimuotoja ovat **sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki, kasvihuone- tuotannon tuki, sokerijuurikkaan tuki ja kuljetustuki sekä puutarhatuotteiden varastointituki.** Etelä-Suomen AB-tuki- alueella nämä tuet maksetaan osana Etelä-Suomen kansallista tukea ja pohjoisella C-alueella osana pohjoista tukea.

Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki

Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki maksetaan tilojen aiempaan tuotantohistoriaan perustuvana tukena. Aiemman historian perusteella kullekin tilalle lasketaan eläinten viitemäärä, johon voi sisällyttää myös muita tuotantoeläinlajeja. Tukea saadaksesen hakijan on hallinnoitava vähintään viittä tukikelpoista peltohehtaaria tai viljelykseen sopivaa pinta-alaa, ja tilan eläintiheyden on oltava vähintään 0,35 eläinyksikköä tukikelpoista hehtaaria kohden. Kullekin eläinlajille on laskettu oma eläinyksikkökertoimensa. Hakijalla on myös oltava vahvistettu viitemäärä eläimiä.⁵⁷

Tuen suuruus on AB-alueella 62 euroa/eläinyksikkö. Esimerkiksi emakkosian eläinyksikkö on 0,5 ja karjun ja muiden sikojen 0,3. Broilerin eläinyksikkö on 0,007. Pohjoisen tuen C-alueella sika- ja siipikarjatalouden tuki vaihtelee myös alueittain. Esimerkiksi C1-alueella tuki on alle 146 eläinyksikön kohdalla 181 euroa eläinyksikköä kohden ja 146 eläinyksikön ylittävällä määrällä 97 euroa eläinyksikköä kohti.⁵⁸

Kasvihuonetuotannon tuki

Kasvihuonetuotantoa tuetaan molemmilla tukialueilla tietyistä kasvihuoneissa kasvatettavista tuotteista. Tuki maksetaan viljelypinta-alaa kohti, ja sen määrä riippuu pinta-alan lisäksi viljelyjakson pituudesta. Lisäksi kasvihuoneiden on oltava tuensaajan hallinnassa ja niiden tulee täyttää tietyt tekniset

vaatimukset.⁵⁹

Tukialueella AB tuen suuruus on 3,0 euroa/m² silloin, kun viljelykausi on 2–7 kuukautta, ja yli 7 kuukauden viljelykaudella 8,9 euroa/m². Tukialueella C tuki on vastavasti 3,1 euroa/m² lyhyemmällä viljelykaudella 9,1 euroa/m² pidemmällä.⁶⁰

Puutarhatuotteiden varastointituki

Puutarhatuotteiden varastointituella korvataan varastoinnista aiheutuneita kustannuksia tiettyjen tuotteiden osalta. Tukimäärä määräytyy tuotteiden varastossa oleva keskiarvomäärä sekä varaston tekninen taso. Tuen määrä on koneellisesti jäähdytetyssä varastossa enintään 14,2 euroa/m³ ja muussa varastossa 8,8 euroa/m³. Tukea ei makseta, jos sen määrä on alle 100 euroa.⁶¹

Sokerijuurikkaan kansallinen tuki ja kuljetustuki

Sokerijuurikkaan kansallista tukea maksetaan koko maassa sokeriin käytettävän sokerijuurikkaan viljelyn peltopinta-alan mukaan. Tuen taso on vuosittain keskimäärin 350 euroa/ha.⁶² Lisäksi sokerijuurikkaan viljelijälle maksetaan kuljetustukea kattamaan sokerijuurikkaan tehtaalte kuljetuksesta aiheutuneita kustannuksia. Tuki maksetaan edellisvuoden sokerijuurikkaan sopimusmäärän sekä kuljetusetäisyyden perusteella. Tukea voidaan myöntää hakijaa kohti enintään 15 000 euroa kolmen verovuoden aikana.⁶³

Mehiläistalouden tuki

Mehiläistaloutta tuetaan kansallisesti samalla mehiläistalouden harjoittajille pesäkohtaista tukea. Vuonna 2017 tuen määrä oli 17,00 euroa mehiläisyhdyskuntaa kohti. Tuen edellytyksenä on, että tuensaajalla on vähintään 15 talvehtinutta mehiläisyhdyskuntaa koko tuotantokauden ajan. Tuensaajan on myös oltava rekisteröitynyt eläintenpitäjäksi sekä sitouduttava siihen, että hän pystyy hoitamaan mehiläisyhdyskuntia ja keräämään niistä normaalin sadon.⁶⁴

57 Maaseutuvirasto: Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki 2018.

58 Maaseutuvirasto: Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki 2018.

59 Maaseutuvirasto: Kasvihuonetuotannon tuki.

60 Maaseutuvirasto: Hakemus kasvihuonetuesta vuodelle 2018.

61 Maaseutuvirasto: Puutarhatuotteiden varastointituki.

62 Maaseutuvirasto: Sokerijuurikkaan kansallinen tuki.

63 Maaseutuvirasto: Sokerijuurikkaan kuljetustuki.

64 Maaseutuvirasto: Mehiläistalouden tuki.

Sokerijuurikkaan kansallinen tuki ja EU:n sokeriuudistus

Suomi alkoi maksaa sokerijuurikkaan kansallista tukea vuonna 2006, jolloin EU uudisti sokerintuotannon tukijärjestelmäänsä pienentääkseen kokonaistuotantoa ja ohjatakseen sitä kilpailukykyisimmille alueille. Reformissa esimerkiksi pienennettiin merkittävästi kullekin alueelle myönnettyjä kiintiöitä sokerintuottamiseen ja alennettiin sokerin hallinnollisia hintoja. Viljelijöille hintojen alennus kompensoitiin osittain tilatukijärjestelmän kautta. Lisäksi Suomi sai hankalien tuotanto-olosuhteiden vuoksi erioikeuden maksaa kansallista

tukea sokerijuurikkaan viljelijöille enintään 350 euroa/ha, mikä on tällä hetkellä viljelijöille maksettava tuen taso. Koska sokerijuurikkaan tuotannon pienentäminen ei onnistunut toivotulla tavalla, täydensi EU tehtyjä uudistuksia vuonna 2007.⁶⁵

EU:n sokerireformi johti siihen, että Sucros-sokeritehdas pienensi sokerikiintiötään markkinointivuonna 2007/2008. Sen myötä Suomen toinen, Salossa sijainnut sokeritehdas lopetti toimintansa. Tämän jälkeen kiintiötä pienennettiin EU-asetuksen myötä vielä kertaalleen.

Maatalouden kriisituet, rakennetuet, vahingonkorvaukset, lomituspalvelut ja eläkejärjestelmä

Maataloustukijärjestelmään kuuluu varsinainen pysyvien viljelijätukien lisäksi kertaluonteisia **kriisitukia viljelijöille** sekä erilaisia **rakennetukia** edistämään maatalouden rakennemuutosta. Osa tuista katetaan EU:n varoin ja osa kansallisesti. Maatalouden tueksi on laskettavissa myös viljelijöiden **lomitus- ja eläkejärjestelmät**. Lisäksi viljelijöille voidaan maksaa **vahingonkorvauksia** hirvieläinten tai petojen aiheuttamista vahingoista.

Kriisituet viljelijöille

Niin sanottujen normaalien maataloustukien lisäksi viljelijöille on maksettu erillisiä ja väliaikaisia kriisitukia, joista osa on EU:n maksamia ja osa kansallisia. Tukea on maksettu esimerkiksi maitotiloille, sikatiloille sekä velkaisille ja investoineille maataloille.⁶⁶ Vuosina 2016–2018 on maksettu ja maksetaan seuraavia kriisitukia:

- **Sikatalouden EU-kriisituki:** Osittain EU:n maksama kertaluontoinen tuki maksettiin kesällä 2016.
- **Maidontuotannon EU-kriisituki:** EU:n maksama kertaluontoinen tuki maksettiin kesällä 2016.
- **Maidontuotannon kansallinen kriisituki:** AB-tukialueella EU:n maksamaa kriisitukea täydennettiin kansallisella kriisituella. Lisäksi C-alueella korotettiin vuoden 2015 marraskuuhun pohjoista tukea.
- **Väliaikainen lisätuki velkaisille ja investoiville maataloille:** Syyskuussa 2016 maksetulla kansallisella kertaluontoisella tuella helpotettiin maatalojen taloudellista asemaa heikentyneessä taloustilanteessa osana maatalouden kriisipakettia.
- **Maidontuotannon vähentämistuki:** Osittain EU:n maksama tuki, jota maksettiin maaliskuussa 2017. Tukea saivat tilat, jotka vähentävät meijeriin toimitetun maidon määrää kolmen kuukauden aikana.
- **Poikkeuksellinen mukautustuki ja sen lisätuki maidontuottajille:** Osittain EU:n maksama tuki maksettiin syyskuussa 2017 tiloille, jotka ovat vähentäneet maidontuotantoaan.
- **Syyskylvömenetyksen tuki:** Kansallinen tuki kompensoi heikosta sadosta johtuneita tulonmenetyksiä, maksetaan syyskuussa 2018.

⁶⁵ Liesivaara, Huan-Niemi, Taurainen & Buysse 2011, 12–13.

⁶⁶ Maaseutuvirasto: Kriisituet.

Maatalouden kriisipaketti

Valtioneuvosto päätti syksyllä 2016 maataloudelle kohdennetusta 50 miljoonan euron kriisipaketista, jonka tarkoitus oli vastata viljelijöiden taloudelliseen ahdistukseen. Kriisipaketin lisätuet maksettiin kansallisesti EU:n päättämien ja syksyllä 2016 maksettujen kriisitukien lisäksi.

Kansallisessa kriisipaketissa maatalouden kansallista tukea korotettiin, mikä

kohdennettiin erityisesti investointeja tehneille tiloille. Lisäksi lomitustoimintaa tuettiin muun muassa alentamalla viljelijöiden lomituskasuja ja maatalousyrittäjien jakamiseen suunnattiin varoja. Myös lainojen valtiontakauksia lisättiin, maksuja helpotettiin ja tukimaksuja aikaistettiin.

Lähde: Maa- ja metsätalousministeriö 2016.

Maatalouden investointituet

Maatalouden investointitukien tarkoitus on jouduttaa rakennekehitystä kasvattamalla yrityskokoa ja alentamalla tuotantokustannuksia. Tuet maksetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmasta 2014–2020 ja niiden EU-rahoitus maksetaan yhteisen maatalouspolitiikan II pilarista. Investointitukia voivat hakea viljelijät tai yksityisoikeudelliset yhteisöt, jotka harjoittavat elinkeinonaan tai ryhtyvät harjoittamaan maatilalla maataloutta. Myös maatalousyrittäjien yhteenliittymät voivat hakea tukia.⁶⁷

Investointitukien saaminen edellyttää, että tilalle on laadittu liiketoimintasuunnitelma ja yrittäjän saama maatalouden yrittäjätulo on vähintään 25 000 euroa viimeistään viidentenä kalenterivuonna tuen myöntämisestä. Tilan tulee myös noudattaa pakollisia vaatimuksia, jotka perustuvat ympäristöä, hygieniaa ja eläinten hyvinvointia koskevaan Euroopan unionin ja kansalliseen lainsäädäntöön.⁶⁸

Erilaisia investointitukia ovat käytännössä valtion takaukset, korkotuet ja avustukset, joista yhteen investointikohteeseen voi saada useampia. Vuonna 2016 maatalouden investointikohteet, korkotukilainojen korkotuki ja valtiontakaus rahoitettiin kokonaan kansallisista varoista. Sen sijaan nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitusten avustussuosuuksia rahoitettiin osin EU:n maatalouspolitiikan toisesta pilarista.⁶⁹ Valtion talousarviossa vuodelle 2018 maatalouden aloittamis- ja investointiavustuksiin on varattu yhteensä 72,3 miljoonaa euroa ja lai-

nojen korkotukeen 25 miljoonaa euroa.⁷⁰

Korkotukilainoja ja avustuksia myönnetään pääasiassa maatilojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin. Avustusta voi saada myös esimerkiksi maatalousyrityksessä työskentelevän henkilön työympäristöä edistäviin sekä tuotantohygieniaa, eläinten hyvinvointia tai ympäristön tilaa edistäviin investointeihin.⁷¹ Korkotukea voidaan lisäksi myöntää maatalon asuinrakennuksen rakentamiseen, laajentamiseen ja peruskorjaukseen.⁷²

Valtiontakauksia voi saada lypsy- ja nautakarjatalouden, sikatalouden, lihasiipikarjatalouden, lammas- ja vuohitalouden, hevostalouden, turkistalouden ja kasvihuone- tuotannon investointiin liittyvään lainaan sekä energiantuotantoinvestointeihin. Takauksella voi saada yhtä investointia kohden korkeintaan 500 000 euroa. Takaus voi koskea enintään 80 prosenttia takauksen kohteena olevan lainan määrästä koko laina-aikana. Vain erityisestä syystä takaus voi olla suurempi kuin 30 prosenttia toimenpiteen kokonaisrahoituksesta. Investointiin myönnetyn avustuksen ja valtiontakauksen yhteissumma ei saa ylittää 70 prosenttia investoinnin kokonaisrahoituksesta. Maatilaa kohden valtiontakauksia kohden saa olla voimassa enintään 2,5 miljoonaa euroa.⁷³

Nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitusta tuetaan **nuoren viljelijän aloitustuella**, joka koostuu avustuksesta ja korkotukilainasta. Kaiken kaikkiaan alle 41-vuotiaille viljelijöille

67 Maaseutuvirasto: Maatalouden investointituet.

68 Maaseutuvirasto: Investointituista menestyksen eväitä maatilalle.

69 Niemi & Väre 2017, 50.

70 Valtion talousarvio 2018.

71 Maaseutuvirasto: Maatalouden investointituet.

72 Maaseutuvirasto: Asuntorakentamisen tukeminen.

73 Maaseutuvirasto: Maatalouden investointituet.

on siis suunnattu kolme eri tukimuotoa: aloitustuki, EU:n suoraan tukeen kuuluva nuoren viljelijän tuki sekä kansallinen C-alueella maksettava nuorten viljelijöiden tuki. Aloitustukea saadakse viljelijällä on oltava soveltuva koulutus tai työkokemus, ja hänellä on oltava tilan kannattavuuden osoit-

tava liiketoimintasuunnitelma. Saadakseen tukea, maatalan vuotuinen yrittäjätulo tulee olla viimeistään kolmantena vuonna tuen myöntämisen jälkeen vähintään 15 000 euroa tai 25 000 euroa liiketoimintasuunnitelman perusteella.⁷⁴

Nuoren viljelijän aloitustuen määrä			
Yrittäjätulon määrä vähintään	Avustuksen määrä korkeintaan	Korkotuen ja varainsiirtovapauden määrä korkeintaan	Korkotukilainan määrä*
25 000 €	35 000 €	35 000 €, josta korkotuen määrä enintään 30 000 €	enintään 230 000 €
15 000 €	10 000 €	20 000 €, josta korkotuen määrä enintään 15 000 €	enintään 150 000 €

* korkeintaan 80 % tilan ja hankittavan irtaimen kokonaismäärästä

Lähde: Maaseutuvirasto: Nuoren viljelijän aloitustuki

Lomitusjärjestelmä

Lomituspalveluiden tarkoitus on turvata maatalousyrittäjien toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Palveluihin kuuluu vuosilomalomitus, sijaisapua sekä lomittaja-apu. Vuosiloma on maksuton, mutta sijaisavusta peritään maksu. Maatalousyrittäjä voi lisäksi tietyin edellytyksin ostaa lomittaja-apua tuettuun hintaan enintään 120 tuntia vuodessa. Lomituspalveluja voi saada vain maatalouden tuloverolain piiriin kuuluvan kotieläintalouden harjoittamista varten. Eläimiä tulee olla tilalla vähintään kuusi eläinyksikköä. Kullakin eläinlajilla on oma kertomensa, jonka mukaan vähimmäiseläinmäärä lasketaan.⁷⁵

Vain kasvinviljelyä harjoittavalla maatalousyrittäjällä ei ole vuodesta 2016 alkaen ollut oikeutta lomituspalveluihin. Vuosiloma- ja sijaisapuoikeus eivät koske myöskään kalastajia eikä poronhoitajia, eikä myöskään vapaaehtoisesti vakuutettuja. Poronhoitajilla on kuitenkin mahdollisuus hankkia itselleen

työkyvyttömyyden perusteella sijaisapua, jonka kustannukset korvataan valtion talousarviossa tarkoitukseen osoitetun siirtomäärärahan rajoissa. Vuonna 2017 sijaisapua työkyvyttömyyden perusteella sai enintään 200 tuntia vuodessa.⁷⁶

Lisäksi täyttä työkyvyttömyyseläkettä, vanhuuseläkettä, työuraeläkettä, vähintään 60 %:n työkyvyn aleneman perusteella myönnettyä pysyvää tapaturmaeläkettä tai vastaavaa liikennevakuutuslain mukaista korvausta saavat eivät pääsääntöisesti ole oikeutettuja lomituspalveluihin. Myöskään luopumistuella oleva ei voi saada lomituspalveluja.⁷⁷

Lomituspalveluiden johtamisesta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö ja palvelujen toimeenpanosta vastaa Maatalousyrittäjien eläkelaitoksella (Mela). **Lomituspalvelut rahoittaa valtio 26 vuosittaisen lomapäivän osalta. Tämän lisäksi maatalousyrittäjät voivat ostaa sijaisapua tai lisää lomituspäiviä.**⁷⁸ Vuonna 2016 lomituspalveluiden kokonaiskustannus oli 174 miljoonaa, josta valtio kattoi 150 miljoonaa ja yrittäjät palvelumaksuina loput.⁷⁹

74 Maaseutuvirasto: Nuoren viljelijän aloitustuki.

75 MELA: Lomituspalvelut.

76 Valtion talousarvio 2018, MELA: Lomituspalvelut.

77 MELA: Lomituspalvelut.

78 MELA: Lomitushallinto, Lomituspalvelut.

79 MELA: Tilastot: Maatalouslomituspalveluiden kustannukset.

Eläkejärjestelmä

Maatalousyrittäjien työeläketurva perustuu omaan lakiin (MYEL) ja maatalousyrittäjän eläkevakuutus on yrittäjälle pakollinen. Eläketurva noudattaa pääosin samaa linjaa kuin yrittäjillä ja palkansaajilla, mutta maatalousyrittäjien eläkejärjestelmässä on kuitenkin tiettyjä erityispiirteitä, kuten maatalouden erityiseläkkeet. Maatalousyrittäjien on ollut mahdollista päättää tilanpito ennen vanhuuseläkeikää maatalouden erityiseläkkeiden kautta. Viimeisimmätkin varhaiseläkejärjestelyihin liittyvät tuet lakkaavat kuitenkin vuoden 2018 loppuun mennessä.⁸⁰

MYEL-eläke rahoitetaan jakojärjestelmäperiaatteella, eli yrittäjien maksamat eläkemaksut käytetään täysimääräisesti maksettavien eläkkeiden rahoitukseen, eikä niitä rahastoida tulevia vastuita varten. Koska eläkettä saavien lukumäärä ylittää vakuutusmaksuja maksavien MYEL-vakuutettujen lukumäärän, rahoittaa valtio ylimenevän osuuden. **Valtion osuus maatalousyrittäjien eläkemaksuista on noin 80 prosenttia.**⁸¹ Vuodelle 2018 maatalousyrittäjien eläkkeisiin on budjetoitu valtion talousarviossa 685,3 miljoonaa euroa.⁸²

Vahingonkorvaukset

Valtio maksaa viljelijöille korvauksia petoeläinten ja hirvieläinten aiheuttamista vahingoista. EU asettaa kuitenkin korvauksille maksukatot. Valtio korvasi vielä vuoden 2015 loppuun saakka epäsuotuisten sääolojen aiheuttamia satovahinkoja, mutta näistä korvauksista luovuttiin vuoden 2013 CAP-uudistuksen myötä. Viljelijöitä kehoitettiin siirtymään vapaaehtoiseen satovakuutusjärjestelmään.⁸³

Petoeläinkorvausta voi saada **suurpetojen eli karhun, ahman, suden ja ilveksen aiheuttamista vahingoista**. Petoeläinkorvaus koskee viljelyksille aiheutuneita vahinkoja, eläimelle, hunajasadolle sekä eläintenpitoon käytetyille aidoille ja rakennuksille aiheutuneita vahinkoja, irtaimistovahinkoja sekä poronhoitoalueella tapahtuneita provahinkoja.

Suurpetojen ja hirvieläinten aiheuttamista vahingoista voi saada korvauksen, mikäli korvaussumma ylittää hakijaa ja kalenterivuotta kohden 170 euroa. Viljelysvahingosta voidaan korvata enintään menetetyn sadon arvoa vastaava määrä sekä vahingoittuneiden puutarha- tai taimitarhakasvien käypää arvoa vastaava määrä. Maaseutuvirasto määrittelee vuosittain vahinkojen kohteena olevien kasvien yksikköhinnat ja normisadot. Eläinvahingoista voidaan korvata esimerkiksi tapetun tai vahingon takia lopetetun eläimen käypään arvoon perustuva summa tai vahingoittuneesta eläimestä eläinlääkärinkuluja ja tuotannonmenetystä vastaava summa.⁸⁴

Eläinvahinkojen korvaustasot määrätään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Asetuksen mukaan esimerkiksi lypsylehmän käypä arvo on 760 euroa, yli kahden kuukauden vanhan lihasian 185 euroa ja broilerin 0,70 euroa.⁸⁵

Porovahingoissa voidaan korvata tapetun tai vahingon takia lopetetun poron käypä arvo enintään 1,5-kertaisena. Paliskuntiin, joissa on poikkeuksellisen paljon porovahinkoja, voidaan porovahinkokorvaus maksaa kaksinkertaisena. Maaseutuvirasto määrää porojen käyvät arvot ja maa- ja metsätalousministeriö korotettuun korvaukseen oikeutetut paliskunnat.⁸⁶ Esimerkiksi teurasvaatimen käyväksi arvoksi on määritelty 300,65 euroa, teurasvasan 188,98 euroa ja matkailuporon arvoksi on määritelty 1 718 euroa.⁸⁷

80 Tenhunen & Salonen 2016, 28.

81 Tenhunen & Salonen 2016, 36.

82 Valtion talousarvio 2018.

83 Liesivaara, Myyrä & Väre 2014.

84 Maaseutuvirasto: Hirvieläinvahingot viljelyksille ja eläimelle, Petovahingot.

85 Finlex 503/2012.

86 Maaseutuvirasto: Petovahingot.

87 Maaseutuvirasto 2016.

Tuet muille elintarvikeketjun ja maaseudun toimijoille

Yhteisestä maatalouspolitiikasta maksetaan viljelijöiden lisäksi tukia myös muille toimijoille, esimerkiksi liittyen elintarvikkeiden menekinedistämiseen ja maaseudun kehittämiseen. Nämä tuet näkyvät osana EU:n maatalousbudjettia, vaikkeivat ne välttämättä suoraan liity elintarvikkeiden tuottamiseen. Yhteisen maatalouspolitiikan I pilarista maksetaan viljelijöiden suorien tukien lisäksi markkinatukia ja II pilarista tukia maaseudun kehittämiseen esimerkiksi erilaisiin hankkeisiin tai yritystoiminnan kehittämiseen.

Yrittäjän, kaupan ja teollisuuden tuet

Maataloustuet yrittäjille, kaupalle ja teollisuudelle muodostuvat markkinatukien ja Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman tukijärjestelmistä. Markkinatukia maksetaan yhteisen maatalouspolitiikan ensimmäisestä pilarista maataloustuotteiden viennin tai kulutuksen edistämistä varten. Niitä perustellaan maatalousyrittäjien toimintaan vaikuttavilla epävarmuustekijöillä.⁸⁸ **Keskeisimmät markkinatuet ovat koulujakelujärjestelmä maidolle ja hedelmille sekä EU:n yksityisen varastoinnin tuki.** Markkinatukien osuus EU:n kokonaan maksamista ensimmäisen pilarin tuista on vain noin 1,6 prosenttia eli reilut 6 miljoonaa euroa.⁸⁹

Maatalouspolitiikan toisesta pilarista eli maaseudun kehittämisohjelman kautta maksetaan lisäksi **yritystukia** ja **tukea hedelmä- ja vihanesalan toimiala- ja tuotanto-organisaatioille** sekä hyödynnetään **interventiovarastointia**. Kansallisista tuista maksetaan lisäksi **kuljetusavustuksia** lihan ostajalle, meijereille ja keinosiemennysalan toimijoille.

Koulujakelujärjestelmä

Koulujakelujärjestelmään kuuluvat koulumaitojärjestelmä ja kouluhedelmäjärjestelmä, jotka yhdistyivät vuonna 2017. Kouluilla ja päiväkodeilla on mahdollisuus saada oppilaille EU:n maksamaa **koulumaitotukea** mai-

don hankintaan osaksi kouluruokailua. Peruskouluissa opiskeleville oppilaille voi samoin hakea **kouluhedelmätukea** kasvien, hedelmien ja marjojen hankintaan. Tuettuja tuotteita käytävissä kouluissa ja päiväkodeissa on oltava esillä koulujakelujärjestelmäjuliste.⁹⁰

Rasvattoman maidon ja piimän osalta koulumaitotuki on 0,13 euroa litraa kohden, ja luomumaidon ja -piimän osalta 0,31 euroa litraa kohti. Tukea maksetaan enintään 0,25 desilitralle per oppilas koulu- tai toimintapäivää kohden. Uudessa kouluhedelmäjärjestelmässä tukikelpoisia elintarvikkeita ovat herne, kurkku, lanttu, porkkana, tomaatti, herukat, mansikka, mustikka, puolukka, omena, appelsiini, banaani, klementiini ja mandariini. Näistä tuotteista maksetaan tukea tuotteesta riippuen 65–75 prosenttia arvonlisäverottomasta ostohinnasta.⁹¹

Suomi saa koulumaitotukea oppilasmääräänsä nähden suhteessa enemmän, kuin monet muut EU-maat. Syy on historiallinen: maat, joissa on perinteisesti juotu paljon maitoa, saavat tukea enemmän.⁹² Käytännössä tuki on suunnattu elintarvikealan yrityksille, joilta koulut ja päiväkodit tuettuja tuotteita voivat ostaa. Esimerkiksi Valio sai vuonna 2017 noin 1,6 miljoonaa euroa EU-rahaa kierrätettäväksi kouluille ja päiväkodeille, jotka hankkivat tuella koulumaitoa alennettuun hintaan Valiolta.⁹³

Yksityisen varastoinnin tuki

Yksityisen varastoinnin tuki on EU:n kokonaan maksama markkinatuki. Tukea voidaan maksaa markkinatilanteen mukaan, Euroopan komission päätöksellä ja sitä maksetaan muun muassa voille, sianlihalle, rasvattomalle maitojauheelle ja juustolle. Tällä hetkellä tukiohjelmat eivät ole Maaseutuviraston mukaan Suomessa auki.⁹⁴

Tuenhakijan on oltava sijoittautunut Euroopan unioniin ja merkitty jonkin jäsenmaan alv-rekisteriin. Tuen määrä riippuu varastoitavasta tuotteesta ja varastointiajasta; esimerkiksi sianlihan osalta eri ruhonosilla on eri tukimäärät. Voin varastointia tuettiin Maaseutuviraston vuoden 2015 hakuoppaan mukaan 18,93 €/tonni varastointikustannusten osalta ja 0,28 €/tonni/päivä sopimuksen mukaisesta varastoinnista. Vähimmäisvarastointiaika on 90 päivää ja enimmäisaika 210 päivää.⁹⁵

88 Euroopan komissio 2017.

89 Valtion talousarvioesitys 2018.

90 Maaseutuvirasto 2017, 21.

91 Maaseutuvirasto 2017, 6–7.

92 Euroopan komissio: EU school fruit, vegetables and milk scheme.

93 Valio 2018.

94 Maaseutuvirasto: Yksityisen varastoinnin tuki.

95 Maaseutuvirasto 2015, 4.

Yritystuet

Maaseudun yritystukia maksetaan Manner-Suomen kehittämissuunnitelman kautta, eivätkä ne vaadi yritykseltä maatalouden harjoittamista. Tarkoitus on tukea yrityksiä, jotka lisäävät maaseudun elinvoimaa ja tuovat sinne uusia toimeentulomahdollisuuksia ja työpaikkoja. Tarkoitus on lisätä maaseudun yritysten määrää ja auttaa olemassa olevia yrityksiä kehittämään toimintaansa. Erilaisia yritystukia ovat **perustamistuki, investointituki ja investoinnin toteutettavuustutkimus**.⁹⁶

Yritystukia voivat hakea vähintään 18-vuotiaat yksityishenkilöt, osakeyhtiöt, avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt ja osuuskunnat, pienet ja keskiuuret yritykset sekä maatilat. Lisäksi eri toimijat voivat toteuttaa yhteistyöhankkeita. Tukea saadaksesen yrityksen on sijaittava maaseudulla, sillä tulee olla edellytykset kannattavaan liiketoimintaan ja työntekijöillä on oltava riittävä ammattitaito. Tuki ei myöskään saa vääristää kilpailua. Mikäli yritys saa tukea yli 50 000 euroa, on sen sijoitettava näkyvälle paikalle juliste, joka osoittaa yrityksen saaneen EU-tukea.⁹⁷

Perustamistukea voi saada yritystoiminnan käynnistämiseen, esimerkiksi tuotekehityshankkeisiin, tuotannon pilotointiin, markkinointisuunnitelman laatimiseen tai koemarkkinointiin. Tukea saadaksesen on laadittava liiketoimintasuunnitelma. Perustamistukea voi saada 5 000–35 000 euroa, ja kokeiluun tukea voidaan myöntää 2 000–10 000 euroa.

Investointitukea voidaan myöntää tuotantotilojen hankkimiseen, koneiden ja muun käyttöomaisuuden hankintaan sekä aineettomiin investointeihin, kuten ohjelmistojen ja patenttien hankintaan. Tuen osalta on tärkeää, että investoinnilla on olennaista merkitystä yritykselle. Tuen määrä vaihtelee toimialan ja tukialueen mukaan 20–40 prosenttia.

Investointia suunnitteleva yritys voi saada **tukea investoinnin toteutettavuustutkimukseen**, eli sen selvittämiseen, onko investointia mahdollista toteuttaa ja toimiiko se. Tuki on tarkoitettu käytännössä asiantuntijapalveluiden hankintaan. Tukea voidaan myöntää ensiasteen jalostusyrityksille 40 prosenttia ja muille yrityksille 50 prosenttia hyväksytyistä kustannuksista.⁹⁸

96 Maaseutuvirasto: Yritystuet.

97 Maaseutuvirasto: Yritystuet.

98 Maaseutuvirasto: Yritystuet.

99 Maaseutuvirasto: Hakuopas: Hedelmä- ja vihannesalan organisaatiot, 5-6.

100 Maaseutuvirasto: Hakuopas: Hedelmä- ja vihannesalan organisaatiot, 19.

101 Maaseutuvirasto: Interventiovarastointi.

102 Maaseutuvirasto: Kuljetustuet.

Hedelmä- ja vihannesalan toimiala- ja tuottajaorganisaatioiden tuki

Hedelmä- ja vihannesalan toimiala- ja tuottajaorganisaatiot voivat saada EU-tukea toimialaohjelmien toteuttamiseen. Muiden alojen tuottajaorganisaatioille ei ole olemassa suoraan niille suunnattua EU- tai kansallista maataloustukea. Tuen tavoitteena on vahvistaa hedelmä- ja vihannesalan tuottajien asemaa markkinoilla ja vähentää tuottajahintojen heilahtelua. Lisäksi tarkoitus on lisätä hedelmien ja vihannesten kulutusta EU:ssa ja ympäristöystävällisen tekniikan käyttämistä tuotannossa.⁹⁹

Tuen määrä organisaatiolle voi olla enintään 4,1 % tuottajaorganisaation kaupan pitämien tuotannon arvosta tai 50 prosenttia toteutuneista ja hyväksytyistä kustannuksista, riippuen siitä kumpi näistä tekijöistä on alempi.¹⁰⁰

Interventiovarastointi

Interventiovarastointi tarkoittaa sitä, että EU voi vakauttaa maataloustuotteiden hintoja ostamalla tuotteita varastoon ja myymällä ne takaisin markkinoille. **Interventiovarastoon ostetaan Suomessa vehnää, voita, rasvatonta maitojauhetta sekä erityispäätöksellä ohraa**. Ylituotannon tilanteessa ylimääräiset tuotteet voidaan siis myydä väliaikaisvarastoon, jolloin hinnan laskuun voidaan vaikuttaa.¹⁰¹

Kuljetusavustukset

Suomi tukee kansallisesti osana pohjoista tukea lihan ja maidon kuljetusta sekä keinosiemennysalan palvelukäyntejä. Tukien tarkoitus on vähentää Pohjois-Suomen pitkistä välimatkoista aiheutuvaa haittaa elinkeinotoiminnalle sekä ylläpitää pohjoisten alueiden elinvoimaisuutta. Tuen määrä riippuu alueesta. Esimerkiksi lihan kuljetusavustus vaihtelee välillä 39,41–157,84 euroa/tonni alueesta riippuen. Keinosiemennysalan palvelukäynteihin voi saada tukea enintään 13,50 euroa käyntikertaa kohti.¹⁰²

Tuet muille maaseudun toimijoille

Viestintä- ja menekinedistämistuet järjestöille

EU myöntää rahoitusta maataloustuotteiden tiedotus- ja menekinedistämishankkeisiin, tarkoituksenaan lisätä tuotteiden menekkiä ja kansalaisten tuotetietämystä sekä avata maataloustuotteille markkinoita Euroopan ulkopuolelle. Ohjelmilla voidaan myös pyrkiä palauttamaan tavanomaisia markkinaolosuhteita esimerkiksi vakavien markkinahäiriöiden tai kuluttajien luottamuspuolan vuoksi. Rahoitusta voivat saada toimialakohtaiset organisaatiot, tuottajaorganisaatiot, maatalouselintarvikealan elimet tai ammattialajärjestöt, jotka edustavat vähintään 50 prosenttia sektorin tuottajista, tuotannon arvosta tai tuotannon määrästä. Yksittäiset yritykset eivät voi saada tukea.¹⁰³

Tuettavat toimenpiteet voivat olla esimerkiksi markkinointitoimenpiteitä mediassa tai messuille osallistumista. Tukea voi saada EU:n sisämarkkinoilla yhdessä jäsen-

maassa toteutettaviin ohjelmiin 70 prosenttia kokonaiskustannuksista, ja useissa jäsenmaissa sekä EU:n ulkopuolella toteutettaviin ohjelmiin 80 prosenttia kustannuksista. Vakavien markkinahäiriöiden tasapainottamiseksi tarkoitettujen ohjelmien EU-rahoitusosuus on 85 prosenttia tukikelpoisista kuluista.¹⁰⁴

Hankeavustukset

EU:n maaseudun kehittämistuista maksetaan erilaisia hanketukia julkisoikeudellisille yhteisöille kuten oppilaitoksille, järjestöille, kyläyhdistyksille tai osuuskunnille. Tukia voivat saada hankkeet, jotka lisäävät osaamista tai parantavat maaseudun palveluita ja asumisen edellytyksiä.

Tukia myönnetään hankkeisiin, jotka uudistavat elinkeinoja, kehittävät niiden kannattavuutta, lisäävät osaamista tai parantavat maaseudun palveluita ja asumisen edellytyksiä. Hankkeet voivat olla paikallisia, alueellisia, alueiden välisiä, valtakunnallisia tai kansainvälisiä. Rahoitus kanavoidaan paikallisten Leader-ryhmien tai Ely-keskusten kautta.¹⁰⁵

Esimerkki menekinedistämisestä: Laatuvaraus

Laatuvaraus on liha-alan toimijoiden laatujärjestelmä tuotantotavalle, joka ylittää lakisääteiset vaatimukset eläinten terveyden sekä liharaaka-aineiden tuoteturvallisuuden osalta. Laatuvarauksen piiriin kuuluu eläinten terveyden ja tuoteturvallisuuden keskittynyt sertifiointijärjestelmä, jonka Evira on hyväksynyt ensimmäiseksi elintarvikelain mukaiseksi kansalliseksi laatujärjestelmäksi.¹⁰⁶ Vaikka järjestelmässä seurataan eläinten terveyttä, ei siihen kuitenkaan kuulu mukaan eläinten hyvinvointi. Järjestelmässä on mukana noin 95 prosenttia suomalaisista sikatiloista eli lähes kaikki.

Laatuvarausjärjestelmän ohessa toteu-

tettiin kolmivuotinen tiedotuskampanja, joka päättyi vuoden 2017 lopussa toteutettuun Possugeneraattori-testiin. Nettitestissä kuluttajat saivat testata, millaisia possuja he ovat ja samalla heille kerrottiin, mitä Laatuvaraus-merkittyä sianlihaa heidän tulisi syödä.¹⁰⁷ Testissä ei ollut mahdollisuutta valita, ettei syö sikaa ollenkaan.

Huili-lehden (2015) mukaan kolmivuotisen Laatuvaraus-markkinointikampanjan kokonaiskulut olivat 1,7 miljoonaa, josta EU:n osuus oli yli puolet ja valtion viides. Lisäksi valtio tuki kampanjan lehti-mainoksia ja muuta materiaalia 300 000 eurolla.¹⁰⁸

103 Maaseutuvirasto: EU-osarahoitteinen viestintä ja menekinedistäminen.

104 Maaseutuvirasto: EU-osarahoitteinen viestintä ja menekinedistäminen.

105 Maaseutuvirasto: Maaseudun hanketuet

106 Evira: Laatuvaraus.

107 Voitto 2017.

108 Huili 2015.

Lähteet:

- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2017: Porotuen haku käynnissä, tukihakemukset Lapin ELY-keskukseen viimeistään 1.9.2017. Tiedote. <https://www.ely-keskus.fi/web/ely/-/porotuen-haku-kaynnissa-tukihakemukset-lapin-ely-keskukseen-viimeistaan-1-9-2017-lappi-pohjois-pohjan-maa-kainu-1>
- Euroopan komissio 2018: Facts and figures on direct payments. DG Agriculture. <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/direct-payments.pdf>
- Euroopan komissio 2017: CAP explained. Direct payments for farmers 2015–2020. Agriculture and Rural Development, Euroopan komissio.
- Euroopan komissio 2017: The Small Farmers Scheme. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/small-farmers-scheme_en.pdf
- Euroopan komissio 2017: Valokeilassa Euroopan unionin politiikka: Maatalous. <https://publications.europa.eu/fo8f520-ef62-11e6-8a35-01aa75ed71a1/publication/fo8f520-ef62-11e6-8a35-01aa75ed71a1>
- Euroopan komissio 2013: Yhteinen maatalouspolitiikka (YMP) ja Euroopan maatalous – Usein kysyttyä. Lehdistötiedote Bryssel 26.6.2013. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_fi.htm
- Euroopan komissio: Direct payments. https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments_en
- Euroopan komissio: EU school fruit, vegetables and milk scheme. https://ec.europa.eu/agriculture/school-scheme_en
- Euroopan komissio: Maaseudun kehittäminen kaudella 2014–2020. https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_fi
- Euroopan unioni: Maatalous. https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_fi
- Evira: Laatuvastuu - kansallinen laatujärjestelmä. <https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/kansalliset-laatujaarjestelmat/laatuvasuu/>
- Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170276>
- Finlex 2017: Valtioneuvoston asetus vuodelta 2017 maksettavasta pohjoisesta tuesta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170036#-Pidp451124592>
- Finlex 2012: Maa- ja metsätalousministeriön asetus eläinvahinkojen korvaamisessa käytettävistä käyvistä arvoista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120503#-Pidp451394960>
- Huili 2015: Miksi valtio tyrkyttää lihaa? Maaliskuu 2015. <http://www.huililehti.fi/miksi-valtio-tyrkyttaa-lihaa/>
- Liesivaara, Petri; Myyrä, Sami & Väre, Minna 2014: Satovahingot tukijärjestelmän piiriin. Käytännön maamies 8/2014. <http://kaytannonmaamies.fi/digilehti/o82014/satovahingot-tukijarjestelman-piiriin>
- Kettunen, Lauri; Niemi, Jyrki & Knuuttila, Marja 2012: Suomen maatalouspolitiikka ja sen asema kansantaloudessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 4/2012. https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/KAK42012/kak42012kettunen_et al.pdf
- Liesivaara, Huan-Niemi, Tauriainen ja Buysse 2011: Suomen sokerintuotannon tulevaisuus EU:n sokeripolitiikassa. MTT raportti 26, 12–13.
- Maa- ja metsätalousministeriö 2018: Hallitus vahvisti vuoden 2018 keskeiset kansalliset maataloustuet. Tiedote 18.1.2018. http://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/hallitus-vahvisti-vuoden-2018-keskeiset-kansalliset-maataloustuet
- Maa- ja metsätalousministeriö: Nuoren viljelijän tuki. <http://mmm.fi/nuoren-viljelijan-tuki>
- Maa- ja metsätalousministeriö: Perustuki. <http://mmm.fi/perustuki>
- Maa- ja metsätalousministeriö: Tuotantosidonnainen tuki. <http://mmm.fi/tuotantosidonnainen-tuki>
- Maa- ja metsätalousministeriö 2017: Kansalliset maataloustuet. <https://mmm.fi/kansalliset-maataloustuet>
- Maa- ja metsätalousministeriö 2016: Hallitus sopi vuoden 2017 talousarviosta - maatalouden kriisipakettiin 50 miljoonaa euroa. Tiedote 2.9.2016. https://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/hallitus-sopi-vuoden-2017-talousarviosta-maatalouden-kriisipakettiin-50-miljoonaa-euroa
- Maaseutuvirasto 2017: EU:n eläinpalkkiot – vuoden 2017 hakuohjeet. Nautapalkkio, lypsylehmäpalkkio ja lammas- ja vuohipalkkiot. <http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/350/toc>
- Maaseutuvirasto 2017: Hakuopas. Koulumaitotuki ja kouluhedelmätuki, lukuvuosi 2017–2018. <http://www.mavi.fi/fi/opaat-ja-lomakkeet/kunta-koulu-paivakoti/Documents/Koulumaitotuki/Koulujakelutuen%20hakuopas%202017-2018.pdf>
- Maaseutuvirasto 2017: Hakuopas. Päätukihauun tuet 2017. Luonnonhaittakorvaus. <http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/344/article-26825>
- Maaseutuvirasto 2017: Tuenhakijan perusopas 2017. http://www.mavi.fi/fi/opaat-ja-lomakkeet/viljelijä/Documents/Hakuopaat/Kaikki_Hakuopas_2017%20pdf.pdf
- Maaseutuvirasto 2016: Maaseutuviraston määräys suurpetojen aiheuttamissa porovahingoissa käytettävistä käyvistä arvoista. Maaseutuviraston määräyskokoelma nro 20/16. <https://www.finlex.fi/data/normit/42554/2016fi.pdf>

Maaseutuvirasto 2015: Hakuopas: Voin yksityinen varastointi 2015.
<http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/yrityks-ja-kauppa-teollisuus/Documents/Yksityisen%20varast%20tuki/Hakuopas%20Voin%20yksityisen%20varastoinnin%20tuki%202015.pdf>

Maaseutuvirasto 2015: Neuvo 2020 –maatilojen neuvontajärjestelmä. Viljelijätukihakukoulutus hallinnolle, kevät 2015.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/Documents/Taustamateriaali_viljelij%C3%A4tukihakukoulutus_maatilojen_neuvonta.pdf

Maaseutuvirasto: Asuntorakentamisen tukeminen.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/rakentaminen/Sivut/Asuntorakentamisen-tukeminen-.aspx>

Maaseutuvirasto: Eläinten hyvinvointikorvaus. Sitoumusehdot 2018.
<http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/414/cover>

Maaseutuvirasto: Hakemus kasvihuonetuesta vuodelle 2018.
<http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/viljelija/Documents/viljelijatukilomakkeet/109.pdf>

Maaseutuvirasto: Hirvieläinvahingot viljelyksille ja eläimille.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/vahingonkorvaukset/Sivut/hirvielainvahingot.aspx>

Maaseutuvirasto: Investointituista menestyksen eväitä maatilalle. Esite.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/Documents/investointituet-2014-2020.pdf>

Maaseutuvirasto: Maaseudun hanketuet.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/hanketoimija/Sivut/maaseudun_hanketuet.aspx

Maaseutuvirasto: Maatalouden investointituet.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/maatalouden_investointituet/Sivut/maatalouden_investointituet.aspx

Maaseutuvirasto: Maatalouden kriisituet.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/kriisituet/Sivut/default.aspx>

Maaseutuvirasto: Maidon tuotantotuki.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/Sivut/maidon_tuotantotuki.aspx

Maaseutuvirasto: Metsämarjojen ja sienten varastointituki.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/Sivut/metsamarjojen-ja-sienten-varastointituki.aspx>

Maaseutuvirasto: Nuoren viljelijän aloitustuki.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/Sivut/nuoren_viljelijan_aloitustuki.aspx

Maaseutuvirasto: Petovahingot.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/vahingonkorvaukset/Sivut/petovahingot.aspx>

Maaseutuvirasto: Pohjoinen kotieläintuki – vuoden 2017 ohjeet.
<http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/351/cover>

Maaseutuvirasto: Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuet.
http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/porotalous-ja-kolttalain-mukaiset-tuet/Sivut/poro_ja_luontaiselinkeinojen_tuet.aspx

Maaseutuvirasto: Päätukihauun tuet 2017 - Luonnonmukaisen tuotannon korvaus.
<http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/451/article-33686>

Maaseutuvirasto: Sika- ja siipikarjatalouden tuotannosta irrotettu tuki – vuoden 2017 hakuohje.
<http://maaseutuvirasto.mobiezone.fi/zine/353/cover>

Maaseutuvirasto: Tuenhakijan perusopas 2018.
<http://www.mavi.fi/fi/oppaat-ja-lomakkeet/viljelija/Sivut/Hakuopas.aspx>

Maaseutuvirasto: Viherryttämistuki.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelija/viherryttamistuki/Sivut/default.aspx>

Maaseutuvirasto: Yksityisen varastoinnin tuki.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/yrityks-ja-kauppa-teollisuus/yksityisenvarastoinnituki/Sivut/default.aspx>

Maaseutuvirasto: Yritystuet.
<http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/yrityks-ja-kauppa-teollisuus/yritystuet/Sivut/yritystuet.aspx>

Mela: Lomitushallinto.
<https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lomitus-hallinto>

Mela: Lomituspalvelut.
<https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lomituspalvelut>

Mela: Mela lukuina: Tilastot.
<https://www.mela.fi/fi/tietoa-melasta/mela-lukuina/tilastot>

Niemi, Jyrki; Liesivaara, Petri; Lehtonen, Heikki; Huan-Niemi, Ellen; Kettunen, Lauri; Kässi, Pellervo & Toikkanen, Heini 2014: EU:n yhteinen maatalouspolitiikka 2014-2020 ja Suomen maatalous. MTT Raportti 130.
<http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482044/mttraportti130.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Niemi, Jyrki & Väre, Minna 2017 (toim.): Suomen maa- ja elintarviketalous 2016/2017. Suomen maa- ja elintarviketalous 2016/2017. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 17/2017. Luonnonvarakeskus, Helsinki 2017.
https://www.luke.fi/wp-content/uploads/2017/04/luke-luobio_17_2017.pdf

Pro Luomu ry, Luomuliitto ry & Luomuinstituutti: Luomu.fi -sivusto.
www.luomu.fi

Tenhunen, Sanna & Salonen, Janne 2016: Maatalousyritystajien työurat ja eläketurva. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 7/2016.
<http://www.julkari.fi/handle/10024/131566>

Valio 2018: Valion saama maataloustuki on kuntia hyödyttävää koulumaitotukea. Tiedote 21.3.2018.
<https://www.valio.fi/yritys/media/uutiset/valion-saama-maataloustuki-on-kuntia-hyodyyttavaa-koulumaitotukea/>

Valtiovarainministeriö: Valtioneuvoston ehdotus vuoden 2018 talousarvioksi.
http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2018/valtiovarainministerionKanta_tae_2018.jsp

Voitto 2018: Possugeneraattori räjäytti pankin! Artikkelit 30.1.2018.
<https://mediatoimistovoitto.fi/case/lihatiedotuksen-possugeneraattori-rajaytti-pankin/>

5 KATSAUS NAAPURIIN: MITEN RUOTSISSA TEHDÄÄN?

Suomen verrattain korkea maataloustukien tasoa perustellaan yleisesti maan haastavalla maantieteellisellä sijainnilla ja ilmasto-olosuhteilla. Länsinaapuri Ruotsi, joka liittyi Euroopan unioniin Suomen lailla vuonna 1995, on ilmasto-olosuhteiltaan EU-maista lähimpänä Suomea.

Ruotsissa moni asia on maataloudessa kuitenkin toisin kuin Suomessa. Ruotsi on esimerkiksi käytännössä luopunut maatalouden kansallisesta tukemisesta, siinä missä Suomi maksaa EU:n maataloustukien lisäksi runsaasti kansallisia tukia. Maiden strategiat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan suhteen ovat olleet alusta alkaen erilaiset, mikä on johtanut hyvin erilaiseen maatalousrakenteeseen. Miksi järjestelmät eroavat toisistaan niin paljon ja mitä seurauksia erilaisista maatalouspolitiikan painotuksista on länsinaapurissa ollut?

Maatalouspolitiikan eri polut

Ruotsin maatalouspolitiikka tavoitteinen ja tukijärjestelmineen on kehittynyt hyvin erilaiseksi kuin Suomen. Kristin Peterson (2016) on vertaillut Lundin yliopiston pro gradu -tutkielmassaan Ruotsin ja Suomen maatalouspolitiikkoja ja selvittänyt syitä järjestelmien eroihin. Tutkimuksen mukaan syyt nykyeroihin juontavat juurensa molemmissa maissa toteutettuun politiikkaan ja olosuhteisiin jo kauan ennen EU-jäsenyyttä.¹

Ruotsissa nykyisen maatalouspolitiikan juuret ovat jäljitettävissä maan ruokakriisiin 1930-luvulla, jonka seurauksena maatalouspolitiikalle asetettiin seuraavat tavoitteet:

- 1) Tulotavoite:** Viljelijöiden tulotason pitää olla oikeudenmukainen ja yhtenevä tehdastyöläisten kanssa.
- 2) Tehokkuustavoite:** Tuotantoa rationalisoidaan tehokkuuden nimissä mm. pieniä tiloja yhdistämällä.
- 3) Tuotantotavoite:** Kilpailua torjutaan tulleilla ja hintapolitiikalla, millä varmistetaan viljelijöiden tulotaso ja vahvistetaan tuotannon

omavaraisuutta osana maanpuolustuskykyä.

Näistä tavoitteista muodostui vuosikymmenten saatossa maatalouspolitiikka, jota luonnehti hintasäännöstely, tuontitullit ja erilaiset tukimuodot viljelijöille. Tavoitteet pysyivät suhteellisen muuttumattomina aina 1960- ja 1970-luvuille saakka. Suurin osa maanviljelijöistä kuitenkin kritisoi maatalouden jatkuvaa muutosta ja pientilojen lopettamista, mihin politiikka johti. Kriittikin myötä viljelijöiden tulotavoitetta korostettiin muita enemmän. Seurauksena oli maatalouteen liittyvän byrokratian lisääntyminen, mitä kritisoitiin voimakkaasti 1980-luvulla. Järjestelmän katsottiin myös johtaneen ylituotantoon ja korkeisiin kuluttajahintoihin, ja sitä pidettiin veronmaksajille liian kalliina.²

Eri vaiheiden myötä **Ruotsin maatalouspolitiikkaa päätettiin uudistaa merkittävästi 1990-luvulla – käytännössä purkamalla sääntelyä.** Hintasäännöstelyä purettiin ja korvattiin markkinahinnoittelulla, viljelijöille maksettiin luopumistukia ja byrokratiaa kevennettiin. Kun Ruotsi liittyi EU:iin vuonna 1995, oli maatalouspolitiikan säännöstelyä purettu jo neljän vuoden ajan.³

Suomessa tilanne oli toinen. Siinä missä Ruotsissa maatalouden rakennemuutos nähtiin väistämättömänä ja siihen kannustettiin politiikkatoimin, Suomessa maatalouspolitiikalla pyrittiin pikemminkin hidastamaan rakennemuutosta. Sotien jälkeisessä Suomessa painotettiin vahvasti tuotannon omavaraisuutta, mikä yhdessä pientilavaltaisen maatalousrakenteen ja maatalouden koneistumisen kanssa johti ylituotantoon 1960–1970-luvuilla (ks. Suomen maatalouspolitiikka mullistui, s. 7). Suomi olikin yksi harvoista teollistuneista maista, joissa maatalousmaan pinta-ala ja maatilojen määrä kasvoivat vuosien 1945–1950 aikana.⁴

Suomessa ylituotantoa yritettiin suitsia

¹ Peterson 2016, 2.

² Peterson 24–26.

³ Peterson 2016, 24–26.

⁴ Peterson 2016, 27–28; Niemelä 2008, 202–203.

monin keinoin ja vahvalla valtio-ohjauksella. Valtion ja MTK:n maataloustuloneuvotteluissa asetettiin tärkeimpien maataloustuotteiden tavoitehinnat ja suljetuilla kotimarkkinoilla pyrittiin kulutusta vastaavaan tuotannon määrään. Vientituilla korvattiin viejälle tavoitehinnan ja vientihinnan välinen erotus. Tuet suunnattiin lähinnä pienille tiloille, jottei tilakoon suureneminen ja sen myötä tuotannon tehostuminen johtaisi ylituotantoon.⁵

Niinpä Suomen ja Ruotsin liittyessä Euroopan unioniin 1995 maiden maatalouden rakenteet olivat jo lähtökohtaisesti hyvin erilaisia. Toisaalta EU:n yhteinen maatalouspolitiikka tarkoitti molempien maiden maatalouspolitiikalle suuria muutoksia.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen molemmat maat ovat pyrkineet jatkamaan yhteisen maatalouspolitiikan ja sen uudistusten puitteissa kansallisia maatalouspoliittisia kehityskulkuja, jotka alkoivat jo ennen jäsenyyttä. Vaikka molempien maiden maatalouden kehityksessä näkyi samoja CAP:n mukanaan tuomia piirteitä (tilakoot suureniivat, tilamäärä pieneni ja markkinaehtoisuus lisääntyi), pyrkivät maat erilaisiin suuntiin.

Ruotsin maataloustuottajien etujärjestö LRF ajoi rajavalvonnan säilyttämistä ja valtion vahvaa tukea viljelijöille jäsenyyden siirtymäkautena. Toisaalta se myös tuki Ruotsin EU-jäsenyyttä, koska EU:n katsottiin tuovan vakautta ja elintarvikkeiden vapaa liikkuvuus nähtiin positiivisena haasteena. Kuten Suomessa, huolta aiheutti kuitenkin kilpailu ilmasto-olosuhteiltaan otollisempien EU-maiden kanssa.⁶ Suomessa MTK ja viljelijöiden enemmistö kuitenkin vastustivat jäsenyyttä.⁷

Siinä missä Suomi pyrki sovittamaan EU:n yhteisen maatalouspolitiikan omiin kansallisiin tarpeisiinsa, päätti Ruotsi soveltaa yhteistä maatalouspolitiikkaa täysimääräisenä alusta alkaen. **Ruotsin linjaksi muodostui korkeiden ympäristö- ja eläinten hyvinvointistandardien ajaminen ja yhteisen maatalouspolitiikan kustannusten vähentäminen.** Ruotsin tavoitteina on ollut, aivan kuten CAP:ssa, vahvempi markkinaehtoisuus, kulut-

tajien vaikutusmahdollisuuksien kasvu ja maatalouden hallittu rakennemuutos. Ruotsi onkin ollut linjalleen uskollinen läpi kaikkien CAP:n uudistusten; se on painottanut maatilojen suoran tuen pienentämistä ja 2. pilarin eli ympäristö- ja maaseudun kehittämiseen suunnattujen tukien vahvistamista.⁸

Samalla Ruotsi on itse korottanut jo 1980-luvulla kansallisella lainsäädännöllä eläinten hyvinvointistandardeja EU:n minimitasoa ylemmäksi. Esimerkiksi kaikilla naudoilla on Ruotsissa ulkoiluelvelvoite kesäkaudella, uusia parsinavettoja ei saa enää rakentaa ja emakkosikojen porsitushäkkien käytössä on tiukat rajoitteet.⁹ Suomessa ulkoiluelvelvoite on ainoastaan parsinavetoissa elävillä naudoilla. Luonnos Suomen uudesta eläinsuojelulaista ei myöskään aseta rajoituksia lypsylehmien parsinavettoihin eikä liioin emakkojen porsitushäkkeihin.¹⁰

Ruotsin maataloustukijärjestelmä koostuu Suomen lailla EU:n kokonaan maksamasta suorasta tuesta, joka jakautuu myös Ruotsissa perustukeen, viherryttämistukeen, nuoren viljelijän aloitustukeen ja tuotantosidonnaiseen tukiosuuteen. Ruotsin tuotantosidonnainen tuki on suunnattu vain naudanlihan ja maidon tuotantoon. Osarahoitteisista II pilarin eli maaseudun kehittämistuista Ruotsissa on käytössä ympäristökorvaus ja eläinten hyvinvointikorvaus, luonnonmukaisen tuotannon korvaus sekä luonnonhaittakorvaus. Maaseudun kehittämistuista maksetaan tukea myös yrityksille ja projekteille sekä maatilojen ei-tuotannollisiin ympäristöinvestointeihin.¹¹

Ruotsilla on Suomen tapaan oikeus maksaa kansallista tukea maataloudelle pohjoisen 62. leveyspiirin yläpuolella.¹² Tukea maksetaan Pohjois-Ruotsissa tukialueilla 1–5 vähintään kolmen hehtaarin tiloille, jotka tuottavat porsaita, lihasikoja, vuohia, perunaa, marjoja ja vihanneksia, maitoa tai kananmunia. Eläimistä maksetaan eläinkohtaista tukea, maidosta kilomäärään sidottua tukea sekä maidon kuljetustukea, ja kasvisten, marjojen ja perunan viljelystä hehtaariperustaista tukea.¹³ Suurin osa tuesta, 95 prosenttia, on kuitenkin suunnattu maidontuotannon ja sen kuljetuk-

5 Niemelä 2008, 202–203.

6 Peterson 2016, 30.

7 Vesa & Rahola 2012, 30–33.

8 Peterson 2016, 49.

9 Sveriges riksdag: Djurskyddslag (1988:534).

10 Valtioneuvosto 2017: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläinten hyvinvoinnista ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

11 Jordbruksverket 2017.

12 Jordbruksverket: Jordbrukarstöd 2018.

13 Jordbruksverket 2017.

sen tukemiseen.¹⁴

Ruotsissa kansallisen tuen määrä on kuitenkin merkittävästi pienempi kuin Suomessa. Vuonna 2014 Ruotsi maksoi 281 miljoonaa kruunua kansallista tukea, mikä on vain noin kolme prosenttia maataloustukien kokonaismäärästä.¹⁵ Suomessa kansallisen tuen osuus viljelijätukien kokonaistukimäärästä on noin 19 prosenttia. Jos huomioon otetaan myös EU:n maaseudun kehittämiseen suunnattujen tukien kansallisesti maksettavat osiot, on **Ruotsin kansallinen maksuosuus tukien kokonaispotista noin 23 prosenttia, verrattuna Suomen noin 55 prosenttiin.**¹⁶ Ruotsin maataloustukijärjestelmä pohjautuikin pääasiassa EU:n suoriin tukiin sekä maaseudun kehittämisohjelmaan kuuluihin ympäristökorvauksiin ja muihin maaseudun kehittämistukiin.

Den svenska linjen – Mitä seurauksia?

Mitä seurauksia Ruotsin markkinaehtoisuutta painottavalla linjalla on ollut maatalouden rakenteelle? Kuten toivottu, maatalouden rakennekehitys on politiikalla vauhdittunut. Jo ennen EU-jäsenyyttä alkanut kehitys pienten tilojen määrän vähenemisestä on jatkunut nopeana. Vuonna 1990 Ruotsissa oli 96 560 maatilaa, kun vuonna 2016 tiloja oli hieman alle 63 000. Vielä 1970-luvulla tilamäärä oli kaksi kertaa enemmän. Rajuinta pudotus on ollut juuri pienten tilojen määrässä, ja vastaavasti suurimpien tilojen määrä on kasvanut.¹⁷

Selkeä seuraus politiikasta on ollut maatilojen keskittyminen Etelä-Ruotsiin pohjoista otollisemmalle ilmastoalueelle. **Yli 80 prosenttia kaikista Ruotsin pelloista sijaitseein koko Suomea etelämpänä, ja yli 90 prosenttia 62. leveyspiirin alapuolella.**¹⁸ Tätä pohjoisempaa, jossa Ruotsi kuitenkin maksaa pientä kansallista tukea viljelylle, on lähinnä pientiloja ja maitotiloja. Ero Suomeen on suuri: Suomessa lähes puolet peltopinta-alasta sijaitsee 62. leveyspiirin pohjoispuolella eli alueella,

jossa maksetaan kansallista pohjoista tukea.¹⁹

Rakennekehityksen tilanteesta kertoo myös eläintilojen keskimääräiset eläinmäärät. Maidontuotannossa yhdellä ruotsalaistilalla oli vuonna 2016 keskimäärin 85 lehmää, joskin vaihtelu on tiloittain suurta.²⁰ Suomessa keskimääräinen eläinmäärä maitotilalla on 36 lehmää eli selvästi vähemmän kuin Ruotsissa.²¹ Myös maitotilojen määrä on vähentynyt nopeasti: vuonna 1990 Ruotsissa oli noin 25 900 maitotilaa, kun vuonna 2016 niitä oli enää 3872.²² Siantuotannossa suunta on ollut sama: Vuonna 1990 Ruotsissa oli vielä 14300 sikatilaa, mutta vuonna 2016 enää 1250. Yli 90 prosentilla näistä tiloista lihasikoja oli yli 500.²³

Toteutettu politiikka on vaikuttanut merkittävästi Ruotsin maatalouden omavaraisuuteen, jota ei ole Ruotsissa pidetty perinteisesti yhtä tärkeänä kuin Suomessa. Tukholman yliopiston kulttuuritieteilijä Anders Wästfelt (2017) on kuvannut, että Ruotsi oli 1990-luvun alkuun saakka periaatteessa omavarainen perushyödykkeiden, kuten viljan, perunan, maidon, lihan ja juuston osalta. Omavaraisuusaste oli 85–90 prosenttia, mikä oli myös poliittinen tavoite. Tämän jälkeen omavaraisuusaste on kuitenkin laskenut nykyiseen reiluun 50 prosenttiin, joskin erot ovat suuret eri tuoteryhmittäin.²⁴

Lihan osalta omavaraisuuden laskuun on reagoitu brändäyksellä. Ruotsin lihateollisuus, maataloustuottajien keskusjärjestö LRF ja Ruotsin eläintuottajat perustivat järjestön *Svenskt Kött* edistämään ruotsalaisen lihan markkinointia. Järjestön toteuttamaan laajaan kampanjaan ovat sitoutuneet Ruotsin suurimmat lihatalot ja neljä suurinta kauppaketjua – käytännössä siis koko elintarvikeketju. *Svenskt Kött* -verkkosivuilla kerrotaan esimerkiksi Ruotsin eläinten hyvinvointilainsäädännöstä ja ruotsalaisen maataloustuotannon panostuksista ympäristöasioihin. Hyvinvointinäkökulmalla brändäminen pohjaa siihen, että Ruotsi sääti jo vuonna 1988 erittäin edistyksellisen eläinten hyvinvointilain, jota ollaan parhaillaan päivittämässä entistä kunnianhimoisemmaksi. Eläinten korkeampi hyvinvointi

14 Jordbruksverket 2018, 11.

15 Jordbruksverket 2017, 123.

16 Jordbruksverket 2017, 123; Regeringskansliet 2015; Valtioneuvosto 2017.

17 Jordbruksverket 2017, 37–38.

18 Ruokatieto Yhdistys ry: Ruokaketju: Ruuan matka pelloilta pöytään.

19 Ruokatieto Yhdistys ry: Ruokaketju: Ruuan matka pelloilta pöytään.

20 Jordbruksverket 2017, 29.

21 Luonnonvarakeskus: Maidontuotanto.

22 Jordbruksverket 2017, 29.

23 Jordbruksverket 2017, 29.

24 Sveriges radio 2017.

nähdään Ruotsissa kilpailuetuna.²⁵

Svenskt Kött -brändäys kampanjoiheen on tuottanut tuloksia: Sian- ja naudanlihan omavaraisuusasteet kääntyivät hienoiseen nousuun vuonna 2013. Nyt Ruotsin omavaraisuus on sianlihan osalta noin 73 prosenttia ja naudanlihan 53,5.²⁶ Tosin omavaraisuudesta puhuttaessa on aina huomioitava, että siinä ei ole huomioitu omavaraisuutta tuotantopanosten suhteen. Joka tapauksessa näyttää siltä, että yhteisen *handlingplanin* avulla ruokaketju onnistui perustelemaan kuluttajille ruotsalaisen lihan korkeamman hinnan. Kampanjalla ja etenkin elintarviketeollisuuden ja kaupan sitoutumisella siihen on mahdollisesti ollut myös vaikutusta siihen, että Ruotsissa on Suomea selvästi korkeammat tuottajahinnat.

Luomua ja laidunlihaa

Ruotsissa luonnonmukainen tuotanto on erittäin suosittua. Luomun kasvutahti on ollut nopeaa: vuonna 2017 luomuruoan myynti lisääntyi luomumarkkinoita seuraavan Ekowebin mukaan kymmenellä prosentilla. Luomun markkinaosuus oli samana vuonna 9,3 prosenttia Ruotsin elintarvikemarkkinoista.²⁷ Suomessa luomun markkinaosuus on edelleen vain 2,3 prosenttia päivittäistavara-kaupasta.²⁸

Luomun suosion taustalla on Ekowebin mukaan ennen muuta kuluttajakysyntä, mutta myös yritysten päätökset ottaa luomu strategiseksi tavoitteeksi.²⁹ Suosion kasvu on saanut aikaan sen, ettei kotimainen tuotanto

ole riittänyt kattamaan kysyntää. Ruotsissa 60 prosenttia myytävästä luomusta on tuontia, ja Ruotsin hallitus lupasikin vastikään lisää rahaa kotimaiseen luomutuotantoon. Hallituksen tavoitteena on, että vuoteen 2030 mennessä Ruotsin maatalousmaasta 30 prosenttia olisi luomutuotannossa ja jopa 60 prosenttia julkisen sektorin elintarvikkeiden kulutuksesta olisi luomua.³⁰ Tosin ennen tätäkin päätöstä **Ruotsi on ollut EU:n luomutuotannon huippumaita luomupeltopinta-alallaan, jota oli vuonna 2017 jo noin 19 prosenttia kaikesta peltopinta-alasta.**³¹ Suomessa luomutuotannossa oli samana vuonna reilut 11 prosenttia pelloista.³²

Ruotsin pyrkimys eläinten hyvinvointiin ja kuluttajalähtöisyyteen näkyy myös siinä, että kuluttajilla on kauppojen hyllyillä valinnanvaraa paitsi hyvinvointilihaksi brändätyn kotimaisen *Svenskt köttin* ja luomun lisäksi myös muutoin. Ruotsalaisilla kuluttajilla on ollut jo vuosikautia ollut mahdollisuus valita elintarvikkeita, joka on merkitty *Svenskt Sigill* -järjestelmän mukaisella sertifikaatilla. Sertifikaatin omaava liha on peräisin ruotsalaisilta luonnonlaitumilta (*naturbeteskött*), ja kriteeristön kehittämisessä on ollut mukana paikallinen WWF.³³ Myös Suomessa WWF on kehittänyt yhdessä Lammasyhdistyksen ja Pihvikarjaliiton kanssa kriteeristön luonnonlaidunlihalle, mutta kaupan hyllyille sertifioitua luonnonlaidunlihaa ei ole vielä päätyntä.³⁴ Suomessa luomumerkintä onkin edelleen ainoa virallinen sertifikaatti, joka takaa eläimille tavanomaista korkeammat hyvinvointikriteerit.

25 Svenskt Kött -sivusto.

26 Svenskt Kött -sivusto.

27 Ekoweb 2018.

28 Pro Luomu ry: Luomu Suomessa -tilastot.

29 Ekoweb 2018.

30 Sveriges regeringskansliet 2017.

31 Jordbruksverket 2017.

32 Pro Luomu ry: Luomu Suomessa -tilastot.

33 WWF Suomi: Luonnonlaidunliha.

34 WWF Suomi 2013.

Lähteet:

Ekoweb 2018: Ekologisk livsmedelmarknad. Rapport on den ekologiska branchen sammanställd av Ekoweb.nu. 25 januari 2018.

<http://ekoweb.nu/attachments/67/37.pdf>

Jordbruksverket 2017: Nationellt stöd 2017.

<http://www.jordbruksverket.se/download/18.3f7a-8fo216123ae3c92a2db4/1516786694569/Nationellt%20st%C3%B6d%202017.pdf>

Jordbruksverket 2018: Jordbrukets utveckling i norra Sverige under 2013–2017. Rapport 21/2018.

<http://www.jordbruksverket.se/download/18.579417c-c162fc4e392838c61/1524748874252/Jordbrukets%20utveckling%20i%20norra%20Sverige%202013-2017.pdf>

Jordbruksverket 2017: Jordbruksstatistisk sammanställning 2017 med data om livsmedel – tabeller.

Jordbruksverket 2017: 19 av jordbruksmarken var ekologisk 2017. Uutinen 24.3.2017.

<https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2018/05/24/19-av-jordbruksmarken-var-ekologisk-2017-2/>

Luonnonvarakeskus: Tietoa luonnonvaroista: Maidontuotanto.

<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/maatalous-ja-maaseutu/maidontuotanto/>

Miljöpartiet De Gröna 2018: Förslag för matsäkerhet i ett förändrat klimat. Uutinen 8.7.2018.

<https://www.mp.se/just-nu/forslag-matsakerhet-i-ett-forandrat-klimat>

Ruokatieto Yhdistys ry: Ruokaketju: Ruuan matka pellolta pöytään. Lyhyt kasvukausi.

<https://www.ruokatieto.fi/ruokakasvatus/ruokaketju-ruuan-matka-pelloilta-poytaan/luonto/ilmasto/lyhyt-kasvukausi>

Pro Luomu ry: Luomu Suomessa -tilastot.

<https://proluomu.fi/material/materiaalit/luomu-suomessa-tilastot/>

Svenskt Kött -sivusto: <http://www.svensktkott.se>

Sveriges regeringskansliet 2017: Regeringen ökar stödet till ekologiskt jordbruk. Lehdistötidote 18.9.2017.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/09/regeringen-okar-stodet-till-ekologiskt-jordbruk/>

Sveriges riksdag 1988: Djurskyddslag 1988:534.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/djurskyddslag-1988534_sfs-1988-534

Valtioneuvosto 2017: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eläinten hyvinvoinnista ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Luonnos 21.12.2017.

<http://mmm.fi/elainsuojelulaki>

Vesa, Mikko & Rahola, Pentti 2007: Oraitten päälle. MTK talonpojan tukena eu-vuosien eloonjäämistais-tossa. Otava.

https://www.mtk.fi/julkaisut/esitteet_ ja_oppaat/jarjesto/fi_FI/oraitten_paalle_02022010/

WWF Suomi 2014: Luonnonlaidunliha.

<https://wwf.fi/alueet/suomi/metsalaidunhanke/luonnonlaidunliha/>

6 HAKUKUULUTUS: MAATALOUDEN TAVOITETILA

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka on epäonnistunut aikamme polttavimpien ongelmien, ilmastonmuutoksen torjunnan ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ratkaisemisessa. Tämän lisäksi Suomen maatalouden kannattavuus on heikko, tukijärjestelmä on kallis ja eläinten hyvinvoinnissa on runsaasti parannettavaa. Myös kuluttajat toivovat tutkitusti ruoantuotannolta tiukempaa ympäristösäätelyä, parempaa eläinten hyvinvointia sekä tuottajien pärjäämistä.

Nykyinen maataloustukijärjestelmä on historian ja useiden kompromissien tulos, eikä sitä ole kyetty kunnolla uudistamaan. Pyrkimystä on ollut ilmasto- ja ympäristöasioiden parempaan huomiointiin erityisesti viimeisimmässä CAP-uudistuksessa, mutta loppulema oli pannukakku. Käytännössä kaikki CAP:n keskeiset ominaisuudet säilyivät – ja jopa vahvistuivat.

EU:n maatalouspolitiikan päälle jäsenmaat toteuttavat omista lähtökohdistaan maatalouspolitiikkaa, jonka tavoitteet saattavat olla ristiriidassa yhteisen maatalouspolitiikan kanssa, tai tavoitteet ovat kokonaan hukassa. Suomen tilanne on juuri tämä. **Suomen maatalouspolitiikka kaipaa selkeää tavoitetilaa, joka vastaisi niin paikallisiin kuin osaltaan myös globaaleihin haasteisiin.**

Olipa kyse Suomesta tai EU:sta, tavoitetilan osalta hyvin keskeinen kysymys on, millaista maatalousrakennetta tavoitellaan. Missä määrin maatalouspolitiikka on myös aluepolitiikkaa, millaisille tiloille tuet halutaan suunnata ja mitä vaikutuksia tulta toivotaan? Halutaanko ruokaa tuottaa niin Helsingissä kuin Inarissakin – ja jos halutaan, niin kuinka paljon siitä ollaan valmiita maksamaan? Tavoitteiden tulisi olla johdonmukaisia eli sellaisia, joita pyritään edistämään niin EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa kuin kansallisesti.

Tavoitetilan luomiseksi ainakin seuraavaan kymmeneen kysymykseen on löydettävä vastaukset. Kysymysten ohella esitetään myös ratkaisuja, joita eri tahot kuten vihreät puolueet, kansalaisjärjestöt tai tutkijat ovat ehdottaneet.

Missä viljellään ja kuinka paljon?

Maatalouden rakennemuutos eli suunta kohti pienempää tilamäärää, suurempia tiloja ja korkeampaa tuottavuutta, on mennyt Suo-

nessa tasaisesti eteenpäin, vaikka rakennemuutoksessa ollaankin vielä esimerkiksi länsinaapuri Ruotsia jäljessä. Suomessa maatalouspolitiikka pyrki etenkin ennen EU-jäsenyyttä hidastamaan rakennemuutosta, mutta Ruotsissa hallittu rakennemuutoksen edistäminen ja maataloustukien vähentäminen oli maatalouspolitiikan tavoitteena jo kauan ennen EU-jäsenyyttä. Tämä näkyy kehityksessä: Ruotsin tilat ovat Suomea suurempia ja ne ovat lähes kaikki Etelä-Ruotsissa, jossa on pohjoista otollisemmat ilmasto-olosuhteet.

Suomessa sen sijaan viljellään vahvan kansallisen tukipolitiikan voimin kaikilla leveysasteilla, ja tukipolitiikalla on ollut vaikutuksensa tuotantorakenteeseen: suuri kansallisten tukien määrä erityisesti pohjoisen tuen alueella on johtanut maidontuotannon keskittymiseen pohjoiseen, ja vastaavasti sika- ja siipikarjantuotannon keskittymisen etelään.

Tuleekin kysyä, onko perusteltua, että kansallisten tukien voimin ylläpidetään nykyistä maatalousrakennetta. Tukea maksetaan paitsi viljelijöille peltohehtaarien ja tuotantomäärien perusteella, myös elintarviketeollisuudelle maataloustuotteiden ja eläinten kuljetukseen meijereihin ja teurastamoihin. On myös syytä muistaa, että Suomen liittymissopimukseen kirjattu oikeus pohjoisen tuen maksamiseen on poikkeus muihin EU-maihin nähden. Muut EU-maat Ruotsia lukuun ottamatta eivät siis voi samalla tavoin paikata kansallisilla tukijärjestelmillä EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa. Ruotsi puolestaan ei optiotaan ole juuri käyttänyt, vaan se on pikemminkin kritisoinut Suomen korkeita kansallisia tukia epäreiluna kilpailuetuna.

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka ei ole sokea eri alueidensa ilmasto-olosuhteille. Suomen maataloustuissa keskeisessä asemassa onkin CAP:n toisesta pilarista maksettava luonnonhaittakorvaus, johon koko Suomi on oikeutettu. Osarahoitteisena tukena se muodostaa myös merkittävän osan Suomen kan-

sallisesti maksamasta tukiosuudesta.

Tuotannon alueellisessa jakautumisessa keskeinen kysymys on myös, mikä on riittävä tuotannon omavaraisuuden taso. EU:n maatalouspolitiikka ei tunnusta kansallista omavaraisuutta tavoitteeksi, mutta Suomen sijaan on pitänyt omavaraisuutta vahvana perusteena tukea omaa tuotantoa – siinäkin huolimatta, että todellisesta, tuotantopanokset kattavasta omavaraisuudesta ollaan kaukana.

Todellista omavaraisuutta

Mikäli kansallisesta omavaraisuudesta halutaan edelleen pitää kiinni Suomessa, ei tavanomainen, teollisen tuotannon maatalousmalli ole optimaalinen. Se vaatii runsaasti kemiallisia torjunta-aineita, lannoitteita ja fossiilisia polttoaineita, joita ei voida tuottaa Suomessa, ja jotka ovat myös merkittävä kustannuserä tuottajille. Myös eläinten rehujen valkuainen on usein tuontitavaraa, käytännössä soijaa. Siirtyminen tuotantotapoihin, jotka vähentävät näitä riippuvuuksia, lisäisi myös todellista omavaraisuutta ja samalla huoltovarmuutta.

Ruotsin vihreät Miljöpartiet De Gröna on vastikään (2018) ehdottanut puolen miljardin kruunun vuosittaista lisäystä maan tällä hetkellä hyvin pieneen kansalliseen maataloustukeen, tavoitteenaan nostaa maan alhaista, reilun 50 prosentin elintarvikeomavaraisuutta 80 prosenttiin. Miljöpartiet haluaa kansallisella panostuksella lisätä nimenomaan todellista omavaraisuutta, eli omavaraisuutta myös siemenissä, rehujen valkuaisessa, kasvin-suojelussa, lannoitteissa ja polttoaineissa. Puolue haluaa fossiilitonta maataloutta, johon siirtymiseksi se ehdottaa esimerkiksi erityistukea biokaasutraktoreiden hankintaan.¹

Mitä on tehokkuus ja kenelle tukia maksetaan?

Maatalouden rakennekehitys on kulkenut johdonmukaisesti kohti suurempia maatiloja ja korkeampaa tuottavuutta, joskin tilanne vaihtelee EU-maiden välillä ja niiden sisällä runsaasti. Tähän suuntaan on ohjannut myös EU:n yhteinen maatalouspolitiikka. Koska valtaosa tuista on sidottu peltohehtaareihin, saavat myös peltopinta-alaltaan suurimmat tilat suurimmat tuet. Tukia saavat myös ne

tilat, jotka pärjäisivät markkinoilla ilman. Tällä hetkellä jopa 80 prosenttia yhteisen maatalouspolitiikan tuista kohdistuu vain 20 prosentille kaikista EU:n maatiloista.

Onko suurista tiloista sitten jotain haittaa? Vastaus ei ole yksiselitteinen. Tuotannon tehostamisella on mahdollista saada pienemmällä kustannuksella suurempi tuotos. Intensiivisessä tuotannossa peltohehtaareilta voidaan saada enemmän viljaa ja esimerkiksi suurella eläintiheydellä, jalostuksella ja alhaisella teurasiällä voidaan tuottaa nopeasti entistä halvempaa lihaa tai muita eläintuotteita. Samalla vapautuu myös resursseja eli käytännössä työvoimaa muualle yhteiskuntaan. Tiedetään myös, että suuret tilat ovat keskimäärin kannattavampia kuin pienet.

Pitäisi kuitenkin kysyä, mitä tehokkuudella ylipäänsä tarkoitetaan. Vaikka peltohehtaareilta saisi suuremman sadon, pysyykö maa viljavana myös tulevina vuosina? Entä voidaanko tuotantoa sanoa tehokkaaksi, jos huomioidaan myös fosfori- ja typpipäästöt vesistöihin, tai vaikutukset luonnon monimuotoisuudelle? Ylipäänsä on hankala nähdä tehokkaana tilannetta, jossa maan peltopinta-alasta yli 70 prosenttia käytetään eläinten rehujen tuotantoon ja eläimet kasvatetaan ruoaksi, kun lihaa syödään monestakin näkökulmasta aivan liikaa.

Lisäksi on tärkeä huomioida, että antibiooteille vastustuskykyiset superbakteerit ovat levinneet Euroopassa nimenomaan suurilla eläintiloilla, joissa bakteerit tarttuvat nopeasti suurelle eläinmäärälle ja siirtyvät sitä kautta muualle ruokaketjuun ja eläimiä ja lihaa käsitteleviin ihmisiin. Vaikka antibioottien käyttö vaihtelee runsaasti maittain, on kuitenkin yleistä, että suuret eläinparvet lääkitään kerralla – toisin sanoen antibiootteja joudutaan käyttämään kerralla enemmän. Suomessa tilanne on kansainvälisesti verrattuna hyvä, mutta suojassa antibioottiresistenssiltä ei olla täälläkään.

Toisaalta ei voida sanoa, että tuotanto olisi automaattisesti pientilalla kestävämpää. Esimerkiksi eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta nautojen pihattonavetat, jotka ovat käytössä pääsääntöisesti suuremmilla tiloilla, ovat tutkitusti parempi vaihtoehto kuin pientilojen vanhanaikaiset parsinavetat, etenkin jos niissä on ulkoilumahdollisuus. Pientiloilla eläimet saatetaan tuntea yksilöinä, mutta suuremmilla tiloilla teknologiasta saatava hyöty eläinten hyvinvoinnin valvonnassa voi olla merkittävä. Luomutilat, joita sääntelevät tiukat ympäristöehdot ja tavanomaista tuotantoa

¹ Miljöpartiet De Gröna 2018.

tiukemmat eläinten hyvinvointinormit, ovat keskimäärin suurempia kuin tilat Suomessa muutoin.

EU ei myöskään ole unohtanut pientiloja: EU:n maatalouspolitiikkaan kuuluu jäsenmaille vapaaehtoinen pienten tilojen tukijärjestelmä, jonka byrokratia on muuta järjestelmää kevyempi. Erityistukea pienille tiloille perustellaan maaseudun elinvoimaisuudella. Erillinen tukijärjestelmä alleviivaa kuitenkin pientilojen poikkeuksellisuutta isoon kuvaan nähden, samoin kuin se, että vain osa jäsenmaista on ottanut järjestelmän käyttöönsä.

Joka tapauksessa **maatalouspolitiikassa on otettava kantaa siihen, kuinka korkealle arvotetaan maaseudun elinvoimaisuutta** ja millä maatalouspoliittisilla keinoilla sitä mahdollisesti tavoitellaan: nykyisillä maaseudun kehittämistuilla Leader-ohjelmiseen vai laajemmin koko tukijärjestelmällä?

Tukien oikeudenmukaisen jakautumisen näkökulmasta niiden ohjautuminen suurimmille, mahdollisesti ilman tukiakin kannattaville tiloille on kyseenalaista. Tähän Euroopan komissio on herännyt. Se on tuoreessa (2018) esityksessään EU:n maatalouspolitiikan uudistuksesta vuoden 2020 jälkeen ehdottanut maataloustukien suuntaamista ensisijaisesti pienille ja keskisuurille tiloille ja nuorille viljelijöille. Lisäksi viljelijöille maksettavia suorita tukia esitetään alennettavaksi 60 000 euron ylittävältä osalta, ja tilakohtaiseksi tukien enimmäismääräksi asetetaan 100 000 euroa.² Se, tulevatko tukikatot toteutumaan, riippuu jäsenmaista ja Euroopan parlamentista.

Komissio on myös ehdottanut suorien tukien entistä tasaisempaa jakamista jäsenmaiden kesken. Epätasa-arvoiseen tilanteeseen on syytäkin puuttua, mutta eri asia on, hyväksyvätkö tukipotin historiallisessa jaossa voittaneet ja korkeisiin tukiin tottuneet jäsenmaat uusjaon.

Hehtaarituet oikeudenmukaisiksi

Euroopan parlamentin Vihreät/EVA-ryhmä (*Greens/EFA*) on ehdottanut hehtaaritukiin suurempaa uudistusta kuin Euroopan komissio. Ryhmän mukaan tilakohtaisen tukikaton tulisi olla puolet pienempi kuin komission ehdotuksessa eli 50 000 euroa, ja tukikaton lisäksi tulisi luoda järjestelmä, joka estäisi

yhden omistajan suurtilojen pilkkomisen pienemmiksi tukien saamiseksi.³

Ryhmä haluaa myös, että 30 prosenttia suorien tukien kokonaismäärästä suunnattaisiin tilojen ensimmäisille hehtaareille. Lisäksi tukien ehtoja tiukennettaisiin ja niihin lisättäisiin kriteereiksi esimerkiksi työpaikkojen tarjonta, maaperän ja vesistöjen laadun parantaminen, luonnon monimuotoisuuden edistäminen sekä eläinten hyvinvointi. Ryhmän mukaan kaikkien CAP-tukien ehtona tulee olla maataloustyöntekijöiden ihmisoikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien kunnioittaminen – joskaan ryhmä ei erittele tarkemmin, mitä tämä konkreettisesti tarkoittaisi.⁴

Myös Vihreä liitto Suomessa on kritisoinut suuria tiloja kohti ohjaavaa politiikkaa. CAP-linjapaperissaan 2012 puolue on ehdottanut tukien porrastamista tilakoon mukaan niin, ettei yksikkökoon suurentaminen olisi ainoa keino turvata viljelijäperheen toimeentulo. Samassa linjapaperissa kannatetaan myös erityistukea pienille tiloille sekä tilakohtaisia tukikatottoja.⁵

Ekosysteemipalvelut maatalouden keskiöön

Ekosysteemipalvelut ovat erilaisia luonnon tuottamia palveluita ja tuotteita, jotka tukevat ihmisen olemassaoloa ja hyvinvointia. Maatalousympäristöjen ekosysteemipalvelut on tavattu jakaa tuotantopalveluihin, säätelypalveluihin ja kulttuuripalveluihin. Näistä tuotantopalvelut eli itse maataloustuotanto, siitä saatava energia sekä näiden arvo tunnetaan yleisesti hyvin.⁶

Säätelypalvelut kuten mehiläisten pölytys, maaperän kunto, eroosion torjunta, ilmaston säätely sekä lajien moninaisuus ovat kuitenkin ihmisten olemassaolon ja hyvinvoinnin kannalta vähintään yhtä tärkeitä, mutta niiden hinnoittelu markkinoilla on vaikeaa. Markkinaehtoisesti näitä tuskin tuotettaisiin, mistä kertoo esimerkiksi perinnebiotooppien äärimmäinen uhanalaisuus. Myös maatalouden kulttuuripalvelut, kuten maiseimat, luonnon virkistyskäyttö ja esimerkiksi tuotantoeläinten alkuperäisrotujen säilyttäminen voivat olla ihmisen hyvinvoinnin kannalta hyvinkin tärkeitä.⁷

Koska tärkeät ekosysteemipalvelut eivät

2 Euroopan komissio 2018.

3 Greens/EFA 2018, 2–3.

4 Greens/EFA 2018, 2–3.

5 Vihreä liitto 2012.

6 Luonnonvarakeskus: Maatalouden ekosysteemipalvelut.

7 Luonnonvarakeskus: Maatalouden ekosysteemipalvelut.

tule hinnoitelluksi markkinoilla, on niiden tuottamista järkevää joko tukea nykyistä enemmän tai säättää niiden tuottaminen laeilla pakolliseksi. Ekosysteempipalveluista maksetaan EU:ssa maataloustukea jo nyt CAP:n toisesta pilarista esimerkiksi ympäristökorkvauksen ja ei-tuotannollisten investointien tuen muodoissa, ja samaan suuntaan on pyritty suoran tuen viherryttämistuen toimenpiteillä. Tukitoimien vaikuttavuus ei ole kuitenkaan ollut kokonaisuuden huomioon ottaen häävi.

YK:n maatalous- ja ruokajärjestö FAO on useiden tutkimusten tapaan korostanut, että maataloudessa tulisi siirtyä viljelymenetelmiin, joissa ruoan tuotanto perustuu ekologisten toimintojen tehostamiseen (*ecological intensification*). Se tarkoittaa maan, veden, biodiversiteetin ja ravinteiden tehokasta käyttöä uusiutuvilla tavoilla sekä luonnon kannalta haitallisten vaikutusten minimointia. FAO:n mukaan ekosysteempipalvelujen rooli maataloudessa tulisi olla selvästi nykyistä suurempi.⁸ Jos tuotannon tehokkuutta tarkastellaan suuressa mittakaavassa, tehokkainta olisi optimoida ekosysteempipalveluiden kokonaisuus.

Miten tuottaa ruokaa ekologisesti kestävästi?

Tulevaisuuden, nykyhetken ja jo eilisen polttavimpia globaaleja ongelmia ovat ilmastonmuutoksen eteneminen ja luonnon monimuotoisuuden hupeneminen. Tämä pyritään jälleen huomioimaan uudessa vuoden 2020 jälkeistä aikaa koskevassa CAP-uudistuksessa, jossa CAP:n kestävyys on yhtenä päätavoitteena. Mikäli tavoite otetaan tosissaan, tarkoittaa se suuria rakenteellisia muutoksia maatalouspolitiikkaan ja sen tukijärjestelmään.

Euroopan komissio on esittänyt CAP-uudistuksessa tiukennettavan tukien ehtoina olevia ympäristövaatimuksia. Tarkoitus on tiukentaa sekä kaikille pakollisia toimenpiteitä että vapaaehtoisia kannusteita. Suorien tukien saamiseksi ehtona tulee komission mukana olemaan aiempaa tiukemmat ympäristö- ja ilmastovaatimukset – käytännössä tarkoitus lienee siis tiukentaa tukien taustalla olevia täydentäviä ehtoja sekä laajentaa suoran tuen viherryttämistukea. Esityksen mukaan suoriin tukiin liitetään myös jäsenmaille osoitettu tuki ekojärjestelmiin, joilla tuetaan viljelijöitä, jotka haluavat soveltaa pakollisia vaatimuksia

pidemmälle meneviä ympäristökäytäntöjä. Ekojärjestelmien käyttöönotto on jäsenmaille pakollisia.⁹

Toisen pilarin tuista eli maaseudun kehittämistukien kansallisista määrärahoista ehdotetaan kohdennettavaksi vähintään 30 prosenttia ympäristö- ja ilmastotoimiin. Odotuksena on, että CAP:n kokonaisbudjetista 40 prosenttia edistää ilmastotoimia. Ehdotuksen mukaan jäsenmaat voivat myös siirtää ensimmäisen pilarin määrärahoista toiseen pilariin ylimääräisen 15 prosentin määrärahaosuuden, joka käytetään ilmasto- ja ympäristötoimiin. Tämän siirron voisi tehdä sen lisäksi, että jäsenmaat voivat siirtää pilarista toiseen 15 prosenttia CAP:n määrärahoista.¹⁰

Koska komission esityksestä on olemassa vasta päälinjat ja asiasta päättävät jäsenmaat yhdessä Euroopan parlamentin kanssa, on lopputuloksesta vaikea sanoa vielä mitään. Olennaista on, mitä ratkaisuihin lopulta sisältyy, jottei vihertäminen vesity jälleen. Esimerkiksi viljelyn ilmastovaatimukset voivat tarkoittaa maaperän hiilensidontaa edistäviä viljelykäytäntöjä kuten monipuolista viljelykiertoa, mutta kokonaiskuvassa on tärkeä varmistaa, että tästä saatavia hyötyjä ei vesitetä esimerkiksi ilmastoa kuormittavan naudan tuotannon lisääntyvillä päästöillä. Järjestelmää tulisi kehittää kokonaisuutena, eikä paikata yksillä tuilla toisten tukien aiheuttamia haittoja.

Agroekologia Euroopan vihreiden ruokapolitiikan pohjana

Euroopan vihreä puolue (EGP) ja Euroopan parlamentin Vihreät/EVA-ryhmä ovat kauan ajaneet näkökulmamuutosta maatalouspolitiikasta laajempaan ruokapolitiikkaan. Ruokapolitiikan pohjana heillä on agroekologian soveltaminen. **Agroekologialla tarkoitetaan toisaalta tieteenalaa ja toisaalta tästä johdettuja ruoantuotannon ja -kulutuksen käytäntöjä.** Tieteenalana agroekologia yhdistää maataloustieteen ja ekologian: kestävä viljelyn suunnittelun ja toteuttamisen perustana toimivat ekologiset periaatteet, luonnonvarojen hallinta ja luonnon monimuotoisuuden hoito. Agroekologista maatalousmallia ovat kehottaneet edistämään mm. Maailman ruoka- ja maatalousjärjestö FAO, YK:n ympäristöohjelma UNEP ja Biodiversity International.¹¹

Agroekologisessa lähestymistavassa huo-

8 FAO: Changing paradigms of agriculture.

9 Euroopan komissio 2018.

10 Euroopan komissio 2018.

11 European Green Party 2012; Greens/EFA 2018; De Shutter 2011.

mioidaan koko ruokajärjestelmä. Tavoitteena on ekologisesti kestävä ja sosiaalisesti oikeudenmukainen ruuantuotanto, joka huomioi niin paikallisväestön kuin -markkinatkin. Malliin olennaisesti kuuluva ihmisoikeuskökökulma tarkoittaa jokaisen oikeutta ruokaan, mikä ei nykyjärjestelmässä toteudu, sillä ruoantuotanto ja sen kysyntä jakautuvat globaalisti epätasaisesti. Euroopan vihreille sosiaalinen oikeudenmukaisuus merkitsee myös mm. maatalouden työntekijöiden oikeuksia ja kohtuullista tuloja, keskisuurten ja pienten maatilojen tukemista, elävää maaseutua sekä viljelyn mahdollistamista myös luonnonolosuhteiltaan vaikeammille alueille.¹²

Agroekologisessa viljelyssä pyritään vähentämään ostettujen ulkoisten panosten, erityisesti kemikaalien, määrää ja vähentämään niiden haitallisia ympäristövaikutuksia. Tämä ei tarkoita kuitenkaan alhaista tuotavuutta, vaan päinvastoin korkeasta tuotavuudesta pidetään huolta mm. maaperän kasvukunnosta ja elintarvikkeiden laadusta huolehtimalla. Perinteisiä paikallisia ja pienviljelijöiden luonnonvarojen kestävästä käytön menetelmiä yhdistetään uusimman tutkimustiedon mukaisten menetelmien kanssa. Kestävillä maatalousmenetelmillä nimenomaan varmistetaan se, että maaperä pysyy viljavana ja tuottavuus korkeana jatkossakin.¹³

Malliin kuuluu myös monimuotoisuus paitsi luonnon, myös tuotantoeläinlajien osalta. Alkuperäisrotuja halutaan suojella ja tuotantoeläinten jalostuksen haitallisia vaikutuksia halutaan minimoida. Yleisesti Euroopan vihreät ajavat merkittävästi nykyistä korkeampia eläinten hyvinvointistandardeja koko Euroopan laajuisesti.¹⁴

Agroekologiin viljelymenetelmiin siirtymisellä olisi suuri hyöty myös globaalien ruokaturvan kannalta. YK:n ruokaturvan erikoisraporttija Oliver de Schutterin raportin mukaan (2011) kehitysmaiden pienviljelijät voisivat kaksinkertaistaa satotasonsa vuosikymmenessä, mikäli he siirtyisivät käyttämään agroekologian mukaisia tuotantomenetelmiä. Raportissa luetellaan myös konkreettisia näyttöjä: 57 maassa toteutetuissa projekteissa, joissa on siirrytty ekologisten menetelmien käyttöön, uusi tuotantotapa on lisännyt satoja keskimäärin 80 prosentilla.¹⁵

Pellot hiilinieluksi

Pellot on mahdollista muuttaa hiilinieluksi niin Suomessa kuin globaalistikin, mutta se vaatii muutoksia viljelymenetelmiin. Kansainvälisen Carbon to Soil -hankkeen mukaan maailman maatalousmaihin voisi teoriassa saada sitoutumaan jopa 25 miljardia tonnia hiiltä vuodessa useiden vuosien ajan. Hankkeessa puhutaan jopa käänteisestä ilmastonmuutoksesta, mikäli viljelykäytännöissä siirryttäisiin teollisesta maataloudesta kierto-maatalouteen. Hanketta pilotoidaan parhailaan Suomessa kuudella maatilalla.¹⁶

Keinoja peltojen hiilensidontaan on useita. Koska Suomessa ylivoimaisesti eniten hiiltä karkaa ilmakehään turvemailta, on **turvemailloilla viljelyn vähentäminen hiilipäästöjen kannalta ensisijaisen tärkeää.** Ympäristöjärjestöt kuten WWF, Suomen luonnonsuojeluliitto ja Luonto-Liitto¹⁷, samoin kuin Vihreä liitto¹⁸ ovat ehdottaneet uusien peltojen raivauskieltoa turvemaille.

Myös muita keinoja peltojen hiilipäästöjen vähentämiseen ja hiilensidontaan on. Maaperää rikkovia maanmuokkaustapoja tulisi välttää tai keventää; esimerkiksi yksivuotisten kasvien viljelyssä maata muokataan säännöllisesti, mikä rikkoo maan hiiltä sitovaa mururakennetta. Orgaanista ainesta kuten kompostia on mahdollista lisätä maahan sitomaan hiiltä, ja peltojen ympärivuotiseen kasvi-peittoisuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Viljelykierrossa voidaan puolestaan hyödyntää hyvin hiiltä sitovaa nurmea tai typensitojakasveja. Vaikka nurmi sitoo hiiltä hyvin, on ongelmana, että laidunnus on käynyt koko ajan harvinaisemmaksi ja nurmimaa on siten vähentynyt. Lanta parantaisi myös maan hiilensidontakykyä, mutta monilla kasvitiloilla lantaa ei ole, ja eläintiloilla lannasta on puolestaan ylitarjontaa. Luonnonvarakeskuksessa peltojen hiilensidontaa tutkinut Kristiina Regina (2018) ehdottaakin, että lantaa tulisi saada kuljetettua kasvitilojen pelloille.¹⁹

Peltojen uudelleen metsittäminen on myös mahdollista, mutta metsittäessä maata pitää jälleen muokata, mikä vapauttaa hiiltä ilmakehään. Metlan tutkimuksen (2010) mukaan maan hiilivarasto pieneni metsitetyillä pelloilla kaikilla puulajeilla ensimmäisen 20 vuoden

12 European Green Party 2012, Greens/EFA 2018.

13 European Green Party 2012; Greens/EFA 2018; De Shutter 2011.

14 European Green Party 2012, 9.

15 De Shutter 2011.

16 Carbon to Soil -hankkeen verkkosivut.

17 Birdlife Suomi, Luonto-Liitto, Natur och Miljö, Suomen luonnonsuojeluliitto & WWF 2012.

18 Vihreä liitto 2012.

19 Regina, Kristiina 2018: Hiilensidonta peltomaalla.

aikana metsityksestä keskimäärin yhdeksän prosenttia. Todennäköisesti maan hiilivaraston määrä kääntyy kuitenkin kasvuun tulevien vuosikymmenten aikana. Toisaalta hiiltä vapautuu vielä enemmän pellonraivauksesta: Pellonraivaus pienensi maan 40 cm:n pintakerroksen hiilivarastoa ensimmäisen 20 vuoden aikana raivauksen jälkeen noin 20 prosenttia ennen raivausta vallinneeseen tilanteeseen. Vähiten hiilen määrä muuttui pelloilla, joissa viljelykasvina oli nurmi ja ennen viljan viljelyssä.²⁰

Suuri osa parempaan hiilensidontaan tähtäävistä keinoista on käytössä jo nyt. Mikäli pelloista halutaan Euroopassa ja Suomessa hiilinieluja, tulisi keinoja ottaa laajemmin ja tehokkaammin käyttöön. Tukia voidaan maksaa viljelykäytännöistä, jotka edistävät maaperän hiilensidontaa. Paljon saataisiin aikaan jo sillä, että turvemaiden raivaaminen pelloiksi lopetetaan ja viljelykäytössä olevien turvemaiden hiilipäästöihin kiinnitettäisiin erityistä huomiota.

Miten puututaan eläintuotannon ja -kulutuksen kestävämpään tasoon?

Maatalouspolitiikan tavoitetta hahmottaessa ei voida ohittaa kysymystä kestävämmästä lihankulutuksen ja -tuotannon tasosta. Sillä hukataan resursseja kuten peltopinta-alaa ja energiaa sekä aiheutetaan samalla kestäväntöntä haittaa ympäristölle, ilmastolle – ja eläimille. Samalla kärsii myös kansanterveys. Ongelma on globaali, mutta EU:n ja sen jäsenmaiden on mahdollista tarttua siihen ja näyttää samalla esimerkkiä muulle maailmalle. On kaikille tuhoisaa, mikäli kehitysmaat seuraavat rikkaiden teollisuusmaiden ruoankulutus- ja tuotantotapoja.

Keskeinen kysymys on, miten eläintuotannon päästöihin voidaan tehokkaasti puuttua. Vaikka karjatalous on ilmastopäästöjen selvä ykkönen ja sen tuotannon vähennystarve on selvä, on sen osalta huomioitava myös märehtijöiden hyödyt mm. luonnon monimuotoisuuden, peltojen hiilensidontan ja lannantuotannon kannalta. Samoin on huomioitava, että märehtijät voivat hyödyntää ravintonaan nurmia, toisin kuin yksimahaiset tuotantoeläimet kuten siat ja siipikarja. Mikäli todellisia päästövähennyksiä halutaan, on uskallettava uudistaa eläintuotannon rakenteita ja maataloustukien perusteita.

Kuitenkin, mikäli puututaan pelkästään tuotantoon, mutta lihan ja muiden eläintuotteiden kulutus ei vastaavasti pienene, tarkoittaa se kysynnän kattamista ulkomaisella tuonnilla – joko tuonnilla muista EU-maista Suomeen tai EU:n ulkopuolelta EU-maihin. Siksi tarvitaan myös politiikka-toimia, jotka ohjaavat tehokkaasti lihan ja muiden eläintuotteiden kulutuksen vähentämiseen. Samalla on syytä puuttua myös koko elintarvikeketjun ruokahävikkiin. Tärkeää on huomioida politiikkatoimien kokonaisuus: Ei ole järkevää maksaa samalla maataloustuista menekinedistämistä lihateollisuudelle ja samalla ohjeistaa virallisissa ravitsemussuosituksissa vähentämään lihankulutusta. Tavoitetilan tulisi toisin sanoen läpäistä koko ruokaketju ja kaikki politiikanalat.

Eläintuotannon tuet uusiksi

Suoraan eläintuotantoon kohdistuvia tukia on mahdollista vähentää tai niiden perusteita voidaan vähintään tarkastella uudestaan niin, että ne ohjaisivat tuotantoa kestävämpään suuntaan. Eläintuotannon tukiin voidaan laskea ainakin tuotantoon sidotut tuet, erilaiset investointituet sekä markkina- ja yritystuet. EU:n suorien tukien tuotantosidonnaisesta tukiosuudesta tuetaan Suomessa etenkin naudanlihan ja maidon tuotantoa, ja samoin kansallisista tuista suurin osa käytetään juuri karjatalouden tukemiseen. Myös eläinten hyvinvointikorvaus on eläintuotannon tukea, vaikkakin se kannustaa eläinten parempiin pito-olosuhteisiin. **Selkeimpiä haitalliseen suuntaan kannustavia tukia ovat eläintuotteiden markkinointiin suunnatut tuet kuten menekinedistämistuet elintarviketeollisuudelle.** Vaikka näiden osuus CAP:n kokonaisbudjetissa on pieni, on lihan ja muiden eläintuotteiden suurempaan kulutukseen kannustaminen yksinkertaisesti kestäväntöntä.

Periaatteessa myös hehtaarituet rehu-kasvien viljelyyn ovat eläintuotannon tukea, mutta olisi vaikea osoittaa, meneekö kasvatettava vilja eläinten vai ihmisten ruoaksi. Joka tapauksessa, jos edes suoraan eläintuotantoon suunnatut tuet sidottaisiin tai porrastettaisiin esimerkiksi eläinten kestävästi toteutetun laidunnuksen tai ulkoilun, luonnon monimuotoisuuden suojelun tai vaikkapa eläinten hyvinvointia parantavien toimien mukaan, muuttaisi jo tämä maatalousrakennetta selvästi kaikilla eläintuotannon aloilla. Esimer-

20 Metla 2011.

kiksi sianlihantuotannossa eläinten ulkoilu on nykyisin erittäin harvinaista. **Kokonaisuudessaan tukipolitiikan tulisi korostaa maataloustuotannon positiivisia vaikutuksia niin ympäristön, eläinten kuin kansanterveydenkin kannalta.**

Tukia voidaan hyödyntää myös siirtymässä kohti vähäisemmän eläinproteiinin tuotantorakennetta – jota kohti voidaan ohjata myös kuluttajakäyttäytymistä. Erilaiset luopumiset ja vähentämistuet ovat olleet maatalouspolitiikassa aiemminkin käytössä. Tuottajille voidaan myös tarjota täydennyskoulutusta kestävämmistä tuotantotavoista samalla, kun muutos huomioidaan myös maatalousalan koulutuksessa.

Huomio kulutukseen

Lihan ja muiden eläintuotteiden kulutusta voidaan ohjata useilla keinoilla: viestinnällisellä informaatio-ohjauksella, taloudellisella ohjauksella tai normiohjauksella. Keinoista tutuin ja ainoa Suomessa jossain määrin käytössä oleva on informaatio-ohjaus eli kuluttajille suunnattu tiedotus terveellisestä ja ilmastoystävällisestä ruokavaliosta. Informaatio-ohjausta voitaisiin kuitenkin merkittävästi vahvistaa esimerkiksi sertifikaateilla, jotka kertovat tuotteen hiilijalanjäljestä, eläinten hyvinvoinnista, terveellisyydestä tai kaikista näistä.

Taloudelliseen ohjaukseen kuuluvat erilaiset verot tai tuet kuten alennetut alv-kannat. Markkinoihin ja tarjontaan suoraan vaikuttaminen on nopeampi ohjauskeino kuin kuluttajakäyttäytymiseen välillisesti vaikuttava informaatio-ohjaus.²¹ **Eläinperäisille tuotteille asetettu haittavero olisi mahdollista toteuttaa kansallisesti, ja se korottaisi niin Suomessa kuin ulkomaillaakin tuotetun tuotteen hintaa.** Mikäli veroon yhdistettäisiin eläinten hyvinvointi, kohtelisi se tasapuolisemmin erilaisia tuotantotapoja eikä ohjaisi kuluttamaan eläinten hyvinvoinnin kannalta haitallisempia, todennäköisesti halvempia tuotteita.

Normiohjauksella kuten velvoittaville säädöksillä ja määräyksillä voidaan myös ohjata kulutusta. Esimerkiksi elintarvikkeiden pakkaustiedoissa voidaan velvoittaa näkyvästi tietoa esimerkiksi tuotteen hiilijalanjäljestä tai tuotantotavoista. Nykyisin ainoa eläinperäinen tuote, joissa tuotantotapa tulee olla näkyvillä, on kananmunat.

21 Kuluttajatutkimuskeskus 2011.

22 Lehtonen 2016, 114–115.

23 Kuluttaja: Hävikkiviikko.fi -kampanjasivu.

Kuluttajaohjauksessa keskeistä on myös se, millä tuotteilla ruokavaliosta vähennettäviä tai pois jätettäviä tuotteita korvattaisiin. Mikäli kuluttajien makutottumukset eivät merkittävästi muutu, on todennäköistä, että korvaava tuote on läheisimmistä tuoterhyhmistä; esimerkiksi punaista lihaa korvataan ensi sijassa vaalealla lihalla tai maitotuotteilla ja kananmunilla. Naudanlihan korvaaminen maitotuotteilla puolestaan ei vähentäisi juuri lihantuotantoa Suomessa, sillä yli 80 prosenttia naudanlihasta on peräisin maitotiloilta joko lypsylehmien lihaksi kasvatettavista sonnivasikoista tai tuotannosta poistetuista lypsylehmistä.²² Pelkkä punaiselle lihalle asetettu vero ei siis yksin riittäisi, vaan veron olisi järkevää olla laajaperäisempi ja samalla tulisi myös panostaa laadukkaiden kasvisproteiinituotteiden kehittämiseen, tarjontaan ja kulutukseen.

Tärkeää on kiinnittää huomiota myös ruokahävikkiin. Koska suurin osa ruokahävikistä syntyy kotitalouksissa, on kuluttajien käyttäytymiseen vaikuttaminen keskeistä. Kuluttajavalistuksen lisäksi hävikkiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi pakkauskoolla tai lainsäädännöllä; Ranskassa on esimerkiksi säädetty laki, joka kieltää kaupalta ja ravintoloilta ruoan heittämisen pois.²³

Onko luomu kokonaisratkaisu?

Luonnonmukaisessa tuotannossa toteutuvat useat luontoa ja maaperää säästävät viljelyperiaatteet. Lisäksi eläinten hyvinvointistandardit ovat luomussa keskimäärin tavanomaista korkeammat. Toisaalta luomu on raskaasti tuettua, mikä on myös yksi syy luomutuotannon parempaan kannattavuuteen. Luomutuotteiden kalliimpi tuottaminen näkyy myös lopputuotteiden hinnoissa.

Luomu on yksi keskeinen agroekologisen lähestymistavan viljelymenetelmä ja siten sen edistämiseen on kehottanut esimerkiksi YK:n maatalous- ja ruokajärjestö FAO. Luomussa toteutuvat ulkoisten panosten kuten kemiallisten torjunta-aineiden välttäminen, luonnon omien ravintoaineiden ja energian kierrätys, viljelyn ja tuotantoeläinten välisen synergian hyödyntäminen, vuoroviljely sekä maaperän pitkän aikavälin hedelmällisyyden turvaaminen.

Olisiko kokonaisratkaisu siis siirtymi-

nen kaikessa maataloudessa luomuun? Ei välttämättä.

Agroekologian mukaiset viljelymenetelmät eivät nimittäin ole rajautuneita tarkoin säädetyyn luomuun, vaikka niissä onkin paljon samaa. Järkevintä saattaisi olla ohjata tavanomaista viljelyä agroekologian ja siihen kuuluvan luomun suuntaan kaikkia sitovilla säädöksillä tai tukien ehdoilla. Jos kaikki viljelijät voisivat saada esimerkiksi erillistä korvausta luomuun kuuluvista toimenpiteistä kuten viljelykierrosta tai ravinteiden kierrätyksestä, voisi se ohjata kaikkea viljelyä kestävämpään suuntaan. Sertifioidun luomun olisi tällöinkin mahdollista pysyä omana erillisenä järjestelmänään.

Luonnonmukaisen tuotannon kriteereitä on myös hyvä tarkastella kriittisesti. Luomun uskottavuutta on horjuttanut etenkin luomudirektiivistä löytyvä maininta homeopatiasta eläinten ensisijaisena hoitomuotona. Suomessa homeopatian käyttäminen on hyvin marginaalista, mutta esimerkiksi Saksassa epätieteellisellä hoitomuodolla on pitkät perinteet.

Ympäristöjärjestöt ja vihreät puolueet haluavat panostaa luomuun

Suomen ympäristöjärjestökenttä kannattaa vahvasti luonnonmukaisen tuotannon lisäämistä. Ympäristöjärjestöjen yhteisissä tavoitteissa (2012) vuoden 2013 CAP-uudistusta varten ehdotetaan luonnonmukaisen maataloustuotannon lisäämistä merkittävästi suuntaamalla tukia vahvemmin luomuun. Järjestöt muistuttavat kannanotossaan, että luomutuotanto on ainoa koko EU:ssa samoilla kriteereillä hyväksytty ja valvottu tuotantojärjestelmä.²⁴ Suomen luonnonsuojeluliitto vaatii omilla ruokateeseissään, että luomu valittaisiin tavanomaisen tuotannon sijasta vallitsevaksi viljelytavaksi.²⁵

Useat vihreät puolueet ovat samoilla linjoilla. Suomen Vihreiden tuoreessa poliittisessa ohjelmassa (2018) linjataan, että luomuun panostetaan ja sen osuutta julkisissa hankinnoissa lisätään. Samalla halutaan ulottaa luomun eläinten hyvinvointistandardit minimiksi kaikkeen tuotantoon.²⁶ Ruotsin *Miljöpartiet* puolestaan haluaa kaksinkertais-

taa luomun osuuden tuotannosta ja vahvistaa maatalouden ympäristötoimia.²⁷ Euroopan parlamentin Vihreät/EVA-ryhmä on vaatinut lisää tukieuroja käytettäväksi luomutuotantoon. Ryhmän mukaan luomu kannattaa pitää kestävä tuotannon edelläkävijänä, mutta se haluaa samalla edistää myös muita agroekologisia viljelymenetelmiä.²⁸

Mikä on hyväksyttävä eläinten hyvinvoinnin taso?

Nykyinen ruokajärjestelmä perustuu valtavan eläinmäärän kasvatukseen ruoaksi. Kun maatalojen määrä on vähentynyt, on se tarkoittanut eläimille yhä suurempia yksiköitä ja laumakokoja. Tämä ei ole yksiselitteisesti huono asia eläinten hyvinvoinnin osalta, mutta tilanahaudesta ja virikkeiden puutteesta johtuvat hyvinvointiongelmien ongelmat ovat tuotantoeläimillä yleisiä. Tuotantoeläimiä on myös jalostettu tuottamaan koko ajan enemmän, monesti hyvinvointinsa kustannuksella.

EU:ssa kaikille tuotantoeläimille yhteiset minimistandardit ovat tutkitusti alhaiset, niitä ei ole kaikille eläinlajeille, ja eri maiden kansalliset eläinsuojelulainsäädännöt vaihtelevat. Eläinten hyvinvointikorvaus on viljelijöille vapaaehtoinen eikä kuluttaja tiedä eläinperäisiä tuotteita ostaessaan, tukeeko hän euroillaan tilaa, joka hyvinvointikorvausta saa.

Eläinten hyvinvoinnin tasosta päätettäessä keskeinen kysymys on, miten eläimiä katsotaan olevan sallittua kohdella. Kysymys on moraalinen, mutta sitä on mahdollista lähestyä tieteellisesti: eläinten hyvinvointitiede on tuottanut runsaasti tutkimusta siitä, millaiset olot mikäkin eläinlaji tarvitsee voidakseen hyvin. Poliitikkojen tehtävä on päättää, miten tutkimustieto huomioidaan lainsäädännössä ja maatalouspolitiikassa ja miten korkealle eläinten hyvinvointi arvotetaan esimerkiksi verrattuna taloudellisiin kustannuksiin.

Moraalinen pohdinta ei rajoitu vain hyvinvointiin eläinten eläessä, vaan samalla on otettava kantaa siihen, millaista arvoa tuotantoeläimillä ylipäänsä on. Onko eläimellä vain välinearvo, arvo osana lajiaan vai itseisarvo, eli arvo omana elävänä ja kokevana yksilö-

24 Birdlife Suomi, Luonto-Liitto, Natur och Miljö, Suomen luonnonsuojeluliitto & WWF 2012.

25 Suomen luonnonsuojeluliitto: Suomen luonnonsuojeluliiton teesit hyvän ruuan puolesta.

26 Vihreät De Gröna 2018, 8–9.

27 Miljöpartiet De Gröna 2018.

28 Greens/EFA 2017.

nään? Entä onko eläimen elämän pituudella merkitystä? Nykyisin käytännössä kaikki tuotantoeläimet teurastetaan hyvin nuorina tuotantohuippunsa jälkeen, vaikka elinikä ja myös tuotantokyky olisi vielä runsaasti jäljellä. Eläintuotannossa syntyy myös valtava määrä eläimiä täysin turhaan. Onko esimerkiksi eettisesti hyväksyttävää tappaa kaikki kananmunantuotannossa kuoriutuvat kukot, tai suuri osa vuohenjuuston tuotannossa tarpeettomista koiraspuolisista kileistä? Vai voisiko kukon- ja vuohenlihalle esimerkiksi luoda oma tukimuotonsa niiden kasvattamiseksi?

Monet eläimille paremman hyvinvoinnin takaavat toimenpiteet kuten emakkosikojen porsitushäkeistä luopuminen tarkoittaisivat lisäkustannuksia tuottajille, ja siksi niitä ei välttämättä haluta säätää lakiin tai tukien ehtoihin. Toisaalta korkeammat hyvinvointistandardit voivat olla myös EU:lle tai sen jäsenmaille kilpailuvaltti markkinoilla. Tähän johtopäätökseen on tullut esimerkiksi Ruotsi, jonka eläinsuojelulainsäädäntö on ollut jo vuosikymmeniä kansainvälisesti verrattain edistyksellinen.

Eläinten hyvinvointi sertifikaatiksi

Yksi kuluttaja- ja tuottajaystävällinen ratkaisu eläinten hyvinvoinnin parantamiseen on eläinten tavanomaista korkeammista hyvinvointistandardeista kertovat sertifikaatit. Kuluttajille ne antavat vaihtoehdon äänestää rahoillaan eläinten korkeamman hyvinvoinnin puolesta, ja tuottajalle ne voivat tuoda lisätuloja – sekä mahdollisuuden kasvattaa eläimiä niiden hyvinvointi paremmin huomioon ottaen.

Suomessa kuluttajille on vastikään tullut mahdolliseksi hankkia kansainvälisen Welfare Quality (WQ) -järjestelmän merkinnällä varustettuja tuotteita, toistaiseksi ainoastaan maitoa. Järjestelmässä eurooppalaiset ja eteläamerikkalaiset instituutit ja yliopistot ovat kehittäneet yhteistyössä tieteellisen tutkimuksen pohjalta kriteeristön, jolla eläinten hyvinvointia mitataan. Keskeisessä asemassa on eläimen oma kokemus hyvinvoinnistaan, ei siis vain ulkoiset olosuhteet. Tilat saavat auditoinnin pohjalta arvosanan eläinten hyvinvoinnin tasosta. Lopullisessa tuotteessa näkyy WQ-auditoinnin tulos; ”Edistynyt” -arvosana on korkein järjestelmässä myönnettävä arvosana.²⁹ Ennen Welfare Quality -merkkiä

29 Welfare Quality Network.

30 WWF Suomi: Luonnonlaidunliha.

31 SEY 2015.

32 FoodWest.fi 2017.

ainoa Suomessa käytössä ollut valvottu sertifikaatti, joka on taannut eläimille tavanomaista korkeammat hyvinvointikriteerit, on ollut luomumerkki.

Myös muita aloitteita hyvinvointimerkeiksi on. WWF Suomi on kehittänyt jo vuonna 2013 yhdessä Pihvikarjaliiton ja Lammasyhdistyksen kanssa kriteeristön luonnonlaidunlihalle, tarkoituksenaan työstää kriteeristö valvotuksi sertifikaatiksi. Kriteeristön keskeisimpiä vaatimuksia on, että yli puolet tuotannossa olevien eläinten laiturista tulee olla luonnonlaitumia ja että eläinten tulee laiduntaa niillä vähintään puolet laidunkauden pituudesta. Kriteereissä on lisäksi otettu huomioon eläinten hyvinvointi talvikasvatuksen aikana. Lopputuotteesta löytyisivät tilan nimi ja yhteystiedot. Esimerkkinä on toiminut Ruotsin WWF:n jo parikymmentä vuotta sitten kehittämä Svenskt Sigill -laidunlihasertifikaatti.³⁰

Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto SEY puolestaan julkaisi ehdotuksensa sertifiointijärjestelmän kriteereiksi vuonna 2015. SEY ehdotti kaksiportaista järjestelmää, jonka alemmalla tasolla hyödynnetään nykyisiä eläinten hyvinvointikorvauksen vaatimuksia, kuitenkin selvästi eläinsuojelulainsäädännön ylittäviä pito-olosuhteita. Ylemmän tason vaatimukset olisivat erikoistuotannoksi luokiteltavaa tuotantoa, esimerkiksi ulkoilevien sikojen ja kalkkunoiden lihaa sekä ympäri vuoden laiduntavan pihvikarjan lihaa.³¹

Muutos on jo käynnissä – miten maatalouspolitiikka huomioi sen?

Eläinperäisten tuotteiden kulutus on muutosessa. Vaikka suomalaisten lihankulutus onkin viime vuosina vain lisääntynyt, yhä useampi on vähentänyt lihansyöntiään. Esimerkiksi vuonna 2012 joka kymmenes suomalainen ilmoitti vähentäneensä lihansyöntiään, mutta jo viisi vuotta myöhemmin vuonna 2017 lihansyöntiään ilmoitti vähentäneensä joka viides. Kasvisruokapäiviä ilmoittaa viettävänsä kolmannes suomalaisista.³² Samalla myös kasvisruokavalio on yleistynyt ja normalisoitunut. Veganismista on jo useampia vuosia puhuttu ruokatrendinä, mikä näkyy lisääntyneessä kasvisruoan ja -proteiinivalmisteiden tarjonnassa ravintoloissa ja kauppojen hyllyillä.

Kuluttajat tiedostavat etenkin lihankulutukseen liittyvät ongelmat entistä paremmin.

Kasviperäisten proteiiniainemien ja erilaisten kasvimaitojen tarjonta ja kulutus ovat molemmat lisääntyneet. Suomalaisten kansainvälisesti verrattain korkea maidonkulutus on samalla kääntynyt laskuun: vuonna 2017 maitoa kulutettiin viisi prosenttia edellisvuotta vähemmän.³³ Uudet eläinproteiinin lähteet kuten heinäsiikat ja jauhomadot ovat löytäneet tiensä elintarvikkeisiin. Koska niiden rehuhyötysuhde on erinomainen, tulee niiden tuotanto ja kulutus todennäköisesti kasvamaan huolimatta siitä, etteivät ne kuulu perinteiseen suomalaiseen ruokakulttuuriin.

Hyvä kysymys onkin, miten maatalouspolitiikka huomioi muutoksen: onko ilmastoystävälliselle hyönteisproteiinin tuotannolle syytä luoda omia tukimuotoja? Entä kuinka jouduttaa kasvisproteiinin tuotantoa, jotta uusien kasviproteiiniainemien raaka-aineet kuten kaura ja härkäpapu eivät olisi vain tuontitavaraa?

Panostus kotimaisen kasviproteiinin tuotantoon ja jalostukseen

Suomessa ruoantuotanto on keskittynyt vahvasti eläintuotantoon, ja vastaavasti kotimaisen kasviproteiinin tuotanto ja jalostus on varsin vähäistä. Proteiiniainemien kuten härkäpavun ja palkoherneiden viljely on Suomessa pienimuotoista ja niitä viljellään lähinnä eläinten rehuksi. Tähän on syynä paitsi ilmasto-olosuhteet, jotka suosivat kasviproteiinin kuten herneiden ja linssien tuotantoa eteläisemmässä Euroopassa, mutta myös maatalouspolitiikka, joka ei ole suosinut kotimaisen kasviproteiinin tuotantoa.³⁴ Myös eläinten rehujen osalta Suomen valkuaisomavaraisuus on alhainen.

Tilanteen muuttaminen vaatisi TKT, professori Heikki Lehtosen (2016) mukaan kokonaisvaltaista viljelyjärjestelmien ja arvoketjujen suunnittelua, mikä vaatisi muutoksia myös maataloustukijärjestelmään.³⁵ Toisaalta uudet kasviproteiinituotteet kuten Nyhtökaura ja Härkis ovat osoittaneet, että kuluttajakysyntä kasvisproteiinille on olemassa – myös tuotteille, joiden raaka-aineet olisivat viljeltävissä Suomessa.

Heikkoon valkuaisomavaraisuuteen etsitään parannusta esimerkiksi Hämeen ammattikorkeakoulun ja Luonnonvarakeskuksen hankkeessa, jossa on perustettu uutena toimintamallina ja yhteistyöverkostona Valkuaisfoorumi. Sen tavoitteena on alueen valkuaisomavaraisuuden parantaminen. Hankkeeseen kuuluu niin opetusta, tutkimusta kuin neuvontaakin yrittäjien ja muun elinkeinoelämän välillä – mukana on koko elintarvikeketju. Hankkeessa tarkastellaan tunnettujen, mutta alihyödynnettyjen viljelykasvien (nurmipalkokasvit, pakoviljat, rypsi) lisäksi myös uusia valkuaisvaihtoehtoja, kuten nurmen biotekninen fraktiointi, yksisoluvalkuaiset (levät, mikrobit) ja hyönteiset. Hanke toteutetaan osin EU-rahoituksella.³⁶

CAP á la carte vai jäsenmaiden autonomia?

Kuinka paljon EU:n jäsenmailla tulisi olla autonomiaa päättää kansallisesta maataloudestaan yhteisen maatalouspolitiikan puitteissa? Kysymys on CAP:n uudistuksessa keskeinen. Erilaiset maatalouspoliittiset painotukset ja maakohtaiset kompromissiratkaisut ovat johtaneet kattaukseen hyvin erilaisia kansallisia maatalouspolitiikkoja.

Euroopan komission linjauksissa CAP-uudistuksesta vuoden 2020 jälkeen korostetaan jäsenmaiden aiempaa suurempaa autonomiaa. Komission esityksen mukaan EU:n jäsenvaltiot saisivat jatkossa vapaammin päättää, miten ne käyttävät niille osoitetut tukimäärärahat. Tällä pyritään varmistamaan, että jäsenmaat pystyvät parhaiten huomioimaan omien maanviljelijöiden ja maaseutuyhteisöjen tarpeet. Jäsenmaat voisivat komission mukaan myös jatkossa siirtää enintään 15 prosenttia CAP:n määrärahoista suorien tukien ja maaseudun kehittämistuen välillä.³⁷

Euroopan Vihreät haluavat enemmän Eurooppaa

Euroopan parlamentin Vihreät/EVA -ryhmä on kritisoinut jäsenmaiden suurta autonomiaa jo nykyisessä maatalousjärjestelmässä. Ryhmän mukaan CAP à la carte -politiikka on johtanut siihen, että esimerkiksi edellisessä

33 Luke 2018: Ravintotase.

34 Lehtonen 2016, 119–120.

35 Lehtonen 2016, 120.

36 HAMK: Valkuaisfoorumi.

37 Euroopan komissio 2018.

CAP-uudistuksessa jäsenmaiden kapeat intressit jyräsivät uudistuksen yhteiset hyvät tavoitteet. Monet järjestelmän mahdollisuudet ovat jääneet käyttämättä, kun niin paljon on jäsenmaiden vapaaehtoisuuden varassa, ja toisaalta eri jäsenmaiden kanssa on sorvattu kansallisia erityisratkaisuja.

Yhtenä esimerkkinä Vihreä ryhmä mainitsee suorien tukien epätasaisen ja epäoikeudenmukaisen jakautumisen jäsenmaiden kesken, toisena maaseudun kehittämistukien suuntautumisen useammin kilpailukykyyn ympäristön, sosiaalisten ja työllisyystavoitteiden kustannuksella. Ryhmä ajaakin ensi sijassa vahvemmin jäsenmaita sitovaa, koko EU:n laajuista ja siten oikeasti yhteistä maatalouspolitiikkaa.³⁸

Miten varmistetaan kannattavuus ja siirtymän sosiaalinen kestävyys?

Maatalouden kannattavuus on Suomessa heikko. Kannattavuuden parantamiseen on esitetty yleensä tilakoon kasvattamista investointien myötä tai erikoistumista esimerkiksi luomutuotantoon. Osa tiloista on panostanut suoramyyntiin. Toisaalta markkinaheilahteluja on myös paikattu valtion taholta erilaisilla maatalouden kriisipaketeilla, jotka ovat olleet lähinnä lyhyen aikavälin laastareita syvemällä oleviin ongelmiin.

Keskeinen kysymys onkin, kuinka kannattavuutta voidaan parantaa siten, että koko ruokaketju olisi ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpi. Maataloustuilla on osansa paketissa, mutta Suomen maatalous on jo nyt poikkeuksellisen tukiriippuvainen ja on selvää, että pelkillä lisätuilla ilman rakenteellisia uudistuksia ei pitkälle pötkitä. Huomio tulisi kohdistaa paitsi maatalouspolitiikan perusteisiin tukien takana, myös ruokaketjuun kokonaisuudessaan. Esimerkiksi polttoaineiden ja keinolannoitteiden hintojen nousun vaikutus

kannattavuuteen voidaan ehkäistä siirtymällä viljelymenetelmiin, jotka ovat vähemmän riippuvaisia ulkoisista panoksista. Keskittyneen kaupan vahvaan rooliin ruokaketjussa muiden toimijoiden kustannuksella on puolestaan mahdollista puuttua lainsäädännöllä.

Maatalouspolitiikan uudistustarpeissa on syytä muistaa myös muutoksen toteuttamisen sosiaalinen kestävyys. Viljelijät tarvitsevat täydennyskoulutusta kestävästä viljelymenetelmästä ja tukijärjestelmän muutoksista, ja myös maatalousalan koulutuksen tulee reagoida muutokseen. Siirtymäaikoja sekä erilaisia investointi-, luopumis- ja vähentämistukia voidaan puolestaan hyödyntää tuotanto-suuntien vaihdoksissa.

Elintarvikevaltuutettu valvomaan ruokaketjun reilutta

Maataloustuottajien Keskusjärjestö MTK on jo kauan ajanut toimia, jotka parantaisivat tuottajien neuvotteluasemaa keskittyneitä kauppaa vastaan. Se on esittänyt Iso-Britannian esimerkkiin vedoten esimerkiksi pakollisten hyvien kauppatapojen käyttöönottoa tai sitovaa lainsäädäntöä sekä elintarvikevaltuutetun perustamista ruokaketjun toimintaa valvomaan.³⁹

Elintarvikevaltuutetun viran perustaminen on mukana luonnoksessa uudeksi elintarvike-markkinalaiksi. Eduskunnan on tarkoitus käsitellä lakiesitystä syksyllä 2018 ja lain on määrä tulla voimaan vuonna 2019. Uudella lailla pyritään myös muun muassa estämään kohtuuttomien ehtojen ja hyvän liiketavan vastaisten menettelyjen käyttöä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa.⁴⁰

Elintarvikevaltuutetun perustaminen tai hyvien kauppatapojen käyttöönotto eivät ratkaise maatalouden kannattavuusongelmia, mutta niiden avulla on mahdollista parantaa tuottajien neuvotteluasemaa ruokaketjussa ja puuttua nykyistä tehokkaammin epäreiluihin käytäntöihin.

38 Greens/EFA 2018, 7.

39 MTK 2013.

40 Valtioneuvosto 2018.

Kuinka paljon se saa maksaa?

Lopulta tullaan kysymykseen, kuinka paljon ruoantuotannosta ollaan valmiita maksamaan verovaroin. Kysymys on erityisen relevantti Suomessa, jossa maksetaan erityisen paljon kansallisia tukia ja tuotanto on hyvin tukiriippuvaista.

Nykyistä tukitasoa kohtaan voi perustellusti olla kriittinen. Esimerkiksi PTT:n tutkija Kyösti Arovuoren mukaan (2017)⁴¹ nykyinen tukitaso ei ole välttämätön maatalouden kannattavuuden kannalta. Päinvastoin, toteutetun maatalouspolitiikan vaikutukset aiheuttavat hänen mukaansa suuren osan maataloussektorin kroonisista kannattavuusongelmista.

Tiedossa on myös, että kaupan ja elintarviketeollisuuden markkinavoima alentaa tuottajien saamaa osuutta ruoan hinnasta, jolloin myös osa maataloudesta vuotaa niiden katteisiin. Samoin EU:n ja Suomen kansallisesti maksamista hehtaaruutuista osa valuu peltojen hintaan. Tukieurot eivät siis kohdistu minne niiden pitäisi.

Mikäli tukitasoja alennettaisiin ilman, että tukien rakenteeseen tehtäisiin muutoksia, seuraus olisi todennäköisesti tuottajien lukumäärän pienentyminen ja tuotannon keskittyminen parhaille tuotantoalueille – käytännössä eteläiseen Suomeen. Tilojen

keskittymisessä on kuitenkin omat ongelmansa, eikä samalla saataisi aikaan tarvittavia muutoksia esimerkiksi tuotannon ympäristövaikutuksiin.

Kysymystä ruoantuotannon tukemisesta kannattaakin lähestyä ensi sijassa siitä näkökulmasta, mitä veroeuroilla saadaan: puhdasta ruokaa, ilmastonmuutoksen hillitsemistä, eläinten hyvinvointia, luonnon monimuotoisuutta ja nykyistä kannattavampaa tuotantoa – vai ei mitään näistä? Myös vastaus kysymykseen siitä, halutaanko koko Suomi pitää viljeltynä ja millaisella tuotannolla, vaikuttaa loppusummaan.

Euroopan parlamentin Vihreät/EVA-ryhmä on tuoreissa maatalouslinjauksissaan ehdottanut CAP-budjetin pitämistä ennallaan – mutta vain sillä edellytyksellä, että maatalouspolitiikassa todella aloitettaisiin ryhmän ajama merkittävä reformi, jonka toteuttamiseen varoja suunnattaisiin ja jotta voitaisiin varmistaa myös muutoksen sosiaalinen kestävyys.

On kuitenkin todennäköistä, että EU:n maatalousbudjetti pienenee, kun Brexitin myötä unionista poistuu merkittävä nettomaksajamaa. Komissiolla onkin pyrkimys pienentää CAP:n budjettia seuraavalla ohjelmakaudella vuoden 2020 jälkeen.⁴² Tämä asettaa entistä suurempia paineita maatalouspolitiikan rakenteellisiin uudistuksiin niin EU:n tasolla kuin kansallisesti.

41 Arovuori 2017.

42 Euroopan komissio 2018.

Lähteet:

Arovuori, Kyösti 2017: Maatalouspolitiikan pata porisee. Kolumni, Maaseudun tulevaisuus 31.5.2017. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/vieraskolumnit/maatalouspolitiikan-pata-pori-see-1.191565>

Birdlife Suomi, Luonto-Liitto, Natur och Miljö, Suomen Luonnonsuojeluliitto & WWF Suomi 2012: Maatalouspolitiikkaan suunnan muutos – koti ympäristövastuullista ja kestävä maataloutta. Ympäristöjärjestöjen kanta EU:n maatalouspolitiikan uudistukseen. <https://www.sll.fi/mita-me-teemme/maatalousymparistot/eu-maatalouspolitiikka>

Euroopan komissio 1.6.2018: EU:n talusarvio: Yhteinen maatalouspolitiikka 2020 jälkeen. Lehdistötiedote. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3985_fi.htm

European Green Party 2012: The agricultural dimension of the Green New Deal: Towards sustainable agriculture as the rule. Policy paper adopted 13.5.2012. https://europeangreens.eu/sites/europeangreens.eu/files/GND%20agricultural%20dimension%20adopted_o.pdf

Foodwest Oy 2017: Kasvisruuassa maistuu seikkailu. 7.6.2017. <https://www.foodwest.fi/2017/06/07/kasvisruuassa-maistuu-seikkailu/>

Greens/EFA 2018: CAP for the future: the transition towards a social and agro-ecological food policy. Policy paper. <http://www.arc2020.eu/wp-content/uploads/2018/04/Greens-CAP-policy-paper.pdf>

Kuluttajatutkimuskeskus. 2011. Katsaus kuluttajapolitiikan nykytilaan. Keskustelualoitteita 39/2011. <http://hdl.handle.net/10138/152346>

Kuluttaja: Hävikkiviikko-kampanjasivusto. www.havikkiviikko.fi.

Luonnonvarakeskus 2018: Ravintotase 2017 ennakko ja 2016 lopulliset tiedot. http://stat.luke.fi/ravintotase-2017-ennakko-ja-2016-lopulliset-tiedot_fi

Metla 2011: Pellonmetsitys ja pellonraivaus vaikuttavat maaperän hiilivarastoon. Uutinen 16.8.2011. <http://www.metla.fi/uutiskirje/metpro/2011-4/uutinen-3.html>

MTK 2013: Maatalouden kannattavuuden parantaminen vaatii pitkäjänteisiä rahoitusratkaisuja sekä toimivia markkinoita. Tiedote 5.4.2013. https://www.mtk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteet_2013/huhtikuu/fi_FI/maatalouden_kannattavuuden-parantaminen_vaatii_pitkajanteisia_rahoytusratkaisuja_seka_toimivia_markkinoita/

Pulkkinen, Hannele 2016: Naudanlihan tuotannon ympäristövaikutukset ja niiden vähennyskeinojen mahdollisuudet. FootprintBeef-hankkeen loppuseminaari 21.4.2016. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankeet/footprintbeef/Naudanlihantuotannon%20ymparistovaikutukset%20ja%20oniiden%20vahentamiskeinojen%20mahdollisuudet.pdf>

Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto SEY 2015: Tuotantoeläinten hyvinvointimerkki on eläinten, kuluttajien ja tuottajien etu – SEY julkaisi ehdotuksensa merkintäjärjestelmän kriteereiksi. Tiedote 25.8.2015. <https://www.sey.fi/ajankohtaista/tiedotteet/648-tuotantoelainten-hyvinvointimerkki-on-elainten-kuluttajien-ja-tuottajien-etu-sey-julkaisi-ehdotuksensa-merkintajarjestelman-kriteereiksi-084957-25082015>

Suomen luonnonsuojeluliitto: Suomen luonnonsuojeluliiton teesit hyvän ruuan puolesta. <https://www.sll.fi/mita-me-teemme/kohtuutalous/materiaaleja/ruoka-teesit>

Valtioneuvosto 2018: Luonnos elintarvikemarkkina-laista lähti lausunnolle. Tiedote 21.3.2018. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410837/luonnos-elintarvikemarkkina-laista-lah-ti-lausunnolle

Vihreät De Gröna 2018: Vihreiden poliittinen tavoite-ohjelma 2019–2023. <https://www.vihreat.fi/sites/default/files/attachments/page/edra6bo6-e96b-4cbe-8c4d-50005b47c04c/poliittinenohjelma2018.pdf>

WWF Suomi: Luonnonlaidunliha. <https://wwf.fi/alueet/suomi/metsalaidunhanke/luonnonlaidunliha/>

Julkaisija:
Vihreä Sivistysliitto ry
Fredrikinkatu 33 A
00120 Helsinki

© 2018 Vihreä Sivistysliitto ry ja Taru Anttonen

Taitto: Olli Välke

VISIO
ajatuspaja